ԳԼԱՁՈՐ

Ջ. ՏԱՐԻ

ԹԻԻ Բ.

1962

EL-T
ULT
962

2061

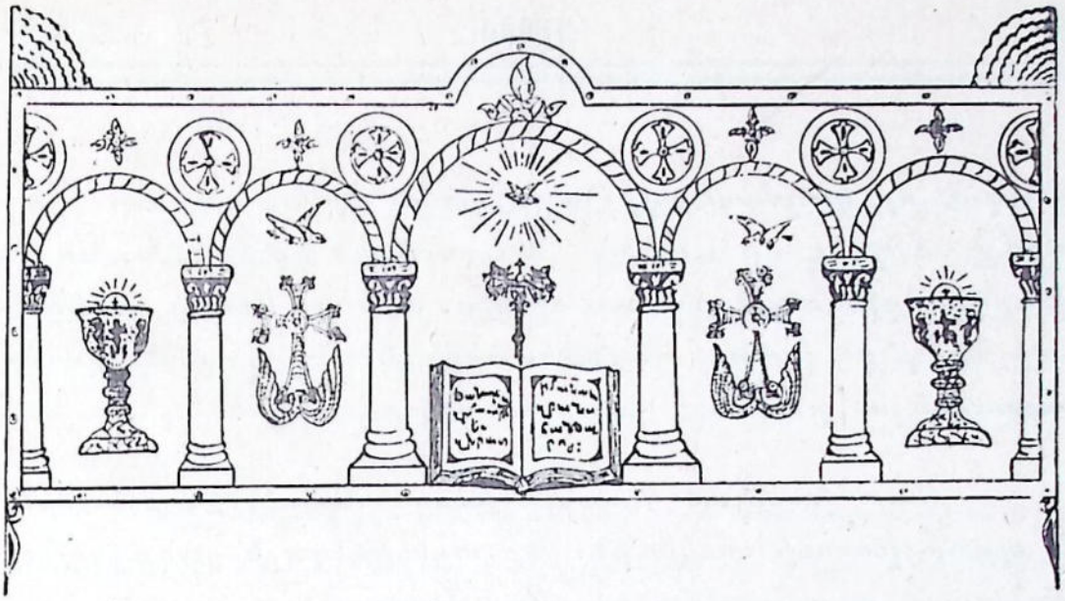
ՎԱՉԱՌՈՐ

ՊԱՐԲԵՐԱԹԵՐԹ

ԿԻԼԻԿԻՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՈՒՑ

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ Ռ.

ՏՊԱՐԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ
Անթիլիաս, Լիբանան

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՊՐԻԼ 24

որուն տառապանք է անդրադառնալ նման սեւ թուականի մը, որուն արեան հոտը թարմ է տակաւին, որուն վէրքը չէ սպիացած և որուն վրէժը ամբողջութեամբ չէ լուծուած դեռ։ Հակառակ տառապանքին, սակայն, պէտք է մի՛չտ քերել այդ վէրքը, որպէսզի անոր յիշատակը միշտ վա՛ռ մնայ մեր սիրտերուն մէջ, որպէսզի Հայու զաւակները Սրբազան Վրէժով մկրտուին, մինչեւ որ կարելի ըլլայ Հայու կեանքէն ի սպառ անհետացնել ստուերը այդ չարաղետ թուականին։

Այդ սեւ թուականը մեր պատմութեան մէջ արձանագրող ժողովուրդին դատապարտութեան վճիռը՝ արդէն իսկ գրուած է մարդկային պատմութեան էջերուն մէջ և Աստուծոյ մօտ՝ անջնջելիօրէն։ Բայց մեր կեանքին մէջ այդ վրէժը դեռ չէ լուծուած, որովհետեւ չարիքին հետեւանքները դեռ կ՛արիւնեն մեր ժողովուրդին մարմինը այսօր։

ճիշդ է որ կազմակերպիչները առին իրենց արդար պատիժը։ Ճիշդ է որ Ապրիլի սեւ օրերէն ետք, Հայ ժողովուրդը ողջունեց պայծառ օրերու արեւը։ Ասոնք ունենալով հանդերձ իրենց անգնահատելի արժէքը, չե՛ն բաւեր ապիացնելու բացուած խորունկ վէրքը։

Շատ խօսուած է ու կը խօսուի Ապրիլ 24-ի մասին, և պիտի խօսուի տակաւին։ Կը տրուին զայն յառաջացնող զանազան պատճառներ ու անոր կապուած այլազան երեւոյթներ — Թուրքերու միացեալ պետութիւն մը կազմելու ծրագիրը, որուն արգելք կը հանդիսանար Հայաստան, որպէս անյարիր օղակ մը Թուրանական երկիրներու չղթային մէջ։ Ուստի իրագործելու համար այդ մեծ ծրագիրը, հարկ էր ջնջել Հայաստանն ու Հայութիւնը. ահա՛ Ապրիլ 24-ը։ Առաջին Աշխարհամարտը յարմար առիթն էր այս ծրագրի գործադրութեան, երբ ընդը պատասխանատու չէր իր արարքին, աշխարհի ընդհանուր կացութեան խառնակ գոյավիճակին հետեւանքով։ Նմանապէս Եւրոպական պետութեանց անտարբեր կեցուածքը դէպի Հայկական Հարցը, պատճառ եղաւ որ մենք ունենանք Ապրիլի սեւ օր մը։

Ասոնք պատճառներ են առաւել կամ նուազ չափով ճշգրիտ։ Բայց գլխաւորագոյն պատճառը, որ կը նշուի ոմանց կողմէ միայն, մե՛ր դէրքն է, մե՛ր քաղաքական անհասունութիւնն է։ Մենք՝ չլացած Օսմանեան Սահմանադրութեան երեւութական առաւելութիւններէն, խանդավառուեցանք և չեղանք չրջահայեաց ու խոհեմ մեզի դէմ նիւթուող անմարդկային ծրագիրները կանխելու համար։ Հետեւեցանք Քրիստոսի խօսքին, բայց... կիսով միայն։ Եղանք ապաւինիներու պէս «միամիտ», և միայն այդքան։ Մինչդեռ պէտք էր ըլլայինք նա՛եւ օձերու պէս «խորագէտ»։ (Տե՛ս Մատթ. ժ. 16)։

Եւ ահա այսպէս ունեցանք Ապրիլ 24-ը։

Կը մտածե՞նք արդեօք զայն դարմանելու մասին։ Ինչպէս անկարելի է անհատի մը կեանքի գիրքին մէկ էջը դարձեալ բանալ ու հոն սրբագրութիւն ընել, նոյնպէս ալ կարելի չէ ազգի մը կեանքի դիրքին անցած մէկ էջը վերամշակման ենթարկել։ Բայց այս գիծով յուսահատութեան վիճակի մը կրնանք յանգիլ։

Պէտք է անդրադառնալ նաեւ, ու մա՛նաւանդ ուրիշ իրողութեան մը — կարելի չէ դարձուած մէկ էջը ջնջել ու վերստին գրել, բայց կարելի է հոն արձանագրուած սխալները հակակշռել նո՛ր էջերուն վրայ գեղեցիկ իրագործումներու, «արութեան գործ»երու ոսկետառ արձանագրութիւններով։

Այդ նոր էջերուն վրայ մենք պիտի պատմենք Հայուն յաղթանակը, բարոյական վրէժին արդար լուծումը։

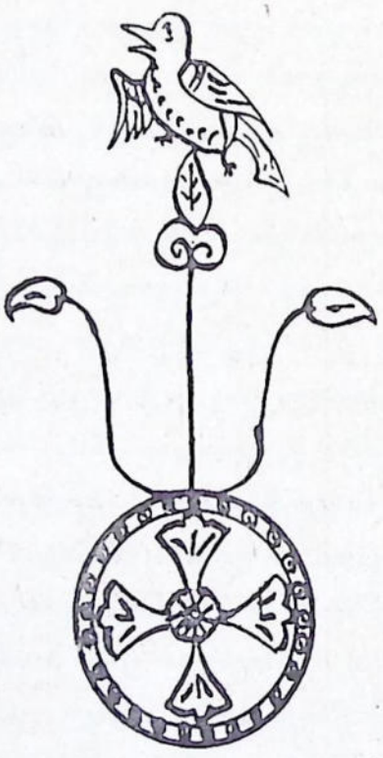
Եւ ի՞նչ ճամբով։

Հայ մայր մը տարագրութեան ճամբուն վրայ լուծե՛ց իր վրէժը, աւազին վրայ իր զաւկին սորվեցնելով Աստուածաշիր Մեսրոպեան տառերը։ Ահա՛, մենք կը լուծե՛նք բարոյական մեր վրէժը իւրաքանչիւր Հայ վարժարանի հիմնարկութեամբ, իւրաքանչիւր Հայ եկեղեցիի շինութեամբ, և իւրաքանչիւր մշակութային ձեռնարկի ու նուաճումի իրագործումով։ Կը լուծե՛նք մեր վրէժը երբ այսօր Միջին Արեւելքի մէջ միայն աւելի քան 200 նախակրթարաններ ունինք, և երբ ունինք բազմաթիւ պատուաբեր երկրորդական վարժարաններ ու մանաւանդ երբ ունինք Կիլիկեան Սուրբ Աթոռը, որ իր ծաղկման շրջանին մէջ է իր Դպրեվանքով, որուն մանրանկարն է ահա մեր ԳԼԱՁՈՐԸ։ Դպրեվանքն ու կաթողիկոսարանը կը ծաղկին, կը բարգաւաճին ու կը պտղաբերին և մէկի դէմ կու տան երեսուն, մէկի դէմ՝ վաթսուն, մէկի դէմ հարիւր (Տե՛ս Մարկ. Դ. 8)։ Որովհետեւ, մեր վեհափառ Հայրապետի

հայրախնամ այս այգիին մէջ, Աւետարանէն ու մեր ժողովուրդի անցեալի արժէքներու գանձարանէն հատիկները կ'իյնան մե՛ր սիրտերուն պարարտ հողին վրայ։

Ապրիլ 24-ը եղաւ սեւ թուական մը։ Բայց ո՛չ մահուան թուական մը։ Հայ ժողովուրդը տագնապեցաւ ահաւորագոյն չափով։ Բայց յաղթեց դարձեալ իր ապրելո՛ւ կամքը։

Այդ կամքը պէտք է հաղորդութեան մասնիկի պէս բաշխուի բոլոր Հայ երիտասարդներու հոգիներուն մէջ։

ԳԱՐՈՒՆ

արուն է դարձեալ։ Բնութիւնը կ'արթննայ իր թմբիրէն իր շուրջ սփռելով մանկական անկեղծ ժպիտի հոգեպրաւ ուրախութիւն մը։ Դաշտերն ու բլուրները հետզհետէ կը ծաղկին, հագնելով գոյնզգոյն ծաղիկներու և կանանչ խոտի դմայլեցուցիչ գեղեստ մը։

Կենդանական աշխարհը իր մշտանորոգ վերածնունդի շըրջանը կ'ապրի։ Դաշտերու մէջ ասպին նորածին գառներ, անդին ոստոստող ուլիկներ իրենց մայիւնով կը լեցնեն մթնոլորտը խընդութիւն և հրճուանք առթելով զիրենք շրջապատող մարդկային և կենդանական աշխարհին։

Ագարակներու մէջ, մանուկներ, խմբուած նորածին հորթուկներու շուրջ, կը շոյեն անոնց աղուամազէ ճակատները, որոնց վրայ կարելի է զետեղել գարունը նկարագրող կոկիկ շարադրութիւն մը։

Երկար ականջներով խոնարհ կենդանին ալ իր բաժինը կը բերէ գարնանային այս եռուն մթնոլորտին. իր քուռակին խեղթուկ ցատկռտուքը մեծ հաճոյքով կը փնտռուի չարաճըճի տղոց կողմէ։

Կայտառ մանուկներ, առտուները սաղարթալից ծառերու մէջ պահուըտած ճնճղուկներու զգլխիչ ճռուողիւնին ու օդին մէջ խօլաբար սլացող ծիտերու ծըւծըւոցին՝ զիրենք խաղի կանչող հրաւէրին ընդառաջելով՝ կանուխ արթնցած՝ ուրախ ճիչեր արձակելով ասպին-անդին կը վազվռտեն, մասնակցելով երկինքի թըռչուններուն գուարթ խաղերուն։

Ծառեր ծաղիկ են բացեր՝ շրջան մը ետք իրենց քաղցրահամ պտուղներով գուարթացնելու ընտանեկան և ընկերային շէն ու անմեղ հաւաքոյթներու համեստ սեղանները, պատմելով Աս-

տուծոյ իր արարածներուն հանդէպ տածած հայրական սէրն ու հոգածութիւնը։ Յաճախ անոնք փորձութեան հրապոյր ու թակարդ են պարտիզապնացութիւն կատարող դպրոցական աշակերտներուն համար։

Ալեւոր ծերունիներ, ձմրան դաժան լուծը թօթափած, դուրս կու գան իրենց թաքստոցներէն՝ տան շեմին նստելով վայելելու գարնանային ջերմիկ արեւը ու դիտելու մանուկներու կայտառ խաղերը և ապա անոնց տալու իրենց օրհնութիւնը։

*
* *

Ձեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ բուռն տենչը կ'ունենամ մանկանալու և օրհնութիւն մըն ալ ես ստանալու իմ պապուկիս կողմէ, որ արդէն հող է դարձած։

Դաժան մարդ մը եղած էր ան։ Թերեւս կեանքէն իր ստացած ծանր հարուածներուն պատճառաւ։

Ոչ իսկ օր մը, իր պապուկի օրհնութիւնը տուած է մեզի, ի՛ր թոռնիկներուն, ինչ որ ինծի խոր վիշտ կը պատճառէ։

Օրհնութիւն ստանալու այս տենչը, թերեւս, մանկութեան ընկերներուս իրենց պապուկներէն օրհնուելնուն ականատես ըլլալուս և այդ պահուն մէջս բարի նախանձ մը ծագելուն անդրադարձ մէկ մղումն է, կ'ըսեմ ինքնիրենս։

Բայց ինչո՞ւ վշտանալ։ Չէ՞ որ կեանքիս դարունին մէկ երանելի օրը անհուն կարօտով նետուեցայ բոլոր մարդիկը անհուն սիրով սիրող «Մեծ Պապուկ»ին գորովալից գիրկը, ստանալով Անոր անպերազանցելի օրհնութիւնը։ Կեանքը ասկէ աւելի ի՞նչ մեծ ուրախութիւն կրնար տալ ինծի։

Ո՛վ իմ անձս, լսէ՛ գարնան պատգամը. — Ան իր շքեղութեամբ և արգասաբերութեամբ հոգիդ մանկական պարզութեամբ մը պարուրելով ու Ամենակալին փառքը պատմելէ ետք, ամենօրեայ հոգեւոր պաշտամունքի մէջոցով երկնային անձրեւներով պարարտացած հոգիիդ՝ պտուղ տալու պարտաւորութիւնը կը յիշեցնէ։

Ո՛վ արդարութեան արեգակ, ճշմարտութեան և լոյսի աղբիւր, թափանցէ՛ դէպի քեզի բացուած լուսատենչ հոգիէս ներս և քու անհուն սիրոյդ ներգործութեամբը արգասաբեր դարձուր զայն, որպէսզի հոգիով աղքատներ կշտանան անոր քաղցրահամ

պտուղներով։ Ջերմութեամբդ հալեցո՛ւր հոգւոյս սառնակոյտերը, որպէսզի կեանքս վերածուի Լինչ ու զուլալ աղբիւրի մը, որուն հիւրընկալ եզերքին հանդչին յոգնած ուղեւորներ՝ յագեցնելով իրենց պապակը։

Ամէն կողմ գարուն է, Տէ՛ր, և ես՝ տկարս՝ այս երկրի վրայ Քու ծառադ ըլլալու կանչուած, հսկումի այս օրերուն ու կեանքիս այս գարունին մեղքի թմբիրէն արթնցած, Սուրբ Հոգւոյդ կենսատու և սրբագործող ներգործութեան կը կարօտիմ։

Ասով հե՛ղ մըն ալ օրհնէ զիս, Հա՛յր։

ՓԱՆՈՍ ՓԱՆՈՍԵԱՆ
(Մասնաւոր Ուսանող)

× Ազատ ժամերը օգտագործելու եղանակը ցոյց կու տայ նկարագիրը:

ՄԱՐՏԻՆ

× Ինչ որ մենք ենք աւելի արժէք ունի քան ինչ որ մենք կ'ընենք:

ԺՈՐԺ ՀԷՐՊԷՐԹ

× Ապրիլը այն աւաքելութիւնն է զոր ես պիտի ուսուցանէի աշակերտիս:

ՌՈՒՍՕ

ՊԱՊՈՒԿՍ

Երբ մանկութիւնը ուսերէս թօթափած՝ սկսած էի այլեւս պատանի մը ըլլալ, ճանչցայ զայն ու սիրեցի։

Հօրս ասպարէզին բերմամբ, մենք ընտանեօք եկեղեցւոյ կողքին գտնուող երիցատունը փոխադրուեցանք։ Մեզի տրամադրուած սենեակներուն դիմաց կար ժամկոչին սենեակը, ուր աւելի քան երեսուն տարիներ իր կնոջը հետ առանձին կը բնակէր ան։ Աստուած զլացած էր անոր զաւակի մը բախտաւորութիւնը։ Մենք շուտով մտերմացանք անոր և ան սկսաւ մեզ սիրել հարազատ հօր մը պէս. քիչ ժամանակ ետք, այլեւս զինք օտար մը չէինք նկատեր, և զայն կը կոչէինք Պապուկ։

Պապուկը քանի մը տարիէ ի վեր կուրցած էր և չէր կրնար գործ մը ընել, որով անշարժութեան դատապարտուած մեքենայի մը պէս սենեակին մէկ անկիւնը բազմոցին վրայ կը նստէր ու ձիթապտուղի կուտերով շինուած համբիչին հատիկներուն հետ կը խաղար և աղօթքի մրմունջներ կը յորդէին իր շրթներէն։

Ան կ'ուզէր որ միշտ իր քովը երթայինք, իրեն հետ զբաղէինք և իր պատմած հէքեաթները լսէինք։ Իսկ մենք՝ անառակներս, երբ անոր պատմած պատմութիւնը չսիրէինք, անձայն կը փախչէինք սենեակէն ու ինք առանց զգալու կը շարունակէր պատմել...։

Պապուկը ունէր կիսով ճաղատ գլուխ մը, երկու փոսը ինկած աչքեր, որոնք մարած կանթեղներու նման սառած էին ու ճերմակ մաշկով մը վարագուրուած։ Բարակ երկար հասակ մը ու չորցած կաշի-ոսկորներ որոնք կը կազմէին իր ձեռքերը։

Ինքը սասունցի էր և մասնակցած Սասունի հերոսական դիմադրութեան, և որուն ընթացքին ոտքին մէկ մասը վրայ տուած էր ու կաղ մնացած։ Յաճախ կը պատմէր թէ ինչպէս ժողովուրդը, Սասունի անառիկ լեռներէն դիմադրած էր թշնամիին

ու յետոյ սկսած նահանջել դէպի Հայաստան, մինչ ինք, ուրիշ շատերու հետ, գերի բռնուելով տարուած էր Կարսի բանտը, ուրկէ իսլամացած յոյնի մը միջոցով ազատուելով՝ Պոլիս ապաստանած էր։ Թերեւս տասէ աւելի անդամներ լսած էինք այս պատմութիւնը, սակայն երբ կրկին սկսէր պատմել, չէի կրնար առանց հետաքրքրութեան մատիկ ընել։ Միակ պատմութիւնն էր որ կը սիրէի, քանի կուլ կար մէջը, դէնք, վառօդ, թնդանօթ. մէկ խօսքով մանուկի երեւակայութիւնս գրգռող դէպքեր ու իրեր։

Պապուկը առինքնող բան մը ունէր իր պատմած միջոցին։ Սակայն շատ դիւրագրգիռ, անհամբեր ու չղայնոտ էր։ Կը նմանէր ծովու մը, յաճախ փոթորկալից և երբեմն միայն խաղաղ։ Այնպէս ալ ինք երբեմն կրակ կտրած կ'ըլլար և եթէ պզտիկ կատակ մը կամ խօսք մը ընէինք՝ կը հայհոյէր, կը պոռար կը կանչէր, երբեմն ալ գառնուկի պէս հեզահամբոյր կը գառնար, ու երբ դինք չղայնացնել ուզէինք, այտերուն վրայ ժպիտ մը կը պրկուէր ու քիթին տակէն կը խնդար։

Ան ժամանակին շատ առողջ մարդ մը եղած էր։ Իր դիւղացիի կազմուածքը կեանքի բազմաթիւ փոթորիկներուն դիմադրած ըլլալուն պատճառաւ, դրեթէ մաշած էր։ Ցիսունը անցնելէ ետք, երբ ամէն տարի առաջին անգամ ձիւն գար, շաբաթ մը անկողինէն դուրս չէր ելլեր։ Հարբուխ եղած կ'ըլլար։ Կարծէք այդ հիւանդութեան հետ դաշինք մը կնքած էր։ Դեղէ և բժիշկէ բնաւ չէր ախորժեր։ Իր միակ դեղը, բոլոր հիւանդութեանց համար անխտիր, թմբին էր։ Մարմնական որեւէ մէկ ցաւին, որպէս միակ դեղ՝ թմբին կը թելադրէր։

Այդ տարուան ձմեռը միւս տարիներու հետ բաղդատած աւելի խիստ էր։ Տանիքներուն վրայ ձիւնը հաստ շերտեր կազմած էր, և ծառերուն վրայ իբրեւ սաւան փռուած։ Սովորականին պէս Պապուկս, Յունուարի վերջաւորութեան, շաբաթ մը հիւանդ պառկեցաւ։ Իր հարբուխը սակայն այս անգամ սաստկացած կը թուէր. քիթը կաս-կարմիր կտրած՝ անդադար կը վազէր. շնչառութիւնը աւելի դժուարացած էր ու ձայնը քաշուած։ Իր սկզբունքին համաձայն, ոչ մէկ բժիշկի այցելութիւն ուզեց ընդունիլ։ Ճաշ չէր կրնար ուտել, միայն թմբի կը խմէր։ Հօրս, մօրս ու իր կնոջ չանքերը՝ բժիշկ մը բերելու՝ ի դերեւ ելան։

Փետրուարի սկիզբը, երբ օր մը դպրոցէն ելլելէ ետք ընկերներուս հետ մինչեւ ուշ առեն ձիւնագնդակ խաղալէն յոգնած՝ տուն եկայ, դուրսի դռնէն լսեցի Պապուկիս կնոջ ողբը։ Երբ

իրենց տունը մտայ, հարցնելու համար լացին պատճառը, տեսայ կինը որ սեւ լաչակ մը գլխուն, աչքերը ուռած, տակաւին կուլար, մինչ անդին՝ Պապուկս անշարժ երկարած էր իր անկողինին մէջ ու գլխուն վրայի մոմը իր ցուրտ ճառագայթներով կը շեշտէր անոր գունատ դէմքի դեղնութիւնը։

Պապուկս մեռած էր...։

Ես չէի հաւատար որ ան կրնար մեռնիլ։ Կը կարծէի որ կը քնանար, որովհետեւ մինչեւ այդ օր չէի տեսած մեռել մը ու երբեք չէի մտածած մեռնելու մասին։ Սակայն դառն իրականութիւնը այն էր որ Պապուկս չկար այլեւս։ Ու անպիտակից զգացում մը զիս լալու մղեց։

Այդ օր առանց լսան մը ուտելու մտայ անկողին։ Գիշերը երազիս մէջ տեսայ Պապուկս որ երկինքին մէջ դարձեալ իր անհատնում հէքեաթները կը պատմէր, այս անգամ ոչ թէ մեզի այլ ... հրեշտակներուն։

Հիմա ամէն տարի երբ առաջին անգամ կը ձիւնէ, ես կը յիշեմ Պապուկս որ շաբաթ մը հիւանդ կը պառկէր բայց յետոյ կ'առողջանար։ Սակայն, ափսո՛ս որ չկայ այլեւս։

ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼՐՄԵԱՆ
(Գ. Ժառանգաւորաց)

ՋԱՏԻԿԸ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

ասարանին մէջ կը սերտէի։ Միջանցքի աղմուկը դուրս հանեց զիս դասարանէս. տեսայ թէ ուսանողները խմբուած էին Թապլոյին շուրջ, աչքերնին յառած թղթիկի մը։ Ջատկի արձակուրդին յայտարարութիւնն էր։

Նորէն գրեսաղանին դարձայ։ Դասարանի պատուհանէն որ կը բացուի Պէյրութի և ծովու դեղեցկութեանց վրայ, սկսայ նայիլ անորոշ միջոցին և փոխանակ աշխատանքս շարունակելու, տարուեցայ վրաս խուժող հին յուշերու հոսանքէն։

... Նպատակիէ գիւղի վերածնունդ վարժարանի ուսանողներս, պիշերները, քով քովի կը խմբուէինք փորձ ընելու համար «Ո՛չ ինչ է պիտոյ»ի, «Ճաշու ընթերցուած»ներու, և զանազան երգեցողութեանց։

... Հաւախօսէն մինչեւ արեւմուտ, հնամեայ թոնիրներէն կարկանդակի հոտը կը տարածուէր գիւղին բոլոր թաղերուն մէջ, Ջատկի մօտալուտ գալուստը զգացնելով։

Շաբաթ օր, դպրոցէն վերադարձիս, կը տեսնէի մեր տան մէջ տիրող ընդհանուր եռուզեռը։

Բոլոր առարկաները բակը դրուած էին։ Հայրս և մայրս, պզտիկ քրոջս հետ, ներսը՝ պատերը և գետինը կը ծեփէին. մեծադոյն տօնն էր եկողը՝ հետեւաբար պէտք էր լաւապէս դիմաւորել զայն, գիւղական ամէն տեսակ պատրաստութիւններով։

Գիւղացիին համար պապենական սովորութիւն մըն էր ասիկա, զոր հայրս կ'ուզէր դուրդուրանքով մեզի փոխանցել։ Քոյրերս պղնձեղէն անօթները կը փայլեցնէին, որպէսզի տան սատիլը գտնուող ուաֆին մէջ շարուելով, ընդհանուր շքեղութիւնը աւելցնէին։

Ես ալ իմ կարգին ընդհանուր մաքրութեան կը խառնուէի, տէօշէքներուն և փսխաթներուն փոշին առնելով. նոյնիսկ տէտէս և նէնէս ալ՝ սէքէդները կը շահէին ու կը շտկուտէին տան մէկ անկիւնը։

* * *

Ճրագալոյցի իրիկունն էր։ Եկեղեցին լեցուն էր հաւատացեալներով։ Արարողութիւնները հոգեմայլ եղանակներով ընթացք էին առած։ «Դանիէլ» կարդացողը այդ տարին մեր դպրոցի տնօրէնն էր, և աւանդաբար՝ կարդացողները մէկ ռաթիլ ձէթ կը նուիրէին եկեղեցւոյ։ Իսկ «Ով ինչ է պիտոյ»ն ես և երկու դասընկերներս կարդացինք։

Եկեղեցիէն ետք, քանի մը ընկերներով լուսնի լոյսին տակ դէպի արտերն ու պարտէզները ուղղուեցանք, հոն՝ ուր խաս, կանանչ նուշ կամ զանազան պտուղներ կային։

Ընդհանրապէս կ'ըզգուշանայինք դիւղին կից պարտէզներէն գողնալու։ Կը յիշեմ անգամ մը երբ ծառերու վրայ մեր դպրանները կը լեցնէինք պտուղներով, մեր վրայ յարձակեցան շուները։ Ես վախէս կ'ուզէի վայրկեան առաջ փախուստ տալ, ծառէն վար նետուեցայ ու աճապարանքիս մէջ կօշիկներս կորսնցուցի. անիծեա՛լ շուներ...։

Այս արշաւանքներուն, որոնք դրեթէ կէս դիշերներէն ալ անդին կը տեւէին, դադար կուտար միայն եկեղեցւոյ ցնծագին ղօղանջը, որ տարօրինակ ուժգնութեամբ մը կ'իջնէր մեր մէջ ու մեր քայլերը կը տանէր եկեղեցի։

Բիչ առաջուան գողութեան արշաւանքին մասնակցող «հերոս»ները դպիրի շապիկով զգեստաւորուած, «զուարթուն»ներու պայծառութեամբ և խանդավառութեամբ կը մասնակցէին արարողութեանց։

Ժամը երկուքին արդէն արարողութիւնները կը սկսէին, և հաւատացեալներ իրենց ձեռքերնին լապտեր բռնած կը փութային մասնակցելու դիշերային աղօթքներուն։

Եկեղեցւոյ մեծ դրան վրայ, վերմակի հաստութեամբ ծածկոց մը դրուած էր ցուրտ հովէն պաշտպանելու համար հաւատացեալները։

Այդ դիշերուան հոգեդրաւ արարողութիւնները դանդաղ կ'ընթանային մինչեւ լուսաբաց։

* * *

Կէսօրէն ետք էր բուն քէֆը։ Ընդարձակ դաշտին մէջ, զոյգ արնդահարներ և թմբկահարներ, տէպքէին մէջտեղ կը նուագէին։ Դաշտը խիտ կանանչ մարգագետին մըն էր, որուն մէջ գիւղացին իր զոյնզգոյն հագուստներով, ծաղիկներու փունջ ըլլար կարծես։

Տէպքէին քով խումբ մը կար որ հաւկիթ կը խաղար։ Ահաւասիկ նկարագրութիւնը այդ խաղին.— Մարդ մը հաւկիթով լեցուն կողով մը բռնած հաւասարապէս տասը հաւկիթներ կը բաժնէր զոյգի մը։ Խաղցողները հաւկիթները իրարու քով կը շարէին և ապա կ'ըսկսէր կոտրտուքը։ Վերջին սալլամ մնացող հաւկիթը կը շահէր միւս բոլորը։

Քիչ մը անդին մանուկներ և պատանիներ իրենց յատուկ խաղերով զբաղած կ'ըլլային և ուշադրութիւն իսկ չէին դարձներ շրջապատի խանդավառութեանց։

Ուրիշ տեղ մը ճաքամ կոչուած պարը և խաղը կ'ըսկսէր։

Երկու երիտասարդներ, մէկ ձեռքով գաւազան ու միւսով կաշիէ վահան մը բռնած, թմբուկի աղմուկին հետ կը մենամարտէին, մինչեւ որ ալեւոր ծերունի մը յառաջանար և զատէր, ուրիշ զոյգ մը հրաւիրելով։

Մինչ այս քէֆերը կը կատարուէին, ես և ընկերս աճապարանօք կ'ուզէինք վերջացնել նշխարի բաշխումը, որպէսզի մենք ալ մեր մասնակցութիւնը բերէինք անոնց։

Գիւղին աղան, Տէր Հօր և մի քանի երեւելիներուն հետ ժամանած կ'ըլլային արդէն դաշտը և դրաւած՝ իրենց պատուական տեղերը, երբ մենք կը հասնէինք։

Այն ատեն ամենէն աւելի հետաքրքրական խաղը՝ «ճիրիտ»ը կ'ըսկսէր։ Խումբ մը երիտասարդներ, իրենց վայելուչ հագուստներով ու արաբական լաւագոյն նժոյգներով, կը սպասէին զուռնաճիին սուլիչին անհամբերութեամբ։ Ակնթարթի մը մէջ, անյայտացած կ'ըլլային մինչեւ նպատակակէտ տանող ճամբուն վրայ։ Հոն մի քանի հոգիներ հին մրցողներէն, իրենց նժոյգներուն քով, մասնաւոր շքանշաններով զարդարուած, որոնք նախկին տարիներու մրցումներէն շահած էին, կը սպասէին նոր մրցող սերունդին, որոնց մէջ աղային տղան ալ կը գտնուէր։

Ետ դարձին ամէնը մէկ մեծ խումբով կ'ըլլային ու իրենց առջեւ՝ օրուան ախոյեաններն։ Ճամբան դանազան հետաքրքրական խաղեր կը սարքէին, գաւազաններ օդին մէջ կը նետէին ու

գետին չհասած կը բռնէին, ձիուն տակ կը ծռէին ու վեր կ'առնէին գետին ձգուած պզտիկ առարկայ մը, կը կրակէին, կ'երգէին, ձին ինքն իր վրայ կը դարձնէին։

Այսպէս երեք օր գրեթէ անդադար կը կատարուէին խաղերը, պարերը և զուարճութիւնները, որոնք շատ մը այլ յուշերուն հետ թաղուած են հոգիիս մտերիմ անկիւններուն մէջ։

* * *

Յանկարծ կը լսեմ եկեղեցւոյ զանգը։ Բունէն արթնցող և գործի ուշացող մարդու մը աճապարանքով տեղս կը գրաւեմ ուսանողներու շարքին մէջ...։

ԱԲՐԱՀԱՄ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
(Դ. Ժառանգաւորաց)

× Ոչ մէկ բան ներկայ վայրկեանը կ'արժէ:

ՄԱՐԻԱ ԷՏԺԻՎՈՐԹ

× Կ'ուզեմ որ ամէն անոնք որոնք զիս կը շրջապատեն երջանիկ ըլլան:

ՆԱՓՈԼԷՈՆ

× Բոցավառող բառերով Թարգմանուած մտածումն է որ միայն կրնայ բոցավառել այն կայծը որ կը շիջի ուրիշներու սըրտին մէջ:

ՐՔՍՓԻՆ

ՃԱՊՐԱ ՊԱՊՈՒԿԸ

Լուղին մէջ ամենուն ծանօթ անձ մըն է Ճապրա պապուկը։ Ամենուն ծանօթ է բայց ոչ նոյն անունով։ Կաթոլիկ համայնքը զայն Ճապրա աղա կամ Ամմօ Ճապրա կը կոչէ, Լուսաւորչական համայնքի մամիկները Քէօթիւ Ճապրա կ'անուանեն զինք։ Իսկ անոնք որոնք այս առաջին կամ երկրորդ դասին չեն պատկանիր, զայն կը ճանչնան Գ֊Թ֊ուշիկ անունով, ինչ որ մեր (Սուէտիոյ) բարբառով, Թզուկ կը նշանակէ։

Ճապրա Պապուկը բացարձակապէս անուս է. բայց հակառակ ասոր, մեծ համարում ունի ուսումնական մարդոց վրայ։ Երբ դժուար գործի մը համար իրեն դիմեն հարցընելու համար, Թէ պիտի կարենա՞յ ընել այդ գործը, Թեթեւ խնդուքով մը, որով առիթ կու տայ քեզի իր բազում դասալիքներով ատամնաշարին վրայ աչք մը նետելու, կը պատասխանէ. «Ինչո՞ւ, կարդա՞լ է մը որ չկրնամ...»։ Թերեւս ալ ասոր համար է որ իր դէմքը աւելի կետադրական և առոգանական նշաններու պատկերով կը ներկայանայ ինծի։ Այսպէս՝ յօնքերը հորիզոնական դիրքով փակագիծերու կը նմանցնեմ, աչքերը՝ երկու կէտերու, ժամանակի ընթացքին մէկը միւսէն աւելի խոշորցած։ Բիլիը՝ զարմացական նշանի մը, որ ինքն ալ զարմացող մըն է իր հոն գտնուելուն։ Ականջները՝ խոշոր հարցականներու՝ կեցած կարծէք նայողին մտիկ ընելու պատրաստ վիճակով։ Բերանը՝ մեր ժիրայրին դրած ստորակէտներուն կը նմանի, այսինքն տողին վրայ հորիզոնական և ոչ Թէ ուղղահայեաց կամ շեղակի։ Կզակին մասին բան մը չեմ կրնար ըսել, որովհետեւ յարափոփոխ նկարագիր մը ունի ան։ Եւ այս առոգանական նշաններու ցուցատախտակը զետեղուած է մէկուկէս մեթր բարձրութեամբ պատուանդանի մը վրայ։

+

Զիւնածաղիկները հազիւ իրենց գլուխը բարձրացուցած Գարնէն Սրթակին վրայ, ուր կը գտնուի ճապրա Պապուկին հոչակաւոր այգին, ճապրա Պապուկը կը պատրաստէ իր աշխատանքի ռազմակառքը (իր կեանքը իրեն հետ բաժնող իշուկը) որուն վրայ խնամքով կը շարէ իր գէնքերը, այսինքն՝ բահը, բրիչը, մանգաղը, մուրճը, կացինը, գամերու տուփն ու սղոցը։ Այս պատրաստութենէն ետք, կը հեծնէ իր երիվարը և գլխուն կապած կարմիր թաշկինակը որպէս պայքարի դրօշ պարզած՝ դաշտ կ'արշաւէ ինն ամսուան պատերազմ յայտարարելով բնութեան դէմ։ Դիտել տանք որ այս պատերազմը միշտ ալ ձմեռնային հռամսեայ զինադադարով մը կը վերջանայ։ Պատերազմի ինը ամիսներու ընթացքին բնաւ տունը չի պահկիր, կարելի է ըսել նաեւ որ տուն ալ չի գար երբէ չհաշուենք այն բացառիկ առիթները, երբ իր քաղաքէն եկած տղաքը կ'երթան և բռնի տուն կը բերեն զինք քանի մը ժամուան համար։

Իր այգիին մէջ առտուընէ իրիկուն կը փորէ, կը ջրէ, կը պատուաստէ ու հազար ու մէկ բան կ'ընէ. «Պարտէզին գո՞րծը կը վերջանայ»։ Պապուկին աշխատասիրութիւնը առածի կարգ անցած է գիւղին մէջ։ Կ'ըսեն թէ, գործ չունեցած ատենը բարտին ուռիի կամ ուռին բարտիի կը պատուաստէ եղեր, և կամ փորած տեղը կը պնդացնէ որպէսզի նորէն փորելու առիթ ունենայ...։

* * *

Աշուն է։ Խաղողին եղանակը։ Ճապրա Պապուկը գլուխը քերելու ժամանակ չունի։ Ամէն իրիկուն գիւղ կ'իջնէ, Խօշին խանութէն իրեն և աղուէսներուն համար միս կը գնէ և այդի կը վերադառնայ, ուր արդէն պատրաստ է տունէն ղրկուած հացը։ Իր բաժին միսը կը դնէ կրակին վրայ. յետոյ աղուէսներուն բաժինը թոյնով կ'օծէ, չմոռնալով նաեւ իրը օծել... օղիով։

Ճապրա Պապուկը մեծ գերդաստանի մը կոճղն է, իր ութը մանչ զաւակներն ու երկու աղջիկ զաւակները, բոլորն ալ ամուսնացած՝ ամբողջ գիւղ մը կրնան կազմել իրենց ամուսնացած զաւակներուն հետ։ Չմոռնանք ըսելու որ Ճապրա Պապուկը, իր թոռներուն զաւակները խաղցնելէ ետք, անոնց ալ զաւակները տեսնելու յոյսը ունի տակաւին։

+

Ճապրա Պապուկը այժմ իր պառաւին հետ կը քնակի գիւղի իր մեծ տան մէջ, ուրկէ տասնի չափ նոր տուներու ծնունդ տուած է: Ծերութեան շրջանը շատոնց անցած է: Իր տարիքին մասին որոշ գաղափար մը կարելի չէ ունենալ որովհետեւ, «այն տարին երբ Հալէպի ճամբան ձիւնէն գոցուած է եղեր», այն տարին ծնած է: Բայց ոչ մէկ պատմագիր կը յիշատակէ Հալէպի ճամբու գոցուելուն մեծ դէպքը: Բայց, ըստ ոմանց, դար մը կայ իր ուսերուն վրայ և տակաւին կէս դար ալ շալկելու ոյժը կը զգայ, ինչպէս ինք կ'ըսէ. «Ես դեռ պիտի ապրիմ, որովհետեւ Աստուած Մեծ Ջարդի մեռածներուն մէջ կը կարծէ զիս, և չի հետաքրքրուիր ինձմով»:

Երջանիկ ու բարի, մէկ անհրաժեշտ լրացուցիչն է գիւղին, օրհնութեան պէս քաղցր ներկայութիւն մը: Շուրթերուն միշտ ինքնաոխիպ ու անտիպ երգ մը ունի զոր կը սուլէ առանց բառերու և ... եղանակի: Բանաստեղծ մը ըսեր է որ երգելով կ'ուզէ մեռնիլ, իսկ իմ Պապուկս սուլելով կ'ուզէ... ապրիլ:

Գ. ԹԱՍԼԱԳԵԱՆ
(Դ. ժառանգաւորաց)

Ա Ե Ր Ա Ժ

Անապա՛տը...
Դիշերային ճամբորդութեանց
Ջահանդական վիշապն է ան, խաւար շունչով:
Ձմեռ օրով,
երբ երկինքը վերմակներու տակ փաթթուած
կը մրափէ,
Աչքերն իր բիւր փակ են բոլոր,
Երազանքի ցնցումին մէջ միայն երբեմն
կը թարթեն մեղմ ու կը սառին...

Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ
Խոր մթութեան ընդերքներէն,
Գազանային զոյգ մը աչքեր,
Երբեմն խիզախ կը փայլակեն
Ու կը մարին
Մթութեան մէջ անդոհական...

Ձմեռ օրով,
Ուշ գիշերով,
Բեռնատարներ հսկայ բեռով,
Անընպատակ կը թաւալին,
Անհունութեան երախին մէջ:
Ճամբայ չկայ, նշան չկայ.
Մարդը ինքն է, որ պիտ բանայ իր ուղին:

Ցանդգնութեան ջահը բռնած,
Հայր ու որդի,
Բեռնատարին մէջ միասին,
Հազիւ իրար հետ կը խօսին:
— Եկո՛ւր որդի,
Ղեկին գլուխն քիչ մը նստիր,

Մինչեւ մրափ մ'առնեն աչքերս:
Սակայն զգո՛յշ, շա՛տ զգոյշ,
Ուղղութիւնը պէտք չէ փոխես.
Մերթ երեւցող այն մեծ աստղն է մեր փարոսը.
Միշտ նայէ՛ հոն,
Ֆշէ՛ ուղիղ:
Ապա թէ ոչ առաւօտուն,
Վայր մ'անծանօթ մենք կանգ կ'առնենք:
Զքնանա՛ս...

Կը թաւալի գազանն աիեղ,
Անիւներուն տակ իր հսկայ,
Նուրբ աւազը մեղմ կը հեծծէ,
Կը յօրինէ մեղեդի մը լալագին
Բամբիւռին պէս միալար...
Ու կը դառնա՛ն, կը դառնա՛ն...

Տլան յանդուգն ու ապահով,
Աչքերը միշտ,
Մերթ երեւցող այն աստղին կողմ,
Միտքը հեռո՛ւ կը սաւառնի...

Ֆունը չի գար,
Ինքը երբե՛ք չի քնանար.
Հայրը խռպոտ կը շնչառէ,
Անիւին հետ որ կը դառնա՛յ, կը դառնա՛յ...

Ֆունը չէր գար,
Եթէ ըլլար ինք առանձին:
Բայց երբ իր քով կը քնանայ,
Հայրը հուժկու, յոգնասպառ,
Իր աչքերն ալ յակամայէ կը ծանրանան,
Կը ծանրանան, կը խոնարհին, կը փակուին.
Սակայն յանկարծ կը ցնցուի,
Աչքերը պինդ կը շփէ,
Գլուխն իր թունդ կը ցնցէ,
Ու կը նայի շատ հեռուն.
Բայց աստղը ա՛լ չ'երեւար:

Հայրը խռպոտ կը շնչառէ
Անիւին հետ, որ կը դառնա՛յ, կը դառնա՛յ...
Իր աչքերն ալ յակամայէ
Կը ծանրանան, կը խոնարհին, կը փակուին...
Բեռնատարը կը ցնցուի անհանգիստ,
Կը ճռնչէ, կը թաւալի:
Հայրը հանգիստ կը քնանայ.
Տղան աչքերը կը ճմլէ,
Ձակատը պինդ կը շփէ,
Աչքը հեռուն,
Անհունին մէջ սեւեռած,
Ուր ոչ մէկ աստղ կը թարթէ...

Կը թաւալի գազանն աիեղ,
Անիւներուն տակ իր հսկայ
Նուրբ աւազը մեղմ կը հեծծէ,
Կը յօրինէ մեղեդի մը լալագին
Բամբիւռին պէս միալար...
Ու կը դառնա՛ն, կը դառնա՛ն...

Աստղը երբեք չ'երեւար.
Խիզախ տղուն սրտին մէջ,
Օձի մը պէս գալարուն
Կը սողայ վախը յանկարծ...
Անհամբեր է ան հիմա,
Ֆունը աչքերն իր կը գերէ,
Ու մոլեգին կը ծխէ...

. . . . . .

Անդնդային գիշերուան մէջ,
Ամպերն տակաւ կ'անհետին.
Աստղերը մեղմ կը թարթեն.
Տղան ուրախ,
Աչքերը գոց կը ժպտի,
Նեղաձ ղեկը կը շտկէ
Փայլող աստղին ուղղութեամբ...

Կը Թաւալի գազանն աիեղ,
Անիւներուն տակ իր հսկայ,
Նուրբ աւազը մեղմ կը հեծծէ,
Կը յօրինէ մեղեդի մը լալագին
Բամբիւռին պէս միալար...
Ու կը դառնա՛ն, կը դառնա՛ն...

Կ'իջնեն աիա...
Բեռնատարը մոլեգնօրէն կը սուրայ
Ջաւիթափէն դէպի վար,
Ուր քիչ անդին,
Կապոյտ ծովը կը քրքջայ,
Թեւերը բաց հարսի մ'հանգոյն,
Դէպի տղան կը վազէ...
Բեռնատարը մոլեգնօրէն կը սուրայ.
— Աիա հասանք,
Կորսուեցանք անդնդային ծովուն մէջ.
Շունչը մէկէն կը բռնուի,
Սիրտը այլեւս չի բաբախեր...

Աչքերը փակ՝
Տղուն դէմքը կը մթագնի,
Սարսափելի մահուան վախը էութիւնն իր կը պարուրէ:
Արդէն հայրը բոլորովին մոռցած է ան,
Ու կը սուրայ, կը սուրայ...
— Տարօրինա՛կ, ի՞նչ բան է այս,
Աիա ծովը, այնքան մօտիկ...

Կը ծիծաղի ծովն աւազի
Տղուն վրայ որ կը ննջէ...

Տղան ընդոստ կ'արթննայ:
— Տարօրինա՛կ, հոս ծո՛վ,
Ո՞ւր ենք. ի՞նչ ծով է այս:
Աչքերն ուժգին կը տրորէ:
Ծովը սակայն միշտ հոն է դեռ

Իրենց առջեւ,
Նա՛տ մօտիկ...
Տաբօրինակ, ինչո՞ւ սակայն չեն հասնիլ...
— Ի՞նչ, երա՞զ է այս թէ իրական:
Բայց արթո՛ւն եմ ամբողջութեամբ,
Ահա հայրս կը քնանայ,
Ու ահա ես կը ծխեմ:

Սակայն հոս ծո՛վ...
Բայց ո՛չ, երազ չէ՛,
Ահա ծովը քրքջալով դէպի մեզ կը վազէ,
Ահա գլորեցանք ջուրերուն մէջ...

Ցրհան ուժգին կը կոխէ:
Զառիթափէն թաւալող
Բեռնատարը կը ցնցուի, կանգ կ'առնէ:
Հայրը յանկարծ կ'արթննայ.
— Ի՞նչ պատահեցաւ,
Ո՞ւր հասանք, ժամը ի՞նչ է...
— Ոչի՛նչ, փոս մըն էր լոկ՝ պատահական,
Որ ցնցեց մեզ, քնացի՛ր:
Ամօթէն,
Այտերն իր լերկ կը կարմրին...

Ծովը արդէն շոգիացած է բոլոր,
Ու երկինքը արթնցած,
Իր բիւր աչքերն կը թարթէ:
Կ'ուղղէ ղեկը,
Փայլող աստղը՝ կողմնացոյց...

Կազանն ահեղ այս անգամ
Կը թաւալի դանդաղօրէն,
Անիւին տակ իր հսկայ
Աւազը լո՛ւռ կը խոկայ...

Մ. Մեխակ

ՉԱՒԱՐԱՂԱՅ

«Տիկնայք փափկասուրճ Հայոց Աշխարհին»
ԵՂԻՇԷ

Եպտեմբերեան զուարթ երեկոյ մըն էր. արեւը մայր կը մտնէր։ Նախիրը բլուրին վրայ, փոշի բարձրացընելով, կը սահէր դէպի դիւղ, հաւերը իրենց թառերը կը բարձրանային, մշակներ լեցուցած էին ճամբան և խումբ-խումբ կը վերադառնային, ամէն մարդ իր աշխատանքին մասին պատմելով։ Գեղջկուհիները ախոռներուն դռները կը բանային և կը պատրաստուէին իրենց կովերը կթելու։

Վարպետ Օհան կացինի բութ շեղբով մը բակին մէջ հաւաքուած երկանաքարերը կը կռանէր։ Իր ծերութեան ամբողջ ուժով և եռանդով կը հարուածէր զանոնք և ամէն մէկ հարուածին հետ կ'ընդհատուէր անոր մրթմրթիւնը որ եղանակ մըն էր քնաքանաքար։ Վարպետ Օհան միշտ ուրախ էր և ըստ սովորութեան իր ուրախութիւնը կը յայտնուէր երգով, ինչ որ անպակաս էր իր բերնին մէջ։

Կ'աճապարէր վարպետ Օհան. չէ՞ որ օրը կը մթնար և քիչ ետք հրաւիրեալները պիտի հասնէին։ Դեռ ինք բաւական ընելիք ունէր...։

— Պառա՛ւ, պլլուտսները(1), ցիրմուղները(2) պատրա՞ստ են, կանչեց վարպետ Օհան իր կնոջ։

Երբ դրական պատասխան ստացաւ, շարունակեց իր գործը առանց մոռնալու նաեւ իր մրթմրթոցը։

---

(1) Այծի մազէ շինուած գորգ։

(2) Մեծ մաղ ցորենի համար։

+

Գիւղի ճրագները կը պլպլան։

Գեղջկուհիները կը հաւաքուին վարպետ Օհաննէսի տունը, որուն տախտակամածը ծածկուած էր արդէն սեւ պլլուտաններով և ամբողջ սրահին մէջ չորս երկանաքարեր կային։ Թովի սենեակին դրան առջեւ կար պարկ մը որ կը պարունակէր աղունցուն։(1)

Գիւղի սովորական լամբարները քարիւղի ճրագներ էին. բայց բացառաբար այդ օր լիւքս կը վառէր վարպետ Օհաննէսի տան մէջ, անսովոր լուսաւորութեամբ պայծառացնելով նաեւ շրջակայքը։

Գեղջկուհիները, չորս-չորս, հինգ-հինգ կը նստին երկանաքարերու շուրջ և աշխատանքի կը սկսին...։

Երկանաքարի կոկորդը կը լեցնեն աղունցուն և կը սկսին դարձնել, ու ղըր... ղըր... ղըր... երկանաքարերու մէջէն անցնող աղունցուն ձաւարի կը վերածուի։ Իւրաքանչիւր խումբի մէջ վարժ մէկը կայ որուն պաշտօնն է աղունցու լեցնել երկանաքարին կոկորդը. ան, դարձող չորս-հինգ ձեռքերուն մէջէն ճարտարութեամբ մը իր ափին մէջ պատրաստած ցորենը կը լեցնէ երկանաքարին կոկորդը, առանց թափելու, որ անյապօրէն կը ծամէ հա կը ծամէ։

Հաճելի է մթնոլորտը, խօսակցութիւն զանազան նիւթերու շուրջ, կատակներ, դովաբանութիւններ, և այս բոլորին հետ, գեղջուկի հայ երգը...։ Հազիւ մէկը սկսած՝ բոլորը կ'ընկերակցին և ամբողջ գիւղը կը լեցնէ անոնց ձայնը։ Ուրախութեան ծիածանը այդ գիշեր կը շողայ վարպետ Օհանի տան մէջ։

Բայց մինչ այս բոլորը կը կատարուին, ո՞ւր են էրիկ մարդիկը. անոնք հոն են, դրացիի տան մէջ իրենց խօսակցութեանց մէջ թաղուած...։ Մէկը իր եզը կը գովէ, միւսը՝ կովը, ուրիշ մը՝ իր խոնարհ իշուկը, և ինչե՛ր ու ինչե՛ր...։

Վարպետ Օհաննէսի տունը յանձնուած է գեղջկուհիներուն։ Տէրտէրը (վարպետ Օհանին կինը), հակառակ իր ծերացած տարիքին, մէկ երկանաքարէն միւսը կ'երթայ, օգնութեան և քաջալերական խօսքեր ընելու ներկաներուն և մասնաւորաբար նոր սերունդի երիտասարդուհիներուն։

---

(1) Խաշուած եւ չորցած ցորեն՝ ձաւար պատրաստելու համար։

Երբ բաւական կ'աղան, երկու պառաւներ կ'առնեն իրենց համար պատրաստուած մաղերը, և կը սկսին գործի. մին՝ ցորենէն եղած թեփը կը զատէ, միւսը՝ մանր ձաւարը՝ խոշորէն։ Երկու պառաւներն ալ այնքա՛ն արագ կը խաղցնեն մաղը իրենց ձեռքերուն մէջ։ Մանուկները, որոնք անկիւն մը քաշուած անհամբեր կը սպասէին այս երկու պառաւներու գործի սկսելուն, կը պաշարեն զիրենք և կը խնդրեն որ իրենց պաւոդ(1) հանեն։ Կ'առնեն իրենց պաւոդը և կ'երթան կը նստին ու մէջը շաքար խառնած՝ հա կը զարնեն դդալները...։

Մինչ տան մէջ երգերու հետ երկանաքարերու ղըր... ղըր ... ղըր...ը կը շարունակուի ու գիշերը յառաջացած է իսկ աշխատանքը գրեթէ աւարտելու վրայ՝ նեները դուրս կ'ելլէ կրակը կը վառէ, Թէնեկէրէն կը դնէ ու կը սկսի պատրաստել աւանդական կորկոտ-ապուրը, որով կը մեծարուին ու կը վարձատրուին աշխատող գեղջկուհիները։

Երբեմն-երբեմն ան դուրս կ'ելլէ հակելու իր Թէնեկէրէյին, որովհետեւ էրիկ մարդիկը միշտ նման պարապանքերու կատակ ընելու համար, կա՛մ ափ մը աղ կը լեցնեն անոր մէջ և կամ կը թափցընեն գայն։

Գիչ ետք, երկանաքարերը կը վերցուին, սեղանը կը շտկուի և նոր ձաւարէն պատրաստուած սիսեռով կորկոտ-ապուրը կը քաշխուի, թարմօրէն, առատօրէն։ Ճաշակելէ ետք, ամէն ոք իր բարեմաղթութիւնը կ'ընէ վարպետ Օհանի տան ու իրեն հետ աշխատողներուն և կը մեկնի... յաջորդ տարուան քաղցր յոյսերով...։

ՍԱՐԱ ՍԱՐԿ. ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ
(Բ. Ընճայարան)

---

(1) Ցորենի փոշի, որ ալիւրի չափ նուրբ չ'ըլլար։

ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐԸ

1948-ի Փետրուար ամիսն էր։

Հազիւ ութ տարեկան էի այն ատեն։ Առաւօտուն դպրոցի ճամբուս վրայ հանդիպեցայ մարդու մը, որ ուսերուն վրայ պատանի մը շալկած, կը քալէր ինծի ներհակ ուղղութեամբ, դէպի վար։ Երկուքին հագուստներէն ալ ջուրը մեղմիւ կը ծորէր։ Մեր տունէն հազիւ հարիւր մեթր հեռացած էի ես։ Մանուկ հոգիս կարեկցական բուռն զգացումով մը լեցուեցաւ անմիջապէս, բայց միայն այդքան։ Իրենք շարունակեցին զառիթափէն վար իջնել, իսկ ես՝ սկսայ դասերուս մասին մտածել զառիվերը բարձրանալով։

Այդ դիշեր սարսափելի վոլթորիկ մը կար և անձրեւին հետ կը տեղար նաեւ ճերմակ սիսեռ։ Մեր տան դռներն ու պատուհանները գոց էին ու մայրս խնամոտ հոգածութեամբ՝ քուրջի կտորներով ամրացուցած էր բոլոր բացուածքները, որպէսզի խեղթ հովը ներս չսողոսկի։ Հակառակ այս զգուշութիւններուն, դարձեալ մենք մսեցանք դիշերը։ Կարկտահատն անձրեւը տեւեց մինչեւ առաւօտ։ Երբ արթնցանք, սակայն, երկինքը բոլորովին պայծառ էր։ Դուրս ելանք։ Հեղեղներու աղմուկը, որ խեւակ կը կոչէինք, կը լեցնէր մթնոլորտը և ուրիշ ամէն ձայն կը կորսուէր անոր մէջ։ Ինչ որ տեսանք օր ցերեկով՝ սարսափելի էր։ Դիշերուան վոլթորիկը, թերեւս օգտուելով խաւարէն, կրցածին չափ անողորմ եղած էր։ Պարտէզներու կուրծքերը անողորմաբար պատռուած էին խեւակերու ջուրերէն։ Պատեր քանդուած էին, ծառեր արմատախիլ եղած։ Աղբիւրը բոլորովին ծածկուած էր խիճերու կոյտի մը տակ։ Դիմացի լեռնէն ահագին ժայռեր վար գլորած էին։ Նոյնիսկ մէկը ինկած էր լերան ստորոտը գտնուող տանիքի մը վրայ՝ և քանդած զայն, բայց բարեբախտաբար տան բնակիչները, ծեր ծնողք մը և երիտասարդ մը, կրցած էին խոյս տալ աղէտէն։ Եւ ուրիշ շատ աղէտներ տակաւին։ Կատարեալ Ջարդ մըն էր կատարուածը...։

Հակառակ այս բոլորին սակայն, առաւօտուն դիւղին մէջ կը տիրէր կատարեալ ուրախութիւն մը։ Երկինքի պայծառութիւնը ազդած էր ժողովուրդին վրայ ու բոլորն ալ դուրս թափած էին։ Մարդեր կ'երեւէին տանիքներու վրայ, որոնք կը քննէին դիշերուան փոթորիկին և անձրեւին գործած աւերը անոնց վրայ։ Խումբ մը մարդեր հաւաքուած էին աղէտին ենթակայ տան բակը։ Ամէն կողմ կ'երեւէին մանուկներ, որոնք ուրախ գուարթ դպրոց կը փութային։ Խեւակերը տակաւ խելօքցան և հազիւ կը հոսէին՝ երբ արեւը բարձրացած էր։ Քիչ ետք, դիւղի երիտասարդները կ'երթային թաղուած աղբիւրը բանալու...

Երեկոյեան երբ տուն վերադարձայ, ամէն ինչ բնականոն վիճակի մէջ էր, միայն պարտէզները կուրծքէն վիրաւոր մեռելներու կը նմանէին։ Տունը մարդ չկար. դեռ կանուխ էր։ Կտոր մը թարմ հաց առի, գրպան մըն ալ չոր թուզ և ընկոյզ լեցուցի։ Երբ կը պատրաստուէի դուրս ելլել, բան մը շարժեցաւ օճախին և պատուհանին միջեւ, ուր քիչ մը մութ էր, որովհետեւ օճախը չէր վառեր և պատուհանին լոյսն ալ աչքիս զարնելով արդելք կ'ըլլար յստակօրէն տեսնելու ինչ որ կար պատին տակ, եթէ երբեք անհանդիստ շարժում մը չկատարէր ան։ Առանց մտածելու մօտեցայ վերարկուներու տակ փաթթուած զանգուածին. ամէն կողմ գոչ էր, բայց յայտնի էր որ մարդ արարած մը կար հոն։ Պահ մը կանգ առի, բերանս ալ դադրեցաւ աշխատելէ, կէս ծամած հացի կտորը մէջը։ Երկար չմտածեցի անոր ով ըլլալը գիտնալու համար, այլ անմիջապէս գլխու կողմի վերարկուին մէկ ծայրը վերցուցի։ Աչքերուս բիբերը խոշորցած ըլլալուն՝ այլեւս կրցայ տեսնել անորոշ դէմք մը, սաստիկ յոգնած բայց դեռ շատ մատղաշ. սիրունիկ քիթ մը, նուրբ բերան մը և փայլող զոյգ մը աչքեր, որոնք կարծես նոր բացուած էին դամբարանային դարաշրջանէ մը ետք, ուր կը ճառագայթէր աշխարհը վերստին վայելելու անհաւատալի երջանկութիւնը։ — Ո՞վ ես, ըսի՝ չպատասխանեց։ — Ի՞նչ է անունդ՝ դարձեալ չպատասխանեց. շուարած՝ ինծի կը նայէր առանց ամենափոյզն շարժում մը իսկ ընելու։ Գոցեցի վերարկուն առաջուան պէս ու վազեցի դուրս ծամելով....։

Երբ տուն վերադարձայ, բոլորն ալ հոն էին։ Հայրս, մայրս, եղբայրս և երկու քոյրերս։ Տղան նոյն տեղը նստած էր և ապուշ-ապուշ կը դիտէր խօսողները։

— Այս տղան ո՞վ է, մայրի՛կ, ըսի ես անհամբեր։

— Աստուած ղրկեց, տղա՛ս, ես ալ չեմ գիտեր ով ըլլալը։ Առաւօտուն քու մեկնելէդ քիչ ետք դուռը զարկին. ներս մտաւ մարդ մը որ իր ուսերուն վրայ կը՛շալկէր գայն, և որ մեռած կը թուէր այն ատեն։ Երկուքն ալ խխում դարձած էին. «Աստուծոյ սիրոյն այս տղուն կտոր մը հաց տուէք», ըսաւ օտարականը և տղան ներս հրելով կռնակը դարձուց...։ Պահ մը շուարեցայ, բայց երբ ինքզինքիս եկայ, դուրս ելայ որ ղինք ալ կանչեմ, մարդ-մարդաւանք չտեսայ։ Տղան խնամեցի պէտք եղած ձեւով, բայց մինչեւ հիմա բան մը չկրցայ կերցնել իրեն։ Հիմա թէյը պատրաստ կ'ըլլայ և կը յուսամ թէ կը խմէ, որովհետեւ բաւական ինքզինքին եկած է արդէն։ Իզուր սպասեցի անհետացող մարդուն գալուստին և ապարդիւն եղաւ դրացիներուն մօտ երթալս, անոր մասին տեղեկութիւն մը առնելու համար։

Անմիջապէս անդրադարձայ, որ առաւօտուն դպրոցի ճամբուն վրայ իմ տեսած տղան է։ Թէյը պատրաստ էր։ Մայրս սկսաւ տղուն խմցնել դպալով, բայց ան դժուարաւ կը խմէր։ Յանկարծ տեսանք որ տղուն նայուածքը մէկ կէտի վրայ սեւեռած կը մնար և կը մերժէր այլեւս խմել իրեն մատուցուած թէյը։ Նախ զարմացանք թէ ինչ պատահեցաւ, բայց անմիջապէս հասկցանք որ հօրս նիհար ձեռքերուն վրայ սեւեռած էր որոնք սիկարէթ մը կը փաթթէին։

— Կը ծխէ, ըսաւ մայրս, մա՛րդ, իրեն ալ փաթթէ հատ մը։ Հազիւ տղան մէկ-երկու անգամ ներս քաշեց մուխը, անմիջապէս աչքերը սկսան փայլատակիլ և շրթունքները շարժեցան։ Նատած տեղէն սկսաւ անհանդարտ շարժուններ ընել։ Մեզմէ իւրաքանչիւրը լաւ մը զննելէ ետք, աչքերը յորդեցան զարմանքով և խորհրդաւոր ժպիտ մը գծագրուեցաւ անոր շրթներուն վրայ։ Ձեռքերը երկարեց և թէյի գաւաթը առաւ մօրս ձեռքէն ու սկսաւ ինքնիրեն խմել։

— Փա՛ռք քեզ Տէր, ըսաւ մայրս, ձեռքերը երկինք բարձրացնելով։ Տակաւին, սակայն, ոչ մէկ բան գիտէինք տղուն մասին։ Իսկ զինք բերող անծանօթը անհետացած էր։ Տղան փորձեց խօսիլ, շրթունքները պրկեց ղողդղոուած, բայց չյաջողեցաւ. հազիւ կրցաւ անորոշ անուն մը արտասանել, զոր չհասկցանք։

Առաւօտուն, երբ բուխերիկին առջեւ նստած թէյ կը խմէի որպէսզի անմիջապէս դպրոց երթամ, ուշադրութիւնս գրաւեց քիչ մը անդին քնացած օտարականը, որ ղայլին ցնցումէ մը ետք,

նստաւ անկողնին մէջ։ Անդիտակցաբար դադրեցայ լմեյ խմելէ և սկսայ զինք դիտել անթարթ, որովհետեւ անկարելի է պատկերացնել այն երեւոյթը, զէմքի այն պրկումները և բռնազբօսիկ ու կեղծ ժպիտները, շրթնեռւն դողը, դուրս ցցուած աչքերը, խառն մազերը. վերջապէս այդ բոլորը սարսափելի երեւոյթ մը տուած էին իրեն։ Պահիկ մը դեղնելէ ու դողդողալէ ետք, մէկէն սկսաւ ձեռքերը աննպատակ շարժել ամէն կողմ և ոտքերը գետին զարնել վիրաւորուած անասունի մը նման։ Դէմքը կաս-կարմիր դարձաւ, աչքերը աւելի դուրս թռան կարծէք և յաջորդական մի քանի կոկորդային պրկումներէ ետք, սկսաւ բերանը փրփրիլ գաբեջուրի գաւաթի մը նման։ Տեղս սմքեր մնացեր էի չկրնալով եղածը հասկնալ։ Տղան սկսաւ գլուխը գետին զարնել, ապտինանդին գալարիլ և սոսկալի կերպով գոռալ։ Բոլոր տնեցիները արթընցան։ Մայրս, որ գացած էր կովը կթելու, կէս թողլով գործը տուն վազեց։ Բոլորս ալ շուարած կը դիտէինք խեղճ տղան, որ կատարեալ այսահար մը ըլլալու էր, և չէինք մտածեր անդամ ոեւէ ձեւով օգնելու անոր։ Բարեբախտաբար սակայն երկար չտեւեց քրիզը, հազիւ հինգ վայրկեան և ան ուժասպառ փոուեցաւ գետին, արագ-արագ շունչ քաշելով։ Դպրոցին ժամը անցած էր արդէն, ուստի աճապարեցի։

Բաւական հանգստանալէ ետք, տղան կը սկսի կանոնաւոր կերպով խօսիլ։ Կ'ըսէ թէ իր անունը Ապուտ է, իսկ զինք բերող մարդը, որ քեռին է եղեր, կը կոչուէր Մուսթաֆա։ Թէ՝ զինք տեղեակ չէ թէ ան ուր գացած է, և թէ իր ալ լեզուն բռնըւած է եղեր, ուստի շատ կը ցաւի աւելի կանուխ չկրնալ խօսելուն համար։ Ասոր վրայ, մայրս կ'երթայ մինչեւ Զինար, հարցընելու համար անծանօթ մարդուն մասին։ Առաջին անգամ վարձական ֆեյլահի մը տունը կը մտնէ և տակաւին լուր բան մը չլայտնած, մարդ մը կ'ըսէ իրեն աղաչական ձայնով. «Երէկ քեզի չէ՞ր որ պատանի մը յանձնեցի»։ Մայրս ալ կը պատասխանէ. «Դո՞ւն ես այն մարդը որ ինծի յանձնեց Ապուտը»։ Մարդը խոր շունչ մը կը քաշէ և շնորհակալութիւն կը յայտնէ ու ներողութիւն կը խնդրէ իր պատճառած անհանգստութեան համար։

Խեղճը այս տեղերուն բոլորովին անծանօթ, հասած առաջին տունը, որ մերն էր, տուեր է տղան, ու լուր աննպատակ շարունակեր է իր ճամբան մինչեւ որ ուրիշ տուն մը հանդիպեր և մտեր է հոն, մէկ-երկու հայ ընտանիքներէ մերժուելէ ետք։ Այսպէս, մոռցեր է թէ ո՞ր կողմէն եկած է, կամ թէ ո՞ւր ձգած

է տղան և ինկած մեծ մտահոգութեան մէջ։

Յետոյ մարդը մեր տունը եկաւ, ես ալ տեսայ զինք, ու ան պատմեց մեզի իր պատմութիւնը, որ թէեւ նոյն վայրկեանին չհասկցայ, որովհետեւ արաբերէն կամ թրքերէն կը խօսէր, բայց վերջը իմացայ և որ հետեւեալն է.—

+

Մարդը Պայըրէն է եղեր, իսկ իր քոյրը ամուսնացած Մօղըսլօք (Կասիոսի եռեւը, թրքական գիւղ մը)։ Ինք փաքստական կ'անցնի թրքական սահմանը և կը հասնի քրոջը մօտ, ուր կը մնայ երկու շաբաթ։ Քոյրը կը խնդրէ որ իրեն հետ տանի իր զաւակը և ցոյց տայ զայն Շէյխին, որպէսզի բուժուի զինք չարչարող չար ոգիէն։ Այնպէս մը հաշիւ կ'ընէ որ Շէյխին քով հասած ատենը գայ տղուն քրիզը։ Բայց պարագաները բոլորովին կը փոխուին, քրիզը մեր տունը կու գայ, փոխանակ Շէյխին տունը։

Մարդը Մօղըսլօքէն ճամբայ կ'ելլէ տղուն հետ միասին երեկոյեան դէմ։ Երբ Կասիոսէն այս կողմը կը շրջին, արդէն իսկ մթնցած է։ Որոտումները կը թնդացնեն մինչեւ երկրին ընդերքները, իսկ փայլակը կը շոյէ Կասիոսի սեգ գլուխը և կամաց-կամաց կը սկսի անձրեւ տեղալ։ Մարդը կ'աճապարէ տղուն ձեռքէն բռնած։ Մուխը տակաւ կը թանձրանայ և անձրեւը աւելի կը զօրանայ ու կը վերածուի տեղատարափի։ Հովը կը փչէ սաստկօրէն։ Ո՛չ մէկ ժայռ, ո՛չ մէկ ծառ Կասիոսի լերկութեան մէջ պատսպարուելու համար։ Ստիպուած՝ ուսերուն վրայ կ'առնէ պատանին և կարելի եղածին չափ արագ կը յառաջանայ։ Երբ կը մօտենայ Ռէսապի, կը տեսնէ հազիւ պլպլացող լոյսերը, կը լսէ հեռուէն եկող շուներու կաղկանձը, անբացատրելի վախ մը կը համակէ զինք, վախ մը զոր երբեք նկատի չէր առած։ Սահմանապահ զինուորներու վախն էր այդ որ եղած տեղը կը քարացնէ զինք ու անկարող կ'ըլլայ քայլ մ'իսկ առաջ երթալու։ Ալ ընելիք ուրիշ բան չէր մնար բայց միայն պատսպարուելու տեղ մը գտնել։ Հազիւ ժայռի մը տակ կրնան կծկուիլ որ կխտով միայն կը պաշտպանէ զիրենք սաստիկ հովին դիմաց, իսկ իջնող անձրեւի ամէն կաթիլ իրենց վրայ կը թափի։ Բաւական ժամանակ կը մնան այսպէս իրար սեղմուած, առանց խօսելու։ Անձրեւը քիչ մը կը մեղմանայ. այս միջոցին երբ քեռին կը մտածէ քիչ մը ճամբան

շարունակել, թեթեւ աղմուկ մը կը լսէ և կը սկսի ուշադրութեամբ մտիկ ընել։ Մօտաւորապէս հարիւր մեթր հեռաւորութեան վրայ խիճերը կը պլորին ու իրարու կը զարնուին։ Որոշ է որ բան մը կը շարժի։ Աղմուկը երթալով կը մօտենայ իրենց։ Ըստ երեւոյթին կը հետապնդէ զիրենք։ Արդէն իրենցմէ հազիւ քսան մեթր անդին կը գտնուի և աչքերը կը փայլին թանձր խաւարին մէջ երկու ջահերու նման։ Բեռին կ'աշխատի որ տղան չզգայ վտանգը, բայց իր սիրտը վախէն պիտի պայթի։ Մ'իայն գրպանի դանակ մը ունի որպէս զէնք և գաւազան մը։ Բորենին հինգ քայլ անդին կանգնած կ'ոռնայ, մարմինը կը ձգտէ, մէջքը ձգելով ու կը նստի ետեւի երկու ոտքերուն վրայ, դունչը ժայռին կողմը երկարած կը հոտոտէ։ Հաճելի է ձմրան այդ ուշ գիշերներուն նման որս մը ձեռք ձգել. այդ ուղղութեամբ բախտը շատ քիչ կը ժպտի իրեն։ Ան չի յարձակիր, կարծես կ'ուզէ իր այս երանելի մտածումները շարունակուին և ինք ապրի այդ երանութեան պահը։

Բեռին արդէն իսկ մէկ ձեռքով ամուր բռնած է իր դանակը, իսկ միւս ձեռքին մէջ կը պահէ հովիւի իր ծանր մահակը։ Սարսափը իր գագաթնակէտին հասնելէ ետք, վերածուած է կորովի, քաջութեան։ Այլեւս ինք անհամբեր է և կ'ուզէ որ վայրկեան առաջ պատահելիքը պատահի։ Բորենին աչքերը կը դոցէ և անոնք կը դադրին փայլելէ։ Թանձր խաւար։ Իսկապէս որ սարսափելի է, երբ մանաւանդ չես գիտեր երկու վայրկեան ետք կա՞ս թէ չկաս։ Կացութիւնը աւելի վտանգաւոր է կարծես, բայց երկար չի տեւեր։ Փայլատակում մը երկվայրկեանի մը համար կը լուսաւորէ շուրջը և քեռին կը տեսնէ որ բորենին արահետի լայնքին պառկեր է. նոր կը յիշէ որ այդ անոր որսալու ձեւն է։ Այո, բորենին այդպէս մեռածի նման կը պառկի ճամբուն մէջտեղը, որպէսզի անցորդները իրեն զարնուելով սայթաքին և իյնան իր թակարդին մէջ։ Այս մտածումները մէկ վայրկեան իսկ չեն տեւեր։ Արդէն քեռին մէկ ոստումով հասած է անոր և իր դանակը ուղղակի սրտին խրած։ Կենդանին անակնկալի եկած կը գալարի, ոտքերը գետին կը զարնէ, իսկ քեռին իր մահակի կապարէ հարուածները անդադար կը տեղացնէ անոր գլխուն, մինչեւ որ գազանը վերջին անգամ մը կը պարպէ թոքին օդը ու գլուխը կ'իյնայ քարին վրայ անշարժ։

Բայց ի՞նչ օգուտ։ Անձրեւը դարձեալ կը սկսի և կը շարունակէ տեղալ, այս անգամ կարկուտով խառն։ Հիմա այլեւս ան վախ չունի որ զինուորներու կը հանդիպի, որովհետեւ այդ բուք

ու բորանին մարդ չի համարձակիր դուրս ելլել։ Սատանաները անգամ կը քնանան այդպիսի օրերուն, բայց ինք կը վախնայ, որովհետեւ կրնայ պատահել որ ճամբան կորսնցնէ և առաւօտը իրեն բոլորովին անծանօթ մարդաբնակ տեղ մը բացուի, ու ինք, այսպէս կորած պիտի ըլլայ։ Ինք ալժէք չունի, քեռորդին՝ որ իրեն յանձնուած է բուժուելու համար, ի՞նչպէս պիտի անտէր թողու զայն։ Ո՛չ, ոչ։ Կ'որոշէ կեցած տեղը մնալ մինչեւ որ լոյսը բացուի, անկէ ետք միայն լոյս աչքով պիտի շարունակէ ճամբան։

Սպասողին համար գիշերը շատ երկար է և խաւարը՝ լեցուն անակնկալներով։ Սակաւադէպ գիշերներէն մէկն էր այս որոնց կը հանդիպին շատ հազուադէպօրէն սահմանը անցնող մաքսանենգները կամ փախստականները։ Բարեբախտաբար, թէեւ գիշերը եղաւ շատ երկար և սարսափելի, թէեւ երկուքին ալ ուղեղներն անգամ թրջեցան իջնող անձրեւէն ու սառեցան, բայց պզտիկ անակընկալ մը միայն ունեցան, այն ալ գազանային։ Հապա՞ եթէ հանդիպէին մարդակերպ գազաններ...։ Այն տեղն վստահաբար շատոնց արդէն իսկ ազատած պիտի ըլլային անտանելի պաղէն ու ճնշող գիշերէն և ծակծկող կարկուտէն։ Երբ լոյսի առաջին շողերը բարեւեցին երկիրը, քեռին դժուարաւ ոտքի ելաւ և թեւերը մի քանի անգամ հորիզոնական շարժեց, ոտքերն ալ մարզանք ըրաւ քիչ մը և մի քանի քայլ դէպի առջեւ յառաջանալով, սառեցնող աղաղակ մը արձակեց և ինքզինք ետեւ նետեց Ապուտին քով։ Առջեւնին սարսափելի անդունդ մը կը բացուէր որ ուղղակի տուներու տանիքներու վրայ նստած էր. ահռելի բան մը, աղէկ որ գիշերը չտեսանք զայն, այլապէս անկարելի էր հոն մնալ։

Քեռին կը կարծէ որ Ապուտը կը քնանայ, ուստի չ'ուզեր անոր քունը խանգարել և մէկդի կը նստի քարի մը վրայ ու զգուշօրէն կը դիտէ շուրջը ու միտքին մէջ կը դնէ երթալիք ճամբու փլանը։ Սակայն տղան ոչ թէ կը քնանայ, այլ ուշաթափ եղած է առաւօտեան պաղ հովին չդիմանալով։ Ջուրը կամաց-կամաց կը սառի իրենց վրայ և հագուստները կը քարանան ու տարօրինակ ձայներ կը հանեն ամենադոյզն շարժումի առեն իսկ։ Բայց ան արդէն չի շարժիր այլեւս։ Քեռին բաւական կը դիտէ շուրջը, կը դիտէ գլուղի գարթօնքը և անզգայ մարմինը այն առեն միայն կը սթափի երբ արեւը իր գլուխը կը բարձրացնէ դիմացէն ու կ'ողջունէ Կասիոսի գագաթը։ Այն առեն կը փորձէ արթնցնել տղան, բայց իր ճիգերը կ'անցնին ի զուր — «Սառած է» կը մտածէ ան և անզգայ մարմնին տակ անզգայացած սիրտով, կռնակը կ'առնէ

զայն ու կը քալէ այլեւս առանց վախի, բոլորովին ազատ, որովհետեւ մտածելու և ըմբռնելու կարողութիւնը սառած է, միայն իր զօրաւոր սիրտն է որ կ'աշխատի և շարժման մէջ կը դնէ անպիտակից մարմինը: Բնազդը անսխալական է, կ'ըսէ հոգեբանը, ատոր համար ալ Մուսթաֆա բախտով կը քալէ, ուստի երբեք ճամբան չի շեղեր, ոչ ալ կանգ կ'առնէ մտածելու համար թէ ո՞ր կողմէն պէտք երթայ: Օր ցերեկով կ'անցնի սահմանը և կը շարունակէ ճամբան բերը միշտ ուսին...:

Առաւօտեան արեւու ջերմութենէն՝ սառած հագուստները սկսած էին տակաւ կակուղնալ և ջուրը քարակ երիզներով վար կը հոսէր անոնցմէ, երբ ես հանդիպեցայ իրենց մեր տունէն հազիւ հարիւր մեթր հեռու, դպրոցիս ճամբուն վրայ:

+

Մէկ օր մեզի մնացին և մեկնեցան դէպի իրենց նպատակը: Արաբական ճոխ լեզուն չէր բաւեր մարդուն շնորհակալութիւնները յայտնելու համար, և որոշապէս կը տեսնուէր որ անզօր կը գտնուէր իր դիւղացիի լեզուով իր զգացումները արտայայտելու: Այո՝ հարազատ և իրական զգացումները երբեք չէ կարելի արտայայտել ամբողջութեամբ, այլ անոնք միայն կը զգացուին, նոյնիսկ երկու հոգիի կողմէ հաւասարապէս և միանգամայն:

Եւ մենք զգացինք այդ:

Մ. Մեհակ

+ Ժամանա՛կ, ահա՛ ինչ որ կը փափաքիմ: Ո՛հ, եթէ կարենայի աժան գնով մը գնել այն ժամանակը եւ ոչ թէ օրերը, որ մեր արդի ազնուականութիւնը կը վատնէ:

ՄԻՇԼԷ ՖԱՐՍՏԷՅ

+ Մարդու մը մեծագոյն բախտաւորութիւնը ծնած ըլլալն է, կարենալ նպատակ մը հետապնդելու հակումով, անով գտնելու համար իր կեանքն ու երջանկութիւնը:

ԷՄԲԻՍԸՆ

ՍԱՆԸ

Թ

ալեց ամբողջ այդ օրը և երեկոյեան հասաւ ուրիշ անտառ մը. հոն գտաւ ճգնաւորի մը խցիկը զոր թակեց։

— Ո՞վ է, հարցուց ձայն մը ներսէն։

— Մեծ մեղաւոր մը, պատասխանեց Սանը. պէտք է քահանայ ուրիշի մը ինչպէս նաեւ իմ սեփական յանցանքներս։

Ճգնաւորը այս լսելով՝ դուրս եկաւ.

— Ի՞նչ մեղքեր են անոնք զորս կը կրես ուրիշի մը հաշուոյն։

Սանը պատմեց իրեն ամէն ինչ, իր կնքահօր, էպ արջին՝ իր նորածիններով, կնքուած սենեակին մէջ գտնուող գահին, կնքահօր իրեն տուած պատուէրներուն, ինչպէս նաեւ ցորենը կոխակըոտող գիւղացիներուն և հորթուկին մասին, որ դաշտէն դուրս եկաւ երբ իր տիրուհին կանչեց զինք։

— Տեսայ որ մէկը չի կրնար չարը խափանել չարութեամբ, ըսաւ, բայց չեմ կրնար հասկնալ թէ ինչպէ՞ս պէտք է խափանուի, սորվեցո՛ւր ինծի, ի՞նչ կարելի է ընել։

— Ըսէ՛ ինծի, պատասխանեց ճգնաւորը, ի՞նչ տեսար ճամբուդ վրայ։

Սանը պատմեց սեղան մաքրող կնոջ, կառքի անիւ շինող մարդոց, և կրակ վառող խաշնարածներուն մասին։

Ճգնաւորը մտիկ ըրաւ այս բոլորը, յետոյ գնաց ետ իր խցիկը և բերաւ հին ատամնաձեւ կացին մը։

— Հետս եկուր, ըսաւ ան.

Երբ բաւական մը հեռացան, ճգնաւորը ծառ մը ցոյց տուաւ.

— Կտրէ՛, ըսաւ։

Սանը տապալեց ծառը։

— Հիմա երեք մասի բաժնէ, ըսաւ ճգնաւորը։

Սանը ծառը բաժնեց երեք մասերու, յետոյ ճգնաւորը ետ դնաց իր խցիկը և բերաւ բոցավառող փայտեր։

— Այրէ՛ այս երեք կոճղերը, ըսաւ ան։

Սանը կրակ մը շինեց և այրեց երեք կոճղերը մինչեւ որ երեք ածխացեալ կոճղեր մնացին։

— Հիմա, ասոր պէս տնկէ դանոնք կէս մը հողին մէջ։

Սանը այդպէս ըրաւ։

— Կը տեսնե՞ս այդ դետը, բլրան ստորոտին, բերնովդ ջուր բեր անկէ և ջրէ այս կոճղերը. ջրէ դանոնք ինչպէս որ դուն յանձնարարեցիր կնոջ. այս մէկը, այնպէս ինչպէս սորվեցուցիր անիւ եղերողներուն, և այս մէկն ալ այնպէս ինչպէս յանձնարարեցիր խաշնարածներուն։ Երբ երեքն ալ արմատ բռնեն և այս ածխացեալ կոճղերէն խնձորի ծառեր ծլին, պիտի սորվիս թէ ինչպէս կը խափանեն չարը մարդոց մէջ, և պիտի գաւես գու բոլոր մեղքերդ։

Այս ըսելով ճգնաւորը վերադարձաւ իր խցիկը։ Սանը երկար ատեն խորհեցաւ բայց չհասկցաւ թէ ճգնաւորը ի՞նչ ըսել ուզեց։ Սակայն և այնպէս, սկսաւ աշխատանքի, ընելու այն ինչ որ յանձնարարուած էր իրեն։

ծ

Իջաւ դէպի դետը, բերանը ջուրով լեցուց և վերադառնալով պարպեց զայն ածխացած կոճղերէն մէկուն վրայ։ Բազմիցս այսպէս ըրաւ և ջրեց երեք կոճղերն ալ։ Երբ անօթեցաւ և բաւական յոդնեցաւ, գնաց խցիկը, ծեր ճգնաւորէն քիչ մը կերակուր խնդրելու։ Դուռը բացաւ և հոն նստարանի մը վրայ տեսաւ որ ծեր մարդը մեռած կը քնանար։ Շուրջը կերակուր փնտռեց, քիչ մը չոր հաց գտաւ և կերաւ։ Յետոյ բահ մը առաւ և սկսաւ ճգնաւորին գերեզման փորել։ Դիշերը ջուր կրեց և ջրեց կոճղերը և ցորեկին փորեց գերեզմանը։ Հազիւ երբ աւարտած էր փոս փորելը և կը պատրաստուէր մարմինը թաղել, քանի մը մարդիկ եկան դիւղէն, ծերուկին կերակուր բերելու։

Մարդիկը լսեցին որ ճգնաւորը մեռած է և իր օրհնութիւնը տուած Սանին, և զայն իր յաջորդը նշանակած։ Ուստի թաղեցին ծեր մարդը, բերած հացերնին Սանին տուին և խոստանալով աւելին բերել՝ հեռացան։

Սանը ծեր մարդուն տեղը մնաց։ Հոն ապրեցաւ, ուտելով ժողովուրդին բերած կերակուրը և ընելով այն ինչ որ ըսուած էր իրեն.— բերնով Չուր կրել գետէն և Ջրել ածխացած կոճղերը։

Այսպէս ապրեցաւ տարի մը. շատ մարդեր այցելեցին իրեն։ Համբաւը տարածուեցաւ որպէս սուրբ մարդ մը, որ կ'ապրի անտառին մէջ և իր բերնով Չուր կը բերէ բլրան ստորոտէն Ջրելու համար ածխացած կոճղեր, իր հոգիին փրկութեան համար։ Ժողովուրդը կը խոնուէր դինք տեսնելու համար։ Հարուստ վաճառականներ կու գային իրեն նուէրներ բերելով, բայց ան ամենապարզ և անհրաժեշտ պիտոյքները իրեն կը պահէր և մնացեալը կու տար աղքատներուն։

Այսպէս ապրեցաւ Սանը մինչեւ կէսօր բերնով Չուր կրելով և կոճղերը Ջրելով, իսկ օրուան միւս կէսը հանգչելով և ժողովուրդ ընդունելով։ Սկսաւ մտածել թէ կեանքի այս ձեւը թեւլաղրուած էր իրեն որպէս իր մեղքերը քաւելու և չարը խափանելու միջոց։

Այսպէս երկու տարի ապրեցաւ առանց կոճղերուն Չուր տալ մոռնալու։ Բայց անոնցմէ ոչ մէկը ծլեցաւ։

Օր մը, երբ նստած էր խցիկին մէջ, լսեց որ մէկը ձիով կ'անցնէր, երդելով։ Դուրս ելաւ տեսնելու համար թէ ինչպիսի մէկն էր։ Տեսաւ զօրաւոր երիտասարդ մը լաւ հագուած և հեծած գեղեցիկ, լաւ թամբուած ձիու մը վրայ։

Սանը կեցուց դինք և հարցուց թէ ո՞վ էր և ո՞ւր կ'երթար։

— Աւազակ մըն եմ, պատասխանեց մարդը, սանձը քաշելով. կ'երթամ ճամբաներու վրայ մարդեր սպաննելու. և որքան որ սպաննեմ այնքան աւելի ուրախութեամբ կ'երգեմ։

Սանը սարսափեցաւ և մտածեց։

— Ինչպէ՞ս կրնայ չարը խափանուիլ այս տեսակ մարդերու մէջ։ Դիւրին է խօսիլ անոնց, որոնք կու գան քովս կամովին խոստովանելու իրենց մեղքերը։ Բայց այս մէկը կը պարծի իր ըրած չարիքներով։

Ուստի, ոչինչ ըսաւ և վերադարձաւ մտածելով. — ի՞նչ պիտի ընեմ հիմա. այս աւազակը այս տեղերէն կրնայ անցնիլ և կրնայ վախցնել ժողովուրդը։ Անոնք պիտի հրաժարին քովս գալէ, մնաս մը պիտի ըլլայ իրենց համար և ես պիտի չկարենամ պիտնալ թէ ինչպէս պիտի ապրիմ։

Ուստի, Սանը վերադարձաւ և ըսաւ աւազակին։

— Մարդիկ հոս կու գան ոչ թէ իրենց մեղքերով պարծե-

նալու, այլ զղջալու և ապօթելու Թողութեան համար։ Զղջա՛ մեղքերուդ համար եթէ կը վախնաս Աստուծմէ։ Իսկ եթէ զղջում չկայ սրտիդ մէջ, դնա՛ ճամբադ և անդամ մըն ալ հոս մի դար։ Մի՛ նեղեր զիս և մի վախցներ ժողովուրդը։ Եթէ խօսքերս մտիկ չընես Աստուած պիտի պատժէ քեզ։

Սւազակը խնդաց։

— Ես Աստուծմէ չեմ վախնար, և քեզ մտիկ պիտի չընեմ. դուն իմ տէրս չես, ըսաւ ան։ Դուն քու աստուածավախութեամբդ կ՚ապրիս իսկ ես իմ աւազակութեամբս։ Բոլորս պէտք է ապրինք։ Կրնաս սորվեցնել քովդ եկող ծեր կիներուն, բայց ինծի բան չունիս սորվեցնելիք։ Բայց քանի որ դուն Աստուածը յիշեցուցիր, վաղը երկու հոգի ևս պիտի սպաննեմ։ Քեզ ալ պիտի սպաննէի բայց հիմա չեմ ուզեր ձեռքերս աղտոտել։ Նայէ որ ասկէ ետք ճամբէս հեռանաս։

Այս սպառնալիքը ընդէլ վերջ, աւազակը մեկնեցաւ, չվերադարձաւ. և Սանը ապրեցաւ խաղաղութեամբ, ինչպէս առաջ, ութը երկար տարիներ։

ԺԱ.

Գիշեր մը Սանը լրեց կոճղերը և խցիկը վերադառնալէ ետք նստաւ հանգչելու համար և դիտեց արահետը, մտածելով թէ արդեօք մեկը պիտի գա՞յ։ Բայց այդ օր ոչ ոք եկաւ։ Առանձին նստաւ մինչեւ երեկոյ տխուր և միայնակ զգալով ինքզինք, և մտածեց իր անցեալի մասին։ Յիշեց թէ ինչպէս աւազակը կշտամբած էր զինք իր աստուածավախութեամբ ապրելուն համար։ Մտածեց իր կեանքին մասին։ Արդեօք ես չե՞մ ապրիր այնպէս ինչպէս ճգնաւորը թելադրեց ինծի, մտածեց։ Ճգնաւորը ապաշխարանք մը դրաւ իմ վրաս և այդ ապաշխարութեամբ ես թէ՛ կեանքս ապահովեցի և թէ հոչակ շինեցի։ Ես, այնքան փորձուած եմ այդ համբաւով որ այժմ կը տխրիմ, երբ մարդիկ չեն գար ինծի։ Իսկ երբ գան կ՚ուրախանամ, անոր համար միայն որ անոնք կը գովաբանեն իմ արքութիւնս։ Մեկը այսպէս պէտք չէ ապրի։ Գովեստէն հրապուրուած խոտորեցայ։ Չեմ քաւած անցեալի մեղքերս այլ նորեր աւելցուցած։ Պիտի երթամ անտառին մէջ այլ տեղ մը ուր ժողովուրդը զիս պիտի չկարենայ գտնել, և պիտի ապրիմ այնպէս մը, որ քաւեմ իմ հին մեղքերս և նորեր չաւելցնեմ։

Այս եզրակացութեան գալով, Սանը պայուսակ մը լեցուց չոր հացով և առնելով բահ մը լքեց խցիկը և ճամբայ ինկաւ դէպի ամայի վայրի մը մէջ գտնուող կիրճ մը, ուր իրեն համար քարայր մը կրնար փորել և ինքզինք պահել ժողովուրդէն։

Եւ երբ իր պայուսակով ու բահով կը քալէր, տեսաւ աւազակը որ դէպի իրեն կու գար։ Սանը վախցաւ, սկսաւ փախչիլ բայց աւազակը կտրեց իր ճամբան։

— Ո՞ւր կ'երթաս, հարցուց։

Սանը ըսաւ թէ կ'ուզէր հեռանալ մարդոցմէ և ապրիլ տեղ մը ուր ոչ ոք կրնար գալ իրեն. ասիկա զարմացուց աւազակը։

— Ինչպէ՞ս պիտի ապրիս եթէ ժողովուրդը չգայ քեզ տեսնելու, հարցուց ան։

Սանը երբեք չէր մտածած այս մասին, բայց աւազակին հարցումը յիշեցուց իրեն թէ կերակուր պէտք պիտի ըլլար։

— Անով՝ որ Աստուած պիտի հաճի շնորհել, պատասխանեց։

Աւազակը ոչինչ ըսաւ և հեռացաւ։

— Ինչո՞ւ համար բան մը չըսի իրեն իր կեանքի ձեւին մասին մտածեց Սանը։ Կրնայ զղջալ հիմա. այսօր աւելի ազնիւ տրամադրութեան մէջ ըլլալ կը թուէր և չսպառնաց զիս սպաննել։ Ուստի պոռաց աւազակին ետեւէն։

— Այսուհետեւ պէտք է զղջաս քու դործած մեղքերուդ համար։ Չես կրնար խուսափիլ Աստուծոյ դատաստանէն։

Աւազակը դարձուց իր ձին և պատեանէն դանակ մը դուրս հանելով անով սպառնաց ճգնաւորին։ վերջինս սարսափեցաւ և վազեց դէպի անտառին խորերը։

Աւազակը չհետեւեցաւ իրեն. միայն թէ պոռաց — երկու անդամ քեզ ազատ ձգեցի, բայց երրորդ անդամուն եթէ ձեռքս անցնիս պիտի սպաննեմ քեզ։

Այս ըսելով հեռացաւ։ Երեկոյեան երբ Սանը դնաց ջրելու իր կոճղերը, անոնցմէ մէկը ծլած էր։ Պզտիկ խնձորի ծառ մը կը ծաղկէր անկէ։

ԺԲ

Ինքզինք բոլոր մարդոցմէ ծածկելէ ետք Սանը բոլորովին առանձին ապրեցաւ։ Երբ իր հացի պաշարը սպառեցաւ մտածեց — հիմա պէտք է երթամ և քիչ մը արմատ դտնեմ ուտելու։

Շատ չէր հեռացած երբ տեսաւ ճիւղէ մը կախուած պարկ մը չոր հացով լեցուն։ Առաւ զայն և անով ապրեցաւ մինչեւ որ հատաւ։

Երբ ամբողջութեամբ կերաւ զայն գտաւ ուրիշ պարկ մը կախուած նոյն ճիւղէն։ Այսպէս ապրեցաւ իր միակ վախը ըլլալով աւազակը. երբ կը լսէր աւազակին անցնիլը կը պահուըտէր ու կը մտածէր.

— Կրնայ սպաննել զիս, մեղքերս քաւելէ առաջ։

Այսպէս ապրեցաւ տասը տարիներ եւս։ Ինձորի ծառը շարունակեց մեծնալ, բայց միւս երկու կոճղերը մնացին ճիշդ այնպէս ինչպէս որ էին։

Առաւօտ մը Սանը կանուխ արթնցաւ և գնաց իր գործին։ Մինչեւ այն ատեն շարունակաբար փորած էր կոճղերու շուրջի հողերը։ Յոգնած էր. նստաւ հանգչելու։ Մինչ նստած էր, մտածեց ինքնիրեն.

— Մեղանչեցի, և կը վախնամ մահէն, կրնայ ըլլալ որ Աստուծոյ կամքն է որ ես իմ մեղքերէս փրկուիմ մահուամբ։

Հազիւ այս մտածումը անցաւ միտքէն, լսեց գալը աւազակին, որ կը նախատէր մէկը։ Երբ այս լսեց՝ մտածեց — Ոչ մէկ չարիք կրնայ գալ ինծի բացի Աստուծմէ։

Գնաց աւազակը տեսնելու։ Տեսաւ թէ աւազակը առանձին չէր և իր ետին թամբին վրայ նստած էր ուրիշ մարդ մը պապանձած, և ձեռքէն մինչեւ ոտքերը կապուած։ Մարդը ոչինչ կ'ընէր, բայց աւազակը զայն ուժգին կը հարուածէր։

Սանը գնաց և կեցաւ ձիուն դիմաց։

— Ո՞ւր կը տանիս այս մարդը. հարցուց։

— Անտառ, պատասխանեց աւազակը։ Վաճառականի մը զաւակն է և չ'ուզեր ըսել թէ ո՞ւր պահուած են իր հօր դրամները. պիտի խարազանեմ զինք մինչեւ որ խոստովանի։

Եւ աւազակը ցատկեց ձիուն վրայ, բայց Սանը բռնեց անոր պախուրցէն և թոյլ չտուաւ որ անցնի։

— Զգէ այս մարդը որ երթայ, ըսաւ։

Աւազակը բարկացաւ և ձեռքը վերցուց զարնելու համար։

— Կ'ուզե՞ս ճաշակ մը ունենալ այն չարչարանքէն զոր պիտի պատճառեմ այս մարդուն։ Ձե՞մ խոստացած քեզ սպաննել։ Զգէ, երթամ։

Սանը չվախցաւ։

— Պիտի չերթաս ըսաւ ան. չեմ վախնար քեզմէ. ոչ ոքէ կը վախնամ բացի Աստուծմէ: Եւ ան կ'ուզէ որ քեզի թոյլ չտամ որ անցնիս: Այս մարդը ազատ ձգէ:

Աւազակը խոժոռեցաւ, դուրս հանելով դանակը, կտրեց այն պարաններըը որոնցմով վաճառականին տղան կապուած էր, և զայն ազատ արձակեց:

— Հեռացէք երկուքդ ալ ըսաւ ան, և զգուշացէք կրկին ճամբուս վրայ ինձի հանդիպելէ:

Վաճառականին տղան ցատկեց և փախաւ: Աւազակը մեկնելու վրայ էր բայց Սանը կեցուց զինք կրկին, խօսեցաւ իրեն, իր չար վարքը փոխելու մասին: Աւազակը, լռիկ, մինչեւ վերջ մտիկ ըրաւ զինք ու յետոյ հեռացաւ առանց բառ մը արտասանելու:

Յաջորդ առաւօտ Սանը դնաց Լրելու իր կոճղերը: Ի՛նչ զարմանք, երկրորդ կոճղը ծլած էր: Երկրորդ խնձորի ծառ մը սկսած էր աճիլ:

ԺԹ

Ուրիշ տասը տարիներ ալ անցած էին: Օր մը Սանը նստած էր լռիկ առանց բանի մը ցանկալու, առանց բանէ մը վախնալու, բայց ուրախ սրտով:

Աստուած որքա՛ն օրհնութիւն կը տեղացնէ մարդոց վրայ, մտածեց ան: Բայց ինչո՞ւ յումպէտս կը տանջեն ինքզինքնին: Ի՞նչ բան կ'արդիլէ զիրենք ուրախութեամբ ապրելու:

Եւ յիշելով մարդոց մէջ եղող չարիքները և այն նեղութիւնները որոնց պատճառ կը դառնան իրենք, իր սիրտը գութով լեցուեցաւ:

Սխալ է ինձի համար ապրիլ այսպէս, ըսաւ ինքնիրեն: Ես պէտք է երթամ և սորվեցնեմ ուրիշներուն այն ինչ որ ես սորվեցայ:

Հազիւ այսպէս կը մտածէր երբ լսեց աւազակին մօտենալը, թոյլ տուաւ որ անցնի, մտածելով.

— Անօգուտ է իրեն խօսիլը. ան պիտի չհասկնայ:

Այս էր իր առաջին մտածումը. բայց իր միտքը փոխելով գնաց իր ճամբան: Տեսաւ որ աւազակը տխուր էր, և կը ձիավարէր աչքերը վայրահակ: Սանը նայեցաւ իրեն, խղճաց, և հեռէն վազելով ղրաւ ձեռքը իր ծունկին վրայ:

— Եղբայր, սիրելիս, ըսաւ ան, խղճա՛ քու հոգիիդ։ Քու մէջդ կ՚ապրի Աստուծոյ հոգին։ Կը տառապիս և կը տանջես ուրիշները, և շատ ու շատ տառապանք կը բարդես ապագայիդ հաշուոյն։ Բայց տակաւին Աստուած կը սիրէ քեզ։ Ի՛նչ երանութիւն պատրաստած է քեզի համար։ Մի՛ կործաններ ինքզինքդ ի սպառ։ Փոխէ՛ կեանքդ։

Աւազակը կնճռոտեցաւ և գլուխը դարձուց։

— Մինակ ձդէ գիս, ըսաւ։

Բայց Սանը աւելի ուժգին բռնեց աւազակը և սկսաւ լալ։

Աւազակը վերցուց աչքերը և նայեցաւ Սանին։ Նայեցաւ անոր երկար ժամանակ մը, և իջնելով ձիէն ծունկի եկաւ Սանին ոտքերուն առջեւ։

— Յաղթեցի՛ր ինծի, ծերուկ, ըսաւ ան. քսան տարիներ դիմադրեցի քեզի, բայց հիմա նուաճեցիր զիս. ըրէ՛ ինծի այն ինչ որ կ՚ուզես։ Որովհետեւ ես չեմ կրնար ինքզինքիս իշխել։ Երբ առաջին անգամ փորձեցիր համոզել զիս, անիկա բարկացուց զիս միայն։ Խօսքերդ այն ատեն սկսայ նկատի առնել երբ դուն ինքզինքդ պահեցիր մարդոցմէ։ Որովհետեւ տեսայ որ դուն քեզի համար բան մը չպահանջեցիր անոնցմէ։ Այդ օրէն ի վեր քեզի կերակուր բերի, կախելով զայն ծառէն։

Յետոյ Սանը յիշեց որ կինը իր սեղանը մաքրեց լաթը լուալէն ետք միայն։ Նոյնպէս իր մասին հոգալէ և իր սիրտը մաքրելէ ետք միայն յաջողած էր ուրիշներու սիրտն ալ մաքրել։

Աւազակը շարունակեց.

— Երբ տեսայ որ մահէն չես վախնար, այն ատեն դարձի եկայ։

Յետոյ Սանը յիշեց որ անիւ եղերդները չկրցան ծռել եղերքները մինչեւ որ չամրացուցին իրենց կոճղերը։ Նմանապէս այնքան ատեն որ ինք իրմէ չէր վանած մահուան երկիւղը և իր կեանքը Աստուծոյ ընծայած, չէր կրցած ընկճել այս մարդուն անուղղայ սիրտը։

— Բայց իմ սիրտս ամբողջութեամբ չկակուղցաւ, շարունակեց աւազակը, մինչեւ որ գթացիր վրաս և լացիր ինծի համար։

Սանը ուրախութեամբ առաջնորդեց աւազակը այն վայրը ուր կոճղերը կային. երբ հոն հասան, տեսան՝ որ երրորդ կոճղէն խնձորի ծառ մը սկսած էր ծլիլ։ Եւ Սանը յիշեց որ խաչնարած-

ները չէին կրցած վառել խոնաւ փայտը, մինչեւ որ կրակը լաւ չէր բռնկած. նոյնպէս ուրիշի մը սիրտը ազնուացուցած էր այն ատեն միայն երբ իր սիրտը ջերմութեամբ կ'այրէր։ Եւ Սանը ուրախ էր որ վերջապէս կրցած էր քաւել իր մեղքերը։

Այս բոլորը պատմեց աւազակին և մեռաւ։ Աւազակը թաղեց զինք և ապրեցաւ այնպէս ինչպէս որ Սանը հրահանգած էր իրեն, սորվեցնելով ուրիշներուն ինչ որ Սանը սորվեցուցած էր իրեն։

LEO TOLSTOY
«Twenty-Three Tales»
(Վերջ)

Անգլ.է Թարգմանեց
ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԿ. ԹԱՊԱՏԵԱՆ
(Բ. ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ)

× Թագաւորը այն մարդն է որ կը կարենայ:

ՖԱՐԼԱՅԼ

× Նկարագիրը այն մարգարիտն է որ բոլոր միւս թանկագին քարերէն աւելի կը փայլի:

ՊԱՐԹՈԼ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

(ECUMENISM)

ԵՋՐԸ ՈՒ ԱՆՈՐ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ecumenism *բառը առնուած է յունարէն* oikoumene *բառէն, որ սկզբնապէս կը նշանակէր բնակուած ամբողջ աշխարհը* (oikos = *տուն)։ Պատմութեան ընթացքին մէջէն մենք կրնանք զատորոշել բառին տրուած եօթը իմաստներ.—*

Ա.— Նշող կամ ներկայացնող բնակուած ամբողջ աշխարհը. (այսպէս, օրինակ, Գործք Առաքելոց ԺԷ. 31-ի, Մատթ. ԻԴ. 14-ի մէջ)։

Բ.— Նշող կամ ներկայացնող ամբողջ Հռոմէական կայսրութիւնը (այսպէս, օրինակ, Ղուկ., Բ. 2 և նախնագոյն շրջանի հայերու գրութեանց մէջ)։

Գ.— Նշող կամ ներկայացնող եկեղեցւոյ ամբողջութիւնը («տիեզերական» (ecumenical) ժողովները ամբողջ կայսրութեան յատուկ ժողովներն են, բայց որպիսին այդ՝ կը ներկայացնեն ամբողջ եկեղեցին)։

Դ.— Այն որ ունի տիեզերական եկեղեցական վաւերացում (Արեւելեան եկեղեցին կը խօսի երեք «տիեզերական վարդապետներու» մասին, և ԺԶ. դարուն երեք հանգանակները կը բացատրուէին որպէս «տիեզերական» հանգանակներ)։

Ե.— Նշող եկեղեցւոյ համաշխարհային միսիոնարական տարածումը (այսպէս, Մեթոտական Տիեզերական Համաժողովները 1881-էն ասդին)։

Զ.— Նշող յարաբերութիւնները և միութիւնը երկու կամ աւելի եկեղեցիներու միջեւ կամ տարբեր դաւանանքներու քրիստոնեաներու։ (Ասիկա բառին արդի գործածութիւնն է, որ ծագում առաւ ԺԹ. դարուն, մանաւանդ Աւետարանական Համաշխարհային Ուխտին մէջ — World Evangelical Alliance —)։

Է.— Արտայայտող աշխարհածաւալ քրիստոնէական ընկերակցութեան պատկանելու գիտակցութիւնը և ուրիշ եկեղեցիներու հետ միութեան փափաքը (դարձեալ արդի դործածութիւն մը — Ժ/թ. դարու կիսուն, Henri Dunant, հիմնադիրը կարմիր Խաչին, խօսեցաւ Y. M. C. A-ի «տիեզերական ոգիի» մասին։

Եզրին աւելի ընդհանուր գործածութիւնը կը սկսի 1920 թուականէն, երբ Սթոքհոլմի և Լոզանի Համաժողովները իրարու մօտ բերին բազմաթիւ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ։ Օքսֆորտի Համաժողովը, 1937-ին, հաւաստեց. «անոնք (եկեղեցիները) տիեզերական են այնքան ատեն որքան անոնք կը ջանան իրականացնել Una Sancta-ն, հաղորդակցութիւնը քրիստոնեաներուն՝ որոնք կը ճանչնան մէկ տէր»։

Վերեւ յիշուածներէն կը հետեւցնենք որ էքիւմէնիզմը ունի հետեւեալ երկու երեւոյթները. առաջին, եկեղեցիներու հաւատքին, կարգին, կենցաղին և գործին ուսումնասիրութիւնը, այնպէս ինչպէս որ կան անոնք, ինչպէս նաեւ անոնց յարաբերութիւնը իրարու հետ. երկրորդ, ուսումնասիրութիւնը Եկեղեցւոյ տիեզերականութեան և միութեան բնոյթին և այն ճամբաներուն և միջոցներուն, որոնց մէջէն եկեղեցիները կրնան հասնիլ այդ միութեան և տիեզերականութեան աւելի լեցուն արտայայտութեամբ։

ԷՔԻՄԷՆԻԶՄԸ ՈՐՊԷՍ ՆԿԱՐԱԳՐՈՂԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Տարբեր եկեղեցիներու իրական համոզումներուն և արդի կեանքին առողջ ծանօթութիւնը, անհրաժեշտ հիմքն է էքիւմէնիք ուսումնասիրութեան։ Մեզ կանխող դարերուն, այլ եկեղեցիներուն հետ մեր վերաբերումին գլխաւոր մտահոգութիւնը եղած է ջատագովական և հակաճառական։ Մեծ շահ է այն որ մեր դարուն բոլոր դաւանութիւնները (ներառեալ Հռոմէական Կաթոլիկութիւնը) արտադրած են գիտնականներ, որոնց առաջին շահադրգռութիւնը ուրիշ եկեղեցիներ նկարագրելու ատեն եղած է հասկացողութիւնը այդ եկեղեցիներու կեանքին՝ ներսէն դիտուած։ Այսպիսի առարկայականութիւն (objectivity) անհրաժեշտօրէն չ'առաջնորդեր մեզ դէպի ընդհանուր յարաբերականութիւն (relativism)։ Ecumenist-ին գործն է ճշդրտօրէն իրար կապել խորունկ հասկացողութիւնը՝ քննական կեցուածքի մը հետ, որ հիմնուած ըլլայ իր սեփական խորագոյն աստուածաբանական համոզումներուն վրայ։

Այս նկարագրողական եկեղեցաբանութիւնը (ecclesiology = konfessionskunde) *սերտօրէն յարակցուած է եկեղեցւոյ պատմութեան։ Բայց, վերջինէն կը տարբերի այն կէտին մէջ, որ ան կը զբաղի եկեղեցիներու հաւատքով և կեանքով, այնպէս ինչպէս որ անոնք կան այսօր։ Ան պէտք չէ միայն իր մէջ պարունակէ ուսումնասիրութիւնը անոնց դաւանանքներուն, հանդանակներուն և ծէսերուն. այլ նաեւ վերլուծում մը այն պատճառին, զոր անոնք իրականին մէջ կը հռչակեն իրենց քարոզութեան, աստուածաբանական նորաբերութեանց, (contributions), եկեղեցական գործունէութեանց, աւետարանչութեան և առաքելականութեան և իրենց կեցուածքին մէջէն հանդիպ իրենց շուրջը եղող աշխարհին։ Միեւնոյն ատեն ան պէտք է վնտռէ ստուգելու իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ դերը Միութենական Շարժումին մէջ և անոր հիմնական դիրքաւորումը եկեղեցւոյ միութեան հարցերուն հանդիպ։ Նման նկարագրողական եկեղեցաբանութիւնը պարտի միեւնոյն ատեն պարփակել ուսումնասիրութիւնը արդի Միութենական Շարժումին, անոր ծագումին, աճումին և խնդիրներուն։*

ECUMENISM-ԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՏԱՐԱԾՔԸ

Նկարագրողական ecumenism-*ին պէտք է ընկերանայ եկեղեցիներու հանդիպման և միութեան որոնումին յատուկ հիմնական աստուածաբանական խնդիրներու նկատառումը։ Այս աստուածաբանական մօտեցումին նպատակը պէտք է մեզ հայթայթէ յատակ դատանիշ մը* (criteria)։ *Մեր գնահատումին համար եկեղեցիներու զանազան դիրքաւորումներուն եկեղեցւոյ միութեան հանդէպ, և մեր անձնական միութենական դիրքին յստակեցման համար։*

Աստուածաբանական սկզբնակէտը այն է որ եկեղեցին իբրև մէկ, անբաժան ժողովուրդը Աստուծոյ և չբեկանուած Մարմինը Քրիստոսի կը պատկանի իրականօրէն Ս. Գրային քարոզութեան (kerygma)։ *Երբ Նոր Կտակարանը կը խօսի եկեղեցիներու մասին յոգնակիով ան երբեք չի նշանակեր ինքնամփոփ մարմիններ, որ ընդհանրապէս իրարմէ անջատ կղզիացած կ'ապրին և, շատ մը պարագաներուն, չունին նոյնիսկ խորանի և բեմի հաղորդակցութիւն մը իրարու հետ։*

Նոր Կտակարանի համաձայն, միութիւնը կը պատկանի ոչ թէ միայն եկեղեցիներու բարւոք վիճակին (bene esse) *այլ եկեղեցւոյ էութեան* (esse)։ *Եւ այս միութիւնը որ տրուած է մէկ*

Տիրոջ, իրողութեան մէջ պէտք է բացայայտուի և մարմնաւորուի ինչպէս Տէրը ինք յայտնուեցաւ և մարմնաւորուեցաւ (ՅՈՎՀ. ԺԲ.)։

ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԿՈՉՈՒՄԻ ՇՐՋԱԳԾԻՆ ՄԷՋ

Էքիւմէնիզմ-ը կը շահագրգռուի Եկեղեցւոյ միութեամբ, բայց ան չի կրնար միա՛յն միութեամբ շահագրգռուիլ։ Որովհետեւ ամէն ինչ կախում ունի միութեան այն տեսակէն որ մտքերուն մէջ պատկերացած է։ Միութիւնը ինքն իր մէջ որպէս վախճան, ընդհանուր եկեղեցւոյ կոչումէն առանձնացած, կրնայ և յաճախ եղած է ամուլ։

Էքիւմէնիզմ-ը պէտք է շահագրգռուի այն միութեամբ որ կ'արտայայտէ եկեղեցիներու հաւատարիմ և երախտապէտ կեցուածքը իրենց ամբողջական կոչումին հանդէպ։ 1951-ին Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին (W. C. C.) կեդրոնական Յանձնախումբին կողմէն հրապարակուած յայտարարութիւն մը կ'ըսէ թէ էքիւմէնիքըլ բառը «ճշգրտօրէն կը գործածուի բացատրելու այն ամէն ինչ որ կը վերաբերի համայն Եկեղեցւոյ ամբողջական գործին, Աւետարանը բերելու համար ամբողջ աշխարհին»։ Այսպէս, միութիւնը որով էքիւմէնիզմ-ը շահագրգռուած է եկեղեցական կազմակերպչական միութիւն մը չէ միայն, այլ միութիւնը ամէն մարզի մէջ որ կը պատկանի եկեղեցւոյ առաքելութեան — Ուսուցում, Պաշտամունք, Խորհուրդներ, Առաքելութիւն, Ծառայութիւն՝ աշխարհի։

Պատմականօրէն, միութենական շարժումը ծագեցաւ, տարբեր ճամբաներով, երբ եկեղեցւոյ էութեան Նոր Կտակարանեան հասկացողութիւնը անգամ մը եւս գրաւեց մարդոց միտքերն ու սիրտերը անջատեալ եկեղեցիներու մէջ։ Նմանապէս, միութենական շարժումը կրնայ միայն արդիւնքի հասնիլ երբ իր միութեան, իր տիեզերականութեան, իր աշխարհապարփակ կոչումին և իր եզականութեան մէջ ըմբռնուած եկեղեցւոյ տեսիլքը թափանցէ աւելի խորապէս բոլոր եկեղեցիներու մէջ։

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԻՉ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ

Ի՞նչ են կազմաւորիչ, անհրաժեշտ ազդակները ամբողջական քրիստոնէական միութեան։ Այդ է վճռական խնդիրը էքիւմէնիզմ-ի դաշտին մէջ։ Բաւական դժուար է իրարու մօտ բերել

եկեղեցիներ, որոնք թէեւ կը տարբերին հաւատքի և կարգի խընդիրներուն մէջ, սակայն ունին նոյն ըմբռնումը այն պայմաններուն՝ որոնք կը կարօտին իրագործման ճշմարիտ միութիւն յառաջ բերելու համար: Արդարեւ, կան տարբեր դաւանանքներու յատուկ ըմբռնումներ այն մասին՝ թէ ի՛նչ բան կը կազմէ միութիւնը և այս նիւթին շուրջ տարակարծութիւններ կան յարանուանութիւններու մէջեւ: Այսպէս, միութեան մասին ունէ խօսակցութիւն տիրապետուած կ'ըլլայ հետեւեալ հարցումով.— Ի՞նչ տեսակ միութիւն կը պահանջուի նախ քան որ երկու կամ աւելի եկեղեցիներ որոշեն ամբողջովին իրարու միանալ:

Գլխաւոր դիրքաւորումները կրնան համառօտակի ներկայացուիլ հետեւեալ ձեւով.—

1.— Գլխաւոր պահանջքը՝ համաձայնութիւն մըն է հաւատքի հիմնական հաստատումներու մասին:

2.— Գլխաւոր պահանջքը՝ համաձայնութիւն մըն է բոլոր կէտերուն վրայ որոնք սովորաբար կան եկեղեցւոյ մը հանգանակին կամ դաւանական պաշտօնագիրներուն մէջ:

3.— Գլխաւոր պահանջքներն են՝ համաձայնութիւն մը հաւատքի գլխաւոր կեդրոնական հաստատումներու մասին, եկեղեցւոյ ուղիղ կարգի (պատմական եպիսկոպոսութեան) մասին համաձայնութեան մը հետ միասին:

4.— Գլխաւոր պահանջքներն են՝ համաձայնութիւն մը բոլոր այն կէտերուն վրայ որոնք որոշուած են ուխտերական ժողովներով, և վարդապետական ինչպէս նաեւ գործնական ընդունում մը, եկեղեցւոյ աւանդական կարգին:

Յայտնի կը դառնայ որ կարեւոր տարբերութիւնները կը վերաբերին վարդապետական միութեան համար պահանջուած չափին կամ աստիճանին և այն յարաբերական շեշտին որ կը դրուի «հաւատքի» և «կարգի» վրայ:

Ասոր սերտօրէն կապուած հարցը այն է թէ մի՞ղ-հաղորդութիւն մը (inter-communion) ընդունելի և բաղձալի՞ է եկեղեցիներու միջեւ որոնք տակաւին չեն միացած: Տեսակէտի մը համաձայն, մի՞ղ-հաղորդութիւնը վախճանն է ամբողջական միութեան և հետեւաբար կրնայ միայն կիրարկուիլ երբ այդպիսի ամբողջական միութիւն մը իրագործուի: Ուրիշ տեսակէտի մը համաձայն, մի՞ղ-հաղորդութիւնը կարեւոր քայլ մըն է միութեան առաջնորդող ճամբուն վրայ:

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂ ՃԱՄԲԱՆ

Էքիւմէնիզմ-ը պէտք է նաեւ շահագրգռուի այն քայլերով զորս եկեղեցիները կ'առնեն, կամ պէտք է որ առնեն, միութեան առաջնորդող ճամբուն վրայ.—

ա.— Դործակցութիւն. Այս է առաջին անհրաժեշտ քայլը, եկեղեցիներուն համար որոնք փորձառութիւնը չունին գործակցելու հասարակաց շահագրգռութիւն ունեցող հարցերուն մէջ, և պիտի չհասնին այն աստիճանին որով միութիւնը հոգեկանօրէն կարելի կը դառնայ։ Այսպիսի գործակցութիւն մը կրնայ սկսիլ մակերեսային խնդիրներով, բայց պէտք է աստիճանաբար առաջնորդէ դէպի համայնական մասնակցութիւն՝ եկեղեցւոյ հիմնական գործերուն մէջ հասարակաց վկայութիւն, փոխադարձ ծառայութիւն, համայնական պաշտամունք, եւայլն։ Այս ձեւի մէջ-եկեղեցական յարաբերութիւններու մէջ եղող վտանգը այն է թէ ան կրնայ դիւրաւ տեղը բռնել ամբողջական միութեան։ Ակնկիզ զգուշանալու համար, անհրաժեշտ է որ եկեղեցիները առնեն յաջորդ քայլը։

բ.— Խօսակցութիւն. Եկեղեցիները բաւական ժամանակէ ի վեր իրարմէ առանձին կղզիացած ապրած են։ Իրական էքիւմէնիզմը կը պահանջէ որ անոնք իրարու հետ լուրջ խօսակցութեան մէջ մտնեն։ Այս խօսակցութիւնը պէտք է սկսի ճիշդով մը՝ ճանչնալու համար իրարու համոզումները, բայց պէտք է աստիճանաբար առաջնորդէ մինասնաբար դիմագրաւելու այն հարցը թէ արդար է որ այդ համոզումները բաժնուած մնան։ Երբ որ նման խօսակցութիւններու կը ձեռնարկուի համեմատականութեան այն զգացումով զոր կը թելադրէ Ս. Գիրքը, ի յայտ պիտի գայ որ շատ մը տարբերութիւններ կան եկեղեցիներու մէջ և որոնք անկարեւոր են կամ աստուածաբանօրէն չեն կրնար արդարանալ։ Այն ատեն սա հարցը կը ծագի թէ մնացած տարբերութիւնները ա՞յնքան կարեւոր են որ այլեւս միութեան ճամբուն վրայ աւելի հեռուն երթալ պիտի նշանակէ դաւաճանութիւն՝ իւրաքանչիւրի խորունկ համոզումներուն։

գ.— Վերամիացում. Վերամիացում կը նշանակէ թէ ոեւէ արգելք դէպի ամբողջական միութիւն վերցուած է և խնդրոյ առարկայ եկեղեցիներու մէկ ըլլալու շահագրգռութիւնը յստակօրէն յայտնուած։ Բայց ասիկա կրնայ շատ մը տարբեր ձեւեր առնել։ Ծանրակշիռ սխալ է ենթադրել թէ էքիւմէնիզմին գերա-

պոյն վախճանը, միաձոյլ կեդրոնացեալ եկեղեցւոյ մը կառուցուածքն է ամբողջ աշխարհի համար։ Եկեղեցիները Համաշխարհային Խորհուրդին մէջ, բացայայտօրէն մերժած են նման ըմբռնում մը։ Տեսանելի միութիւնը կատարելապէս հաշտ է այլազանութեան, անկախութեան և ապակեդրոնացման։ Նոր Կտակարանեան Եկեղեցին ակնբախ այլազանութիւն ունէր և ոեւէ իմաստով գեր-եկեղեցի (super-church) մը չէր. և անիկա ցոյց տուաւ բոլորին, որոնք աչքեր ունէին տեսնելու թէ Աստուծոյ ժողովուրդը մէկ ընտանիք մըն է։

ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Երբ մենք կը խօսինք միութենական շարժումին մասին, մէկ կողմէն մենք կը խորհինք այն բոլոր կազմակերպութիւններուն վրայ՝ տեղական, ազգային և միջազգային մակարդակներու վրայ, որոնք իրարու մօտ կը բերեն եկեղեցիներ և իրարմէ տարբերող եկեղեցիներէ անհատ քրիստոնեաներ, և միւս կողմէ, անհատներու մասին բոլոր եկեղեցիներու մէջ (նոյնիսկ անոնք որոնք չեն անդամակցիր Համաշխարհային Խորհուրդին) որոնք կ՚աշխատին եկեղեցիներու միութեան համար։

Միութենական շարժումը կրնայ յատկանշուիլ որպէս փորձ մը արտայայտելու այն միութիւնը, զոր արդէն իսկ ունինք մեր հասարակաց հաւատարմութեամբը հանդէպ Յիսուս Քրիստոսի։ Անիկա շատ անկատար միութիւն մըն է և երբեք պէտք չէ մտածուի որպէս փոխարինութիւն մը այն ամբողջական միութեան որ նկարագրըւած է Նոր Կտակարանին մէջ։ Բայց ան պէտք չէ թերագնահատուի որովհետեւ ան մեծ պարգեւ մըն է Աստուծմէ և թէ ան կարող կը դարձնէ մեզ, վկայելու քրիստոնէական պատգամին կարեւոր մէկ երեւոյթին որ երկար ատեն խաւարի տակ մնացած էր։

Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը միութենական շարժումին այն բաժինն է (sector) որուն մէջ եկեղեցիները իրարու կը հանդիպին և միասին կ՚աշխատին։ Ինչպէս Թօրօնթոյի 1950-ի հանրածանօթ յայտարարութիւնը յստակօրէն կը հաստատէ թէ ան գեր-եկեղեցի մը չէ, ան եկեղեցիները չ՚ըստիպեր որ իրարու միանան, ան չի տարածեր միութեան մէկ մասնաւոր ըմբռնում մը։ Ան աւելի եկեղեցիներու ընկերակցութիւն

մըն է որ կը խոստովանի Յիսուս Քրիստոս իբրեւ Աստուած և Փրկիչ և որ ան կը փափաքի շինիչ յարաբերութեանց մէջ մտնեն եկեղեցիները իրարու հետ։ Անիկա, միութեան հարցերուն շուրջ, լուրջ խօսակցութեանց բեմ մըն է, գործակցելու միջոց մը՝ հաւարակաց շահագրգռութիւն ունեցող խնդիրներու մէջ, ազդակ մը համայնական վկայութեան, երբ եկեղեցիներուն առիթը կը տրուի միասնաբար խօսելու աշխարհին։

Ուստի, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը պատասխանը չէ քրիստոնէական միութեան հարցին, այլ գործիք մը որ կ'օգնէ եկեղեցիներուն, որպէսզի անոնք իրագործեն իրենց կոչումը հանդէպ միութեան ի Քրիստոս։

Թարգմ. Յ. ՍՐԿ. ԹՕՓՃԵԱՆ
(Ընծայարան Գ.)

W. A. VISSER'T HOOFT
(Ընդ. Քարտուղար Եկեղեցիներու
Համաշխարհային Խորհուրդին)

ԹԱԲԹԸ՝ ՄԱՐԴՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

**«Ահաւասիկ ասակերտին ես գործեմ
Զոր ոչ է արժան գործել ի Տաբաթու»:
(ՄԱՏԹ., ԺԲ. 2)**

Քրիստոս յաջողութեամբ բոլորած էր իր առաքելութեան առաջին տարին, որ սահմանափակուած էր միայն Գալիլիոյ նահանգին մէջ։ Այսուհանդերձ, Ան ծանօթ դէմք մը դարձած էր ամբողջ Պաղեստինի մէջ։ Գալիլիացիք, ինչպէս նաեւ մօտակայ ու հեռաւոր վայրերէ եկած շինականներ, խուռներամ բազմութեամբ կը հետեւէին Իրեն՝ լսելու զինք և մխիթարուելու ու հոգեպէս լեցուելու համար Իր շինիչ քարոզութիւններէն։ Օրըստօրէ կ'աճէր թիւը Քրիստոսի հետեւորդներուն. այն աստիճան՝ որ Անոր վայելած ժողովրդականութիւնը գրգռեց Փարիսեցւոց, ժամանակի այդ ուղղափառ, օրինապաշտ հրեայ կուսակցութեան նախանձը։ Անոնք անտարբեր չէին կրնար մնալ այդ երեւոյթին դիմաց։ Ուստի, որոշեցին մօտէն հետեւիլ Յիսուսի քարոզութեանց ու քննել Անոր վարդապետութիւնը։

Ամենուրեք և մօտէն հետեւելով Քրիստոսի, նկատեցին թէ Ան կը վարդապետէր մեծ իշխանութեամբ, այսինքն՝ գրաւիչ զօրութեամբ կամ ուժեղ հեղինակութեամբ, Անոր խօսքերը խոր ազդեցութեան տակ կը ձգէին ունկնդիրները։

Յիսուս ոչ միայն կը քարոզէր, այլ նաեւ հրաշքներ կը գործէր։ Կը բժշկէր հիւանդներ։ Դեւեր կը հանէր մարդոցմէ։ Սեղանի կը նստէր մաքսաւորներու և մեղաւորներու հետ որ իրենց, Փարիսեցիներուն, տեսանկիւնէն դիտած՝ անպատշաճ արարք մըն էր հրեայ վարդապետի մը համար։ Մէկ խօսքով, Փարիսեցիք տեսան թէ Քրիստոս չէր յարգեր հրէական սովորութիւնները ու զանց կ'ընէր իրենց օրէնքն ու աւանդութիւնը։

Նախ, անոնք քաջութիւն չունեցան դէմ յանդիման գալու Քրիստոսի ու յայտնելու Իր կատարած օրինազանցութիւնները, այլ գոհացան դիտողութիւններ ընելով միայն Յիսուսի աշակերտներուն և կամ արձանագրելով դէպքերը իրենց... սիրտերուն մէջ։ Սակայն դէպք մը պատճառ եղաւ որ անոնք ուղղակի դէմ դիմաց գային Քրիստոսի ու դատապարտէին զինք և ի ծածուկ որոշէին խաչի վրայ վերջ տալ Իր կեանքին։

Ի՞նչ էր այդ դէպքը։

+

Մատթէոսի Աւետարանի ԻԲ. գլուխին մէջ կը կարդանք, թէ ինչպէս դարնանային պայծառ շաբաթ օր մը, Յիսուս և Իր աշակերտները յոգնած ու անօթի կը քալէին Գալիլիոյ արտերուն մէջէն։ Աշակերտներէն ոմանք յագեցնելու համար իրենց անօթութիւնը, ճամբու երկայնքին հասկեր քաղեցին ու կերան ցորենը։ Անոնց խումբին հետեւող Փարիսեցիք տեսնելով աշակերտներուն այդ դատապարտելի արարքը ու մանաւանդ անոնց վարդապետին կողմէ ոեւէ դիտողութիւն չըլլալու պարագան, մօտեցան Քրիստոսի և ըսին. «Ահաւանիկ աշակերտքն քո գործեն զոր ոչ է արժան գործել ի Շաբաթու»։

Արտաքնապէս դիտուած՝ եղած դատապարտութիւնը արդարացի էր, որովհետեւ Աստուած պատուիրած էր որ Շաբաթ օր չաշխատին, այլ սուրբ պահեն։ Մինչ Քրիստոսի աշակերտները կը պղծէին Շաբաթին սրբութիւնը, որովհետեւ հասկեր էին քաղած, շփած իրենց ափերուն մէջ ու կերած ցորենը։

Քրիստոսի աշակերտները /դատապարտուեցան Մովսիսական Օրէնքի հիման վրայ։ Սակայն Յիսուս արդարացուց Իր աշակերտները Շաբաթ օրով գործած ըլլալնուն համար։ Անոնց դիտողութիւնն ու դատապարտութիւնը ի դերեւ հանեց, երկու դրուագներ առաջ բերելով Հրէական պատմութենէն.—

Ան հարց տուաւ Փարիսեցիներուն. Միթէ չէ՞ք կարդացած թէ ինչպէս Դաւիթ թագաւորն ու իր հետեւորդները երբ սաստիկ անօթեցան, Աստուծոյ տունը մտան ու կերան Առաջաւորաց հացը (այն 12 նկանակները որոնք կը խորհրդանշէին Իսրայէլի 12 ցեղերը) որ Մովսիսական օրէնքով Քահանաներուն վերապահուած

էր մխայն։ Այսուհանդերձ սակայն, Դաւիթի կատարած գործը յանցանք մը չնկատուեցաւ Աստուծոյ առջեւ։ Որովհետեւ ան իր բնական պէտքը՝ անօթութիւնը յագեցուցած էր։ Եւ դառնալով Փարիսեցիներուն՝ շեշտակի ըսաւ անոնց. Դուք փոխանակ դատապարտելու զայն՝ բարեպաշտութիւն համարեցիք անոր կատարածը։

Ապա Յիսուս հարցումով մը յիշեցուց անոնց հետեւեալ պարագան.— Չէ՞ք կիտեր թէ ինչպէս քահանաներ Շաբաթ օրով կը գործեն Տաճարին մէջ. հաց կ'եփեն, զոհելի անասուններ կը մորթեն, բայց և այնպէս անպարտ կը մնան օրէնքի դատապարտութենէն, որովհետեւ պէտք է որ կատարեն այդ գործերը Շաբաթ օր։

Ուրեմն, եզրակացուց Քրիստոս. Դաւիթ իր պէտքին համար անտեսեց օրէնքը ու արդարացաւ. քահանաներ Տաճարին համար կը գործեն Շաբաթ օր ու կ'արդարանան. որքա՜ն աւելի եւս պարտին արդարանալ, ուրեմն, աշակերտներս որ իմ սպասաւորութեանս համար հասկեր քաղեցին ու ցորենը կերան որպէսզի զօրանան և շարունակեն ինծի ծառայել, քանի Տաճարէն աւելի մեծ մէկը կայ հոս։

Քրիստոս չձայնակցեցաւ Փարիսեցիներուն երբ անոնք կ'ըսէին. «Անաւանիկ աշակերտքն քո գործեն զոր ոչ է արժան գործել ի Շաբաթու»։ Ան չդատապարտեց իր աշակերտները ոչ անոր համար որ չէր գիտեր հրէական օրէնքը կամ կ'անտեսէր զայն, այլ օրէնքը իր ուղիղ իմաստին մէջ հասկնալով, մարդկային կարիքին, անհատ անձի մը պէտքին գոհացում տալը աւելի էական, աստուածահաճոյ ու վեմ արարք նկատեց քան օրէնքի, ծէսի և արարողութեան չոր գործադրութիւնը։

*
* *

Եթէ ակնարկ մը նետենք Համատեսական Աւետարաններուն վրայ պիտի տեսնենք թէ Քրիստոս շատ մը գործեր կատարեց զորս «Ոչ էր արժան գործել ի Շաբաթու»։ Ան չդարձաւ «Շաբաթ»ի գերին, այլ Շաբաթը օգտագործեց այնպէս ինչպէս Իր վարդապետութեան յարմար նկատեց զայն։ Ուր որ օգնութեան, կարիքի պահանջք կար՝ փութաց հոն։ Բժշկեց հիւանդները, բացաւ կոյրերուն աչքերը, խուլերուն ականջները և համրերուն փակ բերանները։ Խնամեց որբերը, քաջալերեց և սիրեց այրիները,

ներեց մեղաւորներուն ու վստահութիւն ներշնչեց կարօտեալներուն: Մէկ խօսքով, Քրիստոս դուրս գալով հրէական օրէնքի նեղ շրջագիծէն ծառայեց մարդկութեան, ծառայութիւն մը՝ որ խարըսխուած է սիրոյ հիմերուն վրայ. և այդ սիրոյ հիմերուն վրայ է արդէն որ հիմնեց իր նոր կրօնքը որ բեւ մը ըլլալէ աւելի մեր ուսերուն՝ սիրոյ երգ մըն է մեր շրթներուն, և ծառայութեան գործնական ընթացք մը. որովհետեւ՝ քրիստոնէական կրօնը ճշմարտութիւն է, քրիստոնէական կրօնը կեա՛նք է:

Կը տեսնէք, հաւատացեալներ, որ Աստուած օրէնքը սահմանած է մեր բարիքին, պէտքին, օգուտին համար: Երբ ան պատուիրեց որ Շաբաթ օր չաշխատինք այլ սուրբ պահենք, նկատի ունէր որ մարդկային մեր այս տկար ֆիզիքական մարմինը վեց օրուան տքնաջան աշխատանքէ ետք պէտք ունի հանգիստի, կազդուրումի: Նոյնպէս այդ վեց օրուան աշխատանքի ընթացքին, մեր միտքերը զբաղած ըլլալով աշխարհային մտահոգութիւններով, ընտանեկան, տնտեսական և այլ կարգի հարցերով, մենք ժամանակ չունինք հոգալու մեր հոգեւոր պէտքերը: Հետեւաբար, մեզմէ իւրաքանչիւրը, իր պարտքը նկատելու է, Աստուծոյ կողմէ մեր բարիքին համար սահմանուած այդ սուրբ օրը անցնել մեր հոգեկան ու մարմնական պէտքերուն դոհացման համար:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին, իւրաքանչիւր տօնական օրով մեզի պատեհ առիթ կու տայ հոգեկան անուշդով անուշցանելու մեր հոգիները և ազնուացնելու մեր սիրտերը: Մեր Հայրապետները այդ կարիքը լեցնելու՝ մտածումէն թելադրուած՝ յօրինած են սքանչելի աղօթքներ և հոգեմտալ շարականներ որ մեզ կը պատրաստեն ու կը բերեն այնպիսի վիճակի մը, որ զմեզ հաղորդ կը դարձնէ Ս. Սեղանին վրայ պատարագուող Աստուծոյ: Ու Աստուծոյ հետ այդ հաղորդութիւնն է որ կարելի կը դարձնէ մեզի սիրել մեր նմանները, ծառայել, ու մեր կարողութեան սահմաններուն մէջ հոգալ անոնց պէտքերը:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԿ. ԹՕՓՃԵԱՆ

(Գ. Ընծայարան)

ԳԱԼՈՒՍՏ ՅԻՍՈՒՍԻ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

«Օրհնութիւն Որդւոյ Դաւթի,
Օրհնեալ որ գայ յանուն Տեառն,
Օրհնութիւն ի բարձունս»:
(Մատթ. ԻԱ, Թ)

Այսօր, բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիներու շարքին, Հայց. Եկեղեցին եւս մեծ շուքով կ'ոգեկոչէ մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի Գալստեան տօնը յԵրուսաղէմ: Մեր Փրկչի կեանքին մէջ, ամենէն նշանակալից դրուագներէն մին է այս մուտքը, զոր կատարեց իր երկրաւոր կեանքի աւարտին: Ան կը մտնէր հրեաներու երբեմնի շքեղ մայրաքաղաքը, Դաւիթի ոստանը ու Սողոմոնի դրախտը: Սակայն ի՞նչ պատկեր կը պարզէր այդ օրերուն «յաւիտենական քաղաք»ը: Ինկած էր քաղաքականապէս, կորսնցուցած էր անցեալի փառքի օրերը, տեսած էր Բաբելական գերութիւնը և ապա կը հեծծէր Հռոմէական գերիշխանութեան ներքեւ: Ազգային ինքնուրոյնութիւնը պահպանելու միտումով կառչած էր Թովրայիին, դարձած էր կեդրոն հրեայ օրինապաշտութեան և բնականաբար կեդրոն նաեւ օրէնուսոյց վարդապետներու՝ փարիսեցիներու և դպիրներու: Յիսուս բազմիցս եկած էր այդ քաղաքը և միշտ ալ խոյս տուած անկէ, իր քարոզութիւնները կատարելով աւելի շըրջակայ գաւառներուն մէջ, ի մասնաւորի Գալիլիոյ ծովեզերքին: Այս վերջին մուտքը սակայն կը տարբերէր նախորդներէն. տօնական երեւոյթ մը զգեցած էր ամբողջ քաղաքը և ժողովուրդը պատրաստ՝ դիմաւորելու համար Մեսիան:

Սակայն ի՞նչ էր դրդապատճառը այս արագօրէն ծաւալող խանդավառութեան:

Ղազարոսի նման ծանօթ և երեւելի անձնաւորութեան մը մահուան լուրը տարածուած էր ամէն կողմ. քանի մը օր ետք տարածուած էր անոր յարութեան լուրը: Զատկական տօնին ա-

ոխթով ուխտաւորներու հոսանք մը կը յառաջանար դէպի Սուրբ Քաղաք և որոնց միջոցաւ Երուսաղէմի մէջ եւս կ'արձագանգէր Ղազարոսի յարութիւնը Յիսուս Նազովրեցիի ձեռքով: Շատ քնական էր որ հետաքրքրութեան ալիք մը պիտի ստեղծուէր ժողովուրդին մէջ: Անոնցմէ ոմանք յաճախ տեսած էին Յիսուսը և լսած անոր հրաշագործութեանց մասին: Եւ ահա երբ կը լսուի նաեւ Անոր Երուսաղէմ գալը, ամբողջ ժողովուրդի հոգին կը լեցուի բերկրանքով մը, կատարուած հրաշքներու մէջէն անոնք կ'ուզէին տեսնել իրենց ժողովուրդին խոստացուած Մեսիան, ա՛յն Մեսիան զոր դարեր շարունակ մարգարէներ գուշակած էին, մասնաւորաբար Բաբելական գերութենէն ասդին մինչեւ Հռոմէական կեղեքիչ տիրակալութեան շրջանը:

Երուսաղէմէն Բեթանիա երկարող ճամբուն վրայ խոնուած էին անոնք, ձեռքերնին ձիթենիի և արմաւենիի ճիւղեր բռնած: Յիսուս խոնարհաբար նստած աւանակի մը վրայ, շրջապատուած իր առաքեալներով, կը մտնէ ժողովուրդին մէջ: Կարելի չէ երեւակայել այլեւս ժողովուրդին խանդավառութիւնը. ճամբու երկայնքին անոնք կը փռեն իրենց զգեստական շքեղ հանդերձները. աւելի ուշագրաւ երեւոյթ մը կը պարզէին ամէն կողմէ հնչող խնդագին օրհնաբանութիւնները ու ովսաննաները: Հրեայ ժողովուրդը կը դիմաւորէր իր Մեսիան, աղաղակելով՝ «Օրհնութիւն Որդւոյ Դաւթի, օրհնեալ որ գայ յանուն Տեառն, օրհնութիւն ի բարձունս»:

Ահաւասիկ բառեր, որոնք ինքնաբերաբար կ'արտայայտէին ժողովուրդին մեսիական ըմբռնումը կազմող այն գաղափարը թէ՝ եկողը պիտի ըլլար Դաւիթի ու Սողոմոնի անկեալ թագաւորութեան վերահաստատողը. թագաւորութիւն մը, որ Հրեայ ժողովուրդը պիտի ազատէր օտարներու լուծէն. Երուսաղէմ պիտի վերագտնէր իր փառքի օրերը, իր տիրապետութիւնը պիտի հաստատէր աշխարհի միւս բոլոր ժողովուրդներուն վրայ: Ուստի անոնց ակնկալածը աշխարհիկ թագաւորութիւն մըն էր, թագաւորութիւն մը որ կը ձգտէր երկրային նուաճումներու, և համոզուած էին որ շուտով այս բոլորը պիտի իրագործուէր Քրիստոսի կողմէ. և ահա ճիշդ ատոր համար ովսաննաներով կը դիմաւորէին զԱյն. գովերգութիւն մը՝ որուն կ'արժանանայիր այդ շրջանի թագաւորները և իշխանները: Եւ սակայն դժբախտաբար չարաչար կը սխալէին անոնք. որովհետեւ Քրիստոսի թագաւորութիւնը աշխարհիկ թագաւորութիւն մը չէր, այլ երկնային թագաւորութիւն մը, ինչպէս Ինք պիտի յայտարարէր Պիղատոսի առջեւ, երբ վերջինս

հարց պիտի տար իրեն ըսելով թէ — «Դո՞ւ ես Թագաւորն Հրէից»։ Յիսուսի պատասխանը պիտի ըլլար. «Դո՛ւ ասացեր», և սակայն աւելցնելով, թէ «Թագաւորութիւն իմ չէ աստի»։

Յայտնապէս, Յիսուսի Թագաւորութիւնը կը ձգտէր ոչ թէ նիւթական մեծ իրագործումներու՝ սահմանափակուելով սակայն երկրին մէջ միայն, այլ Ան իջած էր իր փառքէն հաստատելու համար երկնային Թագաւորութիւնը, հաստատելու համար հոգեկան խաղաղութիւնը մարդոց սիրտերուն ու հոգիներուն մէջ, որ ինքնին պատուանդանն է երկինքի յաւիտենական Թագաւորութեան։ Որովհետեւ մարդ երջանիկ կ'ըլլայ երբ ունի հոգեկան այդ երանութիւնը, նախ այս աշխարհին մէջ, որ պիտի շարունակուի նաեւ անդենականին մէջ, քանի այս աշխարհի մէջ չի վերջանար մարդու կեանքը, այլ այս կեանքը սկզբնաւորութիւնն է բուն կեանքին՝ հանդերձեալ կեանքին։

Յիսուս երբ կ'անցնէր ամբոխին մէջէն, իր հոգին ուրա՞խ էր ի տես ժողովուրդին խանդավառութեան։ Ան գիտէր թէ այն բոլոր գովաբանական աղաղակները շուտով պիտի փոխուէին վայրաբար գայրոյթի վրէժխնդրութեան աղաղակներու. գիտէր թէ ձիթենիի ճիւղերը պիտի վերածուէին փշեպսակի մը զարդարելու համար իր ճակատը ի վարձատրութիւն իր մարդոց հանդէպ ունեցած անսահման սիրոյն։ Եւ երբ Ձիթենեաց Բարձունքէն նշմարեց Երուսաղէմի համայնապատկերը, Անոր ճմլուող սիրտը փղձկեցաւ և այն որ եկած էր աշխարհ լացն ու սուգը վերցնելու՝ ինք լացաւ դառնապէս։ Լացաւ այն քաղաքին վրայ որ ժլատ գտնուած էր իր մարգարէներուն հանդէպ և ժլատ պիտի գտնուէր նոյնիսկ Աստուածորդւոյն հանդէպ՝ խաչելով զԱյն։ Կատարած էր իր առաքելական գործունէութիւնը, քարոզած էր Աստուծոյ Թագաւորութիւնը ամբողջ երեք տարիներ, ըրած էր այն բոլորը, որոնց համար իջած էր աշխարհ։ Իր այս երկրային կեանքի աւարտին, Թերեւս բաւական յախուռն քայլ մըն էր դէպի Երուսաղէմ վարուիր այս մուտքը, որ շատ քնականաբար հրեայ օրէնուսոյցներուն և քահանայապետներուն գայրոյթը իր գագաթնակէտին պիտի հասցնէր. խաչին ստուերը այլեւս պիտի սկսէր սաւառնիլ Իր վրայ, և որուն պիտի յաջորդէր անարգ և ստորնացուցիչ մահ մը, որով իրենց կեանքի վերջակէտը կը գտնէին առհասարակ աւազակներն ու ոճրագործները։

Հրեաները չկրցան ըմբռնել իրենց մէջէն ծագող այս լոյսին իմաստն ու արժէքը, չկրցան ըմբռնել անոր համար որ գոց էին տակաւին անոնց հոգւոյ աչքերը. որպէս Մեսիա և որպէս Աստուծոյ օծեալը փառաբանուող անձը միեւնոյն ժողովուրդին կողմէ խաչին վրայ պիտի բեւեռուէր: Այս վիճակը ժողովուրդներու հոգեբանութեան և նկարագրին մէջ հասարակած յատկանիշ մը եղած է դարերու երկայնքին: Ովսաննաները մարդկային կեանքի մէջ չլատիչ դեր կատարած են ընդհանրապէս, անոնք եղած են վայրկեանի անպիտակից խանդավառութիւններ միայն, և ոչ գիտակից և մնայուն համոզումներ: Մինչդեռ իրական համոզումներուն համար պէտք է գիտակի՛ց խանդավառութիւնը, գիտակի՛ց ովսաննաները, բայց Յիսուս չարժանացաւ անոնց ոչ որովհետեւ արժանի չէր — գերազանցօրէն և բացարձակօրէն Ինքն էր արժանին — այլ զինք դմաւորողները և պանծացնողները չունէին կարողութիւնը ըմբռնելու ճշմարիտ արժանիքները:

Երբ այս պատմութեան մէջէն մեր միտքը վերստին կը սեւեռենք մեր քնաբանին վրայ, անոր մէջ կը տեսնենք վայրկեանի անպիտակից խանդավառութիւն մը որ շուտով պիտի մարէր տեղի տալով խլացուցիչ բացականչութիւններու. այն անձը որ կը փառաւորուէր որպէս Մեսիայ՝ պիտի առաջնորդուէր ատեան՝ դատուելու համար:

Երբ քիչ առաջ այս արբազան կամարներուն ներքեւ մենք կ'երգէինք մեր Տիրոջ Երուսաղէմ գալուստին նուիրուած հոգեթով շարականները, երբ կը փառաւորէինք Անոր Երուսաղէմ մուտքը որպէս Աստուածորդի, արդեօք մեր բառերը պիտի նմանի՞ն հրեաներու գոչած ովսաննաներու, որոնք շուտով մարեցան և վերածուեցան «ի խաչ հան զդա, ի խաչ հան զդա» ապերախտ աղաղակներուն: Ասիկա չի կրնար ըլլալ ճշմարիտ քրիստոնեայի կեցուածքը: Մեր խանդավառութիւնը պէտք է ըլլայ գիտակից և յարատեւ և ոչ թէ անպիտակից ու վայրկենական. ոչ միայն եկեղեցւոյ մէջ երբ կը խանդավառուինք երգուած շարականներով ու խօսուած քարոզներով և թափօր կը կազմենք ձիթենիի և արմաւենիի ճիւղերով. պէտք է տանինք զայն մեզի հետ եկեղեցիէն դուրս և մեր կեանքին մէջ վերածենք մնայուն իրականութեան մը:

Ուստի, Մեծ Պահոց քառասնօրեայ ապաշխարանքի շրջանի վերջաւորութեան, մեր Տիրոջ գալստեան այս տօնը, ընթացիկ բառով՝ Ծաղկազարդի այս կիրակին Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ

իւրաքանչիւր գաւակի համար պէտք է ըլլայ, խանդավառութեան հետ միասին, խորհրդածութեան առիթ մը, առիթ մը ինքնագըննութեան՝ դուրս վանելու համար մեր սիրտերէն խորթ զգացումներու մնացորդները, որպէսզի կարենանք արժանաւորապէս գնահատել մեր Տիրոջ չարչարանքները, խաչելութիւնը, թաղումը և այս բոլորը իմաստաւորող՝ հրաշափառ Սուրբ Յարութիւնը։

Բանանք մեր սիրտերը լայնօրէն և ամբողջութեամբ լեցուինք այսօրուան խորհուրդով. որպէսզի Սուրբ Հոգին նոյեան աղաւնիի նմանութեամբ, ձիթենիի խաղաղարար ճիւղով, իջնէ մեր իւրաքանչիւրի հոգիին մէջ և հոն հաստատուի երկնային անվախճան խաղաղութիւնը։

ԱԲՐԱՀԱՄ ՍԱՐԿ. ՓԱԹԱՐՈՅԵԱՆ
(Գ. Ընծայարան)

ԵՐԿՆՔԻ ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՄԵՐ ՄԷՋ

«Ոչ գայ արքայութիւնն Աստուծոյ խստացօք. եւ չասիցեն թէ ահաւասիկ աստ է կամ անդ, զի ահա արքայութիւն Աստուծոյ ի ներքս ի ձեզ է»: **(Ղուկ., ԺԷ. 21)**

Բոլոր ժամանակներու մէջ, բոլոր մարդոց համար անհրաժեշտ պահանջք մը և անհուն տենչ մը եղած է Աստուծոյ արքայութեան փնտռտուքը: Մարդիկ, յաճախ առանց անդրադառնալու, տարբեր անուններու տակ փնտռած են զայն: Փնտռած են հոգիի՛ խաղաղութիւնը, փնտռած են խիղճի՛ հանդարտութիւնը, փնտռած են երջանկութիւնը. բայց այս բոլորը կը խտացուին ու կը մարմնանան մէ՛կ բառի մէջ — Աստուծոյ արքայութիւնը:

Նոյն այս արքայութեան փնտռտուքին մէջ գտնուող ժողովուրդն էր որ, երբ օր մը Յիսուս Երուսաղէմի ճամբուն վրայ տասը բորոտներ բժշկեց, հարցուցին իրեն — «ե՞րբ պիտի գայ Աստուծոյ արքայութիւնը»: Անոնց հարցումը տարբեր արքայութեան մը մասին էր. տարբեր թագաւորութեան մը, Դաւիթի թագաւորութեան մասին. բայց անոր ետին կար ներքին, թերեւս անգիտակից պահանջքը նոյն ինքն Աստուծոյ արքայութեան, զոր կը սպասէին ստանալ Դաւիթի աշխարհիկ թագաւորութեան վերահաստատումովը: Սակայն, Յիսուսի քարոզած արքայութիւնը պայմանաւոր չէր աշխարհիկ իշխանութեամբ: Հոգեկան արքայութիւնը պայմանաւոր չէ ուժով, պայմանաւոր չէ տիրապետութեամբ և քաղաքական ազատութեամբ: Ուստի, ըսաւ անոնց թէ՝ Աստուծոյ արքայութիւնը մասնաւոր մարդոց համար և մասնաւոր ժամանակներու մէջ չի դար, տեսանելի երեւոյթով չի պարզուիր, այլ ամէնուն համար հաւասարապէս և ամէն ժամանակ: կարելի չէ ըսել թէ ահաւասիկ հոս է կամ հոն, որովհետեւ ան ձեր ներաշխարհին մէջ է, ձեր մէջ պիտի իրագործուի ան և ոչ թէ ձեզմէ դուրս իրականութիւն մը պիտի ըլլայ:

Անաւասիկ Քրիստոսի քարոզած մեծագոյն ճշմարտութիւններէն մէկը, թերեւս մեծագոյնը։ Ան իր քարոզութեանց ընթացքին, բազմաթիւ օրինակներով կը բացատրէ արքայութիւնը և կը շեշտէ անոր արժէքը, զայն ներկայացնելով մարդու կեանքին վերջնական նպատակը և իր քարոզութեանց վախճանը։

Ամբողջ իր քարոզութիւնները, իր չարչարանքը, խաչելութիւնը, թաղումը և վերջապէս դժոխքի դռները աւերելով և մահը յաղթելով իր հրաշափառ սուրբ Յարութիւնը որպէս նպատակ, և միա՛կ նպատակ, ունին մարդը հաղորդակցութեան բերել Աստուծոյ հետ, անոր մէջ հաստատուելու համար երկնքի արքայութիւնը, հոգւոյ խաղաղութիւնը։

Ո՞ւր է սակայն այդ արքայութիւնը և ի՞նչ է ան, որուն համար արժէ զոհել ամէն ինչ տիրանալու համար անոր։ Պատասխանը կու տայ նոյն ինքն Քրիստոս, այլազան առիթներով.—

— Աստուծոյ արքայութիւնը այն մանանեխի հատիկն է, որ իյնալով պարարտ հողի մէջ կը ծլի, կ'աճի ու կը մեծնայ դառնալով ծառ, որուն վրայ կու գան հանգչիլ երկնքի թռչունները։

— Աստուծոյ արքայութիւնը այն խմորն է, որ դրուելով ահագին ալիւրի մէջ կը խմորէ զայն։

— Աստուծոյ արքայութիւնը այն թանկագին մարգարիտն է, որուն համար կ'արժէ զոհել ամէն ինչ, ստանալու համար զայն միայն։

Աստուծոյ արքայութիւնը աստուածային բնութեան մէկ մասնիկն է ցորենի հատիկի մը նման դրուած մեր մէջ, ուր մեր արարքներով յաճախ կը ցանուին բազմաթիւ օտար և վնասակար սերմեր և կ'արգիլեն անոր ազատ աճումը ու կը խեղդեն զայն։ Ան կ'աճի այնատեն միայն, երբ աշխատինք ու կարենանք մաքրել այդ չար սերմերը. կը մեծնայ և կը տիրապետէ ան մեր հոգիներուն, մեր ամբողջ էութեան։

Ինչպէ՞ս իրագործել զայն սակայն։

Մարդ իր անձնական ճիգերով միայն անկարող է իրագործել Աստուծոյ արքայութիւնը։ Ուստի, ամենէն առաջ և ամենէն վեր՝ պէտք է ինքզինք յանձնէ Աստուծոյ, ամենայն անկեղծութեամբ, հաստատուն հաւատքով և ամբողջութեամբ։ Ի զուր են կարգ մը մարդոց պնդումները թէ իրենք պէտք չունին Աստուծոյ օգնութեան, թէ՝ իրենք կրնան կառավարել իրենց մարմնական կեանքին հետ, նաեւ իրենց հոգեկան կեանքը։ Անոնք ուշ կամ կանուխ պիտի գան սա համոզման, թէ այդ անկարելի է, ու պարտուած

կեանքի մոլեգին վազքէն, պիտի դիմեն Աստուծոյ, Անոր մօտ գտնելու համար հոգւոյ խաղաղութիւն՝ երկնքի արքայութիւնը. որովհետեւ որքան ատեն որ ան կորսուած մնայ չար սերմերուն մէջ, անպայման օր մը, անոնց՝ այդ որոմներուն հետքը, պիտի ծլի ու պիտի մեծնայ:

Արդ, եթէ մեր կողմէ կարելի ըլլայ ամբողջական նուիրում մը Աստուծոյ, արդէն իսկ արքայութեան հիմնաքարը հաստատուած կ'ըլլայ մեր մէջ, որուն վրայ պիտի կառուցուի ու իր լրումին հասնի ան, Քրիստոսի բացած ուղիէն ընթանալով, և ապառաժին վրայ շինուած տունին նման պիտի դիմանայ ամէն տեսակի փոթորիկներուն:

Դժուար է մարդկայնօրէն կատարել Քրիստոսի բոլոր պատուէրները և իրագործել աւետարանական իրա՛ւ կեանք մը: Այնքան դժուար, որ նոյնիսկ անկարելի կը թուի և կրնայ յուսահատութեան առաջնորդել մեզ: Բայց մեր կողմէ գերագոյն ճիգ մը և անկեղծ աղերս մը առ Աստուած, բաւական է որ Ան օգնէ մեզի, բռնէ մեր ձեռքէն ու առաջնորդէ մեզի, քանզի՝ Տէրը մօտ է այն ամենուն որ զինք կը կանչեն, կ'ըսէ Սաղմոսերգուն: Այո՛, մօտ է Աստուած և կը լսէ իրեն բարձրացող անկեղծ օգնութեան կանչերը և կը դարձնէ անկարելին կարելի, անիրագործելին՝ իրագործելի, մարդկայնօրէն անիմանալին՝ իմանալի. որովհետեւ չկա՛յ Անոր համար անկարելի, չկա՛յ անիրագործելի, չկա՛յ անիմանալի:

Ուրեմն, մեր ճիգը պիտի ըլլայ ճանչնալ զԱստուած, հայցել Անոր օգնութիւնը և յանձնուիլ Անոր ամբողջական նուիրումով մը: Այսուհանդերձ սակայն, մարդկային մեր կարելիութեանց սահմաններուն մէջ, պէտք է աշխատինք իրագործել աւետարանական կեանք մը: Այսինքն, պէտք է արմատախիլ ընենք մեր հոգիներէն բոլոր օտար սերմերը: Այն բոլորը որ կը տանջեն մեր հոգին, կը խախտեն մեր հոգեկան անդորրութիւնը, մեզմէ կը խլեն խղճի հանդարտութիւնը — չար նախանձ, եսասիրութիւն, բամբասանք, ատելութիւն, քէն և բոլոր, բոլոր միւս մոլութիւնները, չար սերմերը: Եւ հակադարձաբար, պէտք է խնամք տանինք հոն գտնուող միակ արժէքաւոր ցորենի հատիկին, Աստուծոյ արքայութեան սերմին. այսինքն՝ սիրոյ գերագոյն զգացումին, առանց որուն խաւար է մեր կեանքը: Արդարութեան՝ առանց որուն դժոխք մըն է կեանքը: Համեստութեան, ինքնուրացութեան ու խաղաղասիրութեան, առանց որոնց ալեկոծեալ ովկիանոս մըն է մեր կեանքը: Պէտք է զարգացնենք մեր մէջ ասոնց նման այլ առաքինութիւն-

ներ, որոնք աստուածային շունչն են մարդուն մէջ և որոնք միշտ պիտի տան բաղձացուած հոգեկան խաղաղութիւնը, հոգեկան երանութիւնը, Աստուծոյ արքայութիւնը։

Ո՛մանք անխմաստ կը նկատեն այս «զարդացած» դարուն հոգեկան խաղաղութեան, Աստուծոյ արքայութեան հաստատման համար կատարուած ճիդերը, անպէտ կը համարեն կրօնքը և յետամնացներ՝ անոր հետեւողները։

Սակայն, ի՞նչ կ'արժէ կեանքը, ի՞նչ կ'արժէ հարստութիւնը, ճոխութիւնը. ի՞նչ կ'արժեն աշխարհի փառքերը, եթէ անոնց կողքին և անոնցմէ առաջ չունինք հոգւոյ խաղաղութիւնը, եթէ մեր մէջ խեղդուած է աստուածային սերմը ու հոն կ'աճին չար սերմերը։ Այդ պարագային մեր կեանքը կը դառնայ անկարելի, կը դառնայ անխմաստ, կը դառնայ տառապանք ու խռովութիւն։

Այս պայմաններուն տակ երբ հիմա նայինք Աստուծոյ արքայութեան, որուն համար Յիսուս կ'ըսէ — Աստուծոյ արքայութիւնը խտրանօք չի գար, ոչ ալ կ'ըսեն թէ ահաւասիկ հոս է կամ հոն. որովհետեւ ահա Աստուծոյ արքայութիւնը ձեր ներսիդին է — կը տեսնենք թէ ան վեր է ժամանակէ, վեր է միջոցէ և ամէն առեն, ամէն մարդու կողմէ իրագործելի իրականութիւն մըն է, բաւ է որ մարդ փափաքի անոր անկեղծօրէն և հետեւելով Քրիստոսի խօսքին, զոհէ անոր համար ամէն ինչ, այրէ իր հոգիին մէջ աճած չար բոյսերը, որոնց բոցերով պիտի մաքրուի ինք և որոնց բոցերէն անունդ պիտի առնէ արքայութեան սերմը ու աճի արագօրէն։

Եթէ կարենանք քաջութեամբ և վճռականօրէն ճամբայ ելլել, վստահ եղէք որ Աստուած պիտի օգնէ մեզի, և մենք, այս աշխարհի մէջ, պիտի ունենանք Թանկագին գանձը, որ մերը պիտի ըլլայ նաեւ անդենական կեանքին մէջ, որ բուն կեանքն է, որովհետեւ այս աշխարհի մեր կեանքը սկզբնաւորութիւնն է հոգեկան յաւիտենական կեանքի մը, ուր չկան մարդկային յոռի զգացումներ, ուր կը տիրապետէ անսահման սէրը, անայլայլ խաղաղութիւն և հոգւոյ երանութիւն։ Հո՛ն է որ պիտի արժանանանք Աստուծոյ՝ մեզի համար պատրաստած լուսեղէն օթեւաններուն, որոնց մէջ պիտի ունանք յաւիտեանս յաւիտենից, Իր ներկայութեան մէջ և Անոր արքայութեան երանաւէտ ապրումին մէջ։

ՄԻՆԱՍ ՍԱՐԿ. ԹՐԹՐԵԱՆ
(Ընծայարան Գ.)

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՏԱՂԱՍԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԻԿ

(ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏԿԵՐ)

Հայոց միջնադարեան մշակոյթի անդաստանին մէջ առաջին տաղերգուն Ֆրիկ կը կոչուի։ Կարգ մը բանասէրներ զինք կը նոյնացնեն Խաչատուր Կեչառեցիին հետ, իսկ ուրիշներ՝ Յովհաննէս Պլուզի հետ։ Սակայն իր գործածած ոճն ու լեզուական ձեւերը մեզի ենթադրել կու տան որ ինք ծնած պէտք է ըլլայ Արեւելեան Հայաստանի մէջ։ Ապրած դարը անորոշ կը մնայ. և այդ իսկ պատճառաւ բանասէրներ իր ծննդեան թուականը կը տարուբերեն ԺԳ. դարէն մինչեւ ԺԵ. դար։ Սակայն Ֆրիկի կեանքին հետ կապուած կարգ մը հարցեր կարելի է լուսաբանել իր գրուածքներուն ճամբով։ Այսպէս, իր գրած «Վասն Արղուն Ղանին եւ Բուղային» տաղը, որ աւելի ժամանակակից դէպքերու շարան մըն է քան բանաստեղծութիւն, մեծ վաւերագիր մըն է մեր պատմական անցեալին համար, որովհետեւ հոն կան տեղեկութիւններ պատմական անցուդարձերու մէջ դեր ունեցող անձերու մասին։ Այս ոտանաւոր պատմութիւնը մեծ արժէք ունի, որովհետեւ անոր մէջ կը գտնուին մանրամասնութիւններ, որոնք մեր պատմագիրներու աչքէն խուսափած են։ Այդ մանրամասնութիւններն են ժողովուրդի զգացումները, տեսակէտները և վերաբերմունքը, մանաւանդ ակնարկներ՝ դէպքերու և անձերու։ Իբրեւ անձ յիշատակուած են մասնաւորաբար Արղուն և Բուղայ։

Մարքօ Բոլոյ անուն վենետիկցի յայտնի ճանապարհորդը, հետախոյզ, վաճառական, դիւանապետ և քաղաքագէտ, 1269 թուին վենետիկէն ճամբայ կ'ելլէ, կ'անցնի Հայաստանէն, կ'երթայ Ծայրագոյն Արեւելք, Մոնկոլներու իշխանութեան երկիրը։ Մարքօ

իր ճամբորդութեան մասին գրած գիրքին մէջ ունի պատմուածք մը Բուղայի մասին, որ հաւանաբար կը նոյնանայ Ծրիկի յիշատակած Բուղային հետ: Հետեւաբար Ծրիկի յիշատակած այս անուններէն կարելի է ապացուցանել որ ինք ապրած է այս դաժան խանութու օրով:

Ծրիկ անունը քիչ մը տարօրինակ կը հնչէ մեր ականջին, և աւելորդ չ'ըլլար ենթադրել որ ան ծածկանուն մը եղած ըլլայ: Հաւանաբար Ծրիկէն առաջ գտնուած ըլլան ժողովրդական բարբառով գրող ուրիշ տաղերգուներ եւս. բայց առ այժմ մեզի յայտնի առաջին աշխարհական տաղերգուն ինքն է: Եթէ ոչ առաջին գրողը, բայց հաւանօրէն ինք ամենէն բարձրն է եղած իր շուրջ եղողներուն մէջ և ամենէն աւելի տաղանդաւորը:

Ծրիկ եղած է հարուստ մարդ մը: Բայց թաթարական արշաւանքներն ու թաթար տիրապետութիւնը խլած են անոր ձեռքէն ամէն ինչ: Կիրակոս պատմիչ թաթարներու այս խստապահանջութեան ակնարկելով, կ'ըսէ. «Աշխարհագիր առնել յամենայն ազգս, որ ընդ ձեռամբ նոցա էին ինազանդեալ: Սկսեալ ի տասնամենից ի վեր ընդ գրով համարոյ արկանել ամենեսին բաց ի կանանց: Եւ յամենեցունց պահանջել խստագոյն հարկս, աւելի քան զկար մարդոյն եւ սկսան չքաւորիլ. եւ նեղէին անհնարին կտտանօք եւ չարչարանօք գելոցօք: Եւ որ թագչէր՝ ըմբռնեալ սպանանէին, եւ որ ոչ կարէր հատուցանել զսակն, զմանկունս նոցա առնուին ընդ պարտուցն»(1):

Այս հարկերէն ազատ էին եկեղեցականները: Բնական է որ «Ծրիկ աշխարհականը» պիտի ենթարկուէր ընդհանուր հարկատուութեան օրէնքին: Անշուշտ առաջին անգամը չէր որ կը տառապէր այս դաժան ու անօրէն հարկահաններէն: Ան նախորդ հարկերը չէր կրցած վճարել, իսկ վերջին նոր հարկերը շատ լաւ գիտէր թէ ինչ իմաստ ունէին և ինչ հետեւանք կրնային ունենալ: Եւ քանի որ ան միջոց չունէր հարկերը վճարելու, բռնաւորները իր միակ որդին, միակ յոյսը խլեցին իրմէ:

Ուստի ամէն ինչ կորսնցուցած, յուսահատուր, բարեկամներէ իսկ լքուած, ընկճուած, կը դառնայ թաթարական «Սազն ու Ջոնգուրը» ձեռքին, որոնելու իր որդին: Ծրիկ իր ցաւերը աշխարհին պատմելով կ'ըսէ.

---

(1) Կիրակոս Գանձակեցի, Պատմութիւն, էջ 348—349, Թիֆլիս, 1909:

«Ոչ տուն ոչ տեղ ունիմ
Կու խոցիմ յանհաւատնուն
Ուսկա ի պարտուց յալուն
Կու դողամ զինչ ուրն ի քամուն
Դրի զիմ որդին գրաւ
Ուստի ճուղաք գնալուն...»(1):

Ծրիկ ամէն տեսակի հարստութիւններէ և մանաւանդ իր միակ ու սիրելի զաւկէն զրկուելէ ետք կը դառնայ թափառական՝ իր ապրուստը շահելու և ճնշող վիշտերը մոռնալու համար։ Սակայն ամէն տեղ կը հանդիպի դժբախտութեանց և կեղեքումի։ Յուսահատ այս դառն կեանքէն, կ'որոշէ թողուլ աշխարհական կեանքը և հագնիլ կուսակրօնի սքեմ։

«Դնա, Թող ի բաց զամէն
Եղիր սիրող վաներուն»(2):

Արդեօք իսկապէս հագա՞ւ կրօնականի սքեմը թէ ոչ չենք գիտեր։

Բարեկամները իրեն խորհուրդ կու տան թմրեցուցիչ գինիին ընկերակցութեամբ մոռնալու իր շուրջ դարձող ու դիզուող տխուր իրականութիւններն ու ներսը կատարուող ծանր ողբերգութիւնը։ Բայց Ծրիկ իր հոգեկան մխիթարութիւնը կը գտնէ ոչ թէ թմրեցընող գինիէն; այլ իր խորհող ու փիլիսոփայող մտքէն։

Անհաւասիկ ուրեմն Ծրիկի կեանքին ընդհանուր պատկերը։ Չենք կրնար ասկէ աւելի բան ըսել Ծրիկի կեանքի մասի քանի որ անորոշ մնացած են մեզի իր կեանքին մանրամասնութիւնները։

ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԸ

Ծրիկի գործերը իր կեանքին նման մութին մէջ չեն թաքնուած։ Հակառակ իր կեանքին մասին ունէ մատենագրական գրութիւն չգտնուելուն, զարմանալիօրէն, լման կերպով մեզի հասած են իր տաղերը։

Նախ ըսենք որ Ծրիկ մեծ զարգացում մը չէ ստացած և ճիշդ ատոր համար ալ ինքն իսկ կը զարմանայ իր շնորհքին վրայ։ Եւ կու գայ այն համոզման որ իր տաղերգելու շնորհքը իրեն տրուած է միայն Աստուծմէ։

---

(1) Ծրիկ Դիւան 1952, Նիւ-Եորք, էջ 342, ժէ—6:
(2) Տե՛ս Անդ. էջ 343, ժէ—16:

«Ցրիկ ի՞նչ հող է կամ մոխիր որ հանց գոհար բան շարէ նա,
Ոչ ծառայել վարդապետի, ոչ կարդացեալ օրիկ մի նա,
Ոչ ի հօրէ առեր միրաթ, այս յԱստուծոյ տուած նորա,
Նա ե՞րբ կարէ հանց բան ասել ով որ կարդայ օրինէ զնայ»(1):

Ցրիկէն մեղի հասած են մօտաւորապէս 40 երկար տաղեր: Գրել սկսած է իր կեանքին վերջին տասնամեակներուն, իր կրած տառապանքներէն ետք: Ցրիկի տաղերը ընդհանուր առմամբ կոկիկ տողերով, յաջող տաղաչափութեամբ, գրաբարեան յանգերով, պարզ ու կոկիկ լեզուով գրուած տաղեր են:

Ցրիկ ընդհանրապէս ընդունուած է որպէս յաւիտենական գանգատող. մանաւանդ Աստուծոյ գոյութեան չհաւատացող անձ մը: Ճիշդ է, իր գրութիւններուն մէջ երեւան կու գայ այս գիծը, բայց անոր անմիջապէս կը յաջորդէ զղջումը:

«Ես քեզ մեղայ երկնաւորի
Տեառն աստուծոյդ աիեղ մեծի
Ֆո դատաստանդ է յիրաւի
Նեադէն տաս ամէն մէկի:
Տէր քո կամացն է աշխարիս լի
Այսպէս լինել զոր ասացի
Ֆեզ օրինութիւն ի մէնջ տացի
Ամենազօր տեառնդ Յիսուսի»:

Ցրիկ կը հաւատայ Աստուծոյ արդարութեան. ու կ'ըսէ.

«Դու բաշխող ես բարութեանց
Ֆան զքեզ ծանօթ չունիմ
Ֆո դրանէդ ո՞ւր հեռանամ
Զքո լաւութիւնդ որ ես տեսայ
Ես անխնայ զիս քեզ կու տամ»:

Ուրիշ տեղ մը, նորէն կ'ըսէ.

«Անաւել հաստատեցաւ
Սէրդ ի հոգիս ու կը խնդամ
Ֆեզ, Յիսուս, երկրպագեմ,
Դաւանութեամբ յառաջ կու գամ»(2):

(1) Տես ան. էջ 287, է—69:
(2) Տես ան. էջ 257, Գ—10:

Այս բոլորը փաստ են որ Զրիկ կը հաւատայ Աստուծոյ և անդենական կեանքին գոյութեան. մանաւանդ կը հաւատայ անդենական կեանքի վարձատրութեան ու պատիժին։

Զրիկի պրութիւններու մէջ կրօնական ըմբռնումի զօրաւոր շեշտ ունեցող խրատներ շատ կան։ Սակայն իր «Գանգատ» քերթուածը, զարտուղի բովանդակութեամբ, ամբողջութեամբ նորութիւն մը կը բերէ մեզի իր շրջանի թէ՛ պատմական վիճակէն, թէ իր անձէն, և մանաւանդ՝ ժամանակի քաղաքական կացութենէն։

Զրիկի զգայնոտ բանաստեղծի սիրտը խոցուած էր նաեւ ի տես իր հայրենիքը քանդող և ժողովուրդը տանջող «անօրէններուն»։

«Որքան քակեն եկեղեցի
Ֆանի՞ շինեն պիղծ մզկիթնի
Որքա՞ն տանջեն զմեզ յաշխարհի
Եւ կեղեքեն զկեանս մեր յայտնի»(1):

Զրիկ դառն կսկիծով կը պատմէ թէ ինչպէս թաթարները իրենց անվերջ ասպատակութիւններով ցամքեցուցին մեր հայրենի աղբիւրներն ու գետերը, և ոտնակոխ ըրին մեր դաշտերն ու լեռները։

«Գեմ չի մնաց աղբիւր ու գետ,
Որ լացուցածքս չի խմեցին
Գեմ չի մնաց լեռներ ու դաշտ
Որ մասասչիքն չկոխեցին»(2):

«Գանգատ»ին մէջ երեւան եկող բողոքը դուրս ցայտած է իր անձնական ապրումներէն ու տառապանքներէն բայց մանաւանդ մարդկութեան հանդէպ իր զգացած խոր ցաւէն ու դութէն։ Ասով կարելի է բացատրել իր Աստուծոյ ուղղուած «Գանգատ»ը։ Եւ արդարեւ կարելի չէ բացատրել «Գանգատ»ը առանց իր տառապանքները զգալու։

«Սազն ու Զոնգուր»ը ձեռքին տանջանքով ու ցաւով աշխարհի վրայ իր որդին որոնելէ յոգնած բանաստեղծը, ի՞նչ կ'ուզէիք որ գրէր։ Բնական երեւոյթ չէ՞ որ ուժգին շեշտերով յայտնէր իր գանգատը.

---

(1) Ա.. Ղանալանեան, «Զրիկ», էջ 17, 1944 Երեւան;
(2) Տե՛ս Զրիկ Դիւան, էջ 424, Լե—64;

«Որքա՞ն տանջեն զմեզ յաշխարհի
Եւ կեղեքեն զկեանս մեր յայտնի
Եւ դու ներես յամենայնի
Ի անտես առնես զմես ի վշտի»(1):

Ծրիկ իր այս քերթուածով Աստուծոյ դէմ գրելու, անոր օրէնքներուն չհնազանդելու ոչ մէկ փափաք ունի:

Հարկ է անդրադառնալ նաեւ «Ֆալաք եւ Զարխ»ի («Ճակատագրի և բախտի») ուղղուած դանդատներուն: Ոմանք կը կարծեն թէ Ծրիկ իր «Ֆալաք և Զարխ»ի քերթուածներով Աստուծոյ է որ կ'ուղղէ իր բողոքը: Կ'ըսեն թէ ճակատագիրը դրողը Աստուած է, և քանի որ Ծրիկ ճակատագրին դէմ կը գրէ, ուրեմն դէմ գրած կ'ըլլայ Աստուծոյ: Բայց այդպէս խորհողները պէտք է գիտնան որ Աստուած և ճակատագիր իրարմէ տարբեր բաներ են: Ճակատագիրը ժողովրդական ըմբռնում մըն է: Իսկ Ծրիկի կեցուածքը ճակատագրի հանդէպ կը բացատրուի հետեւեալ ձեւով. մեծ տառապանքներու և թշուառութիւններու ենթարկուեցաւ ան. տառապող մարդու հոգեբանութիւն է «Գանգատիլ» միայն: Բայց այդ գանգատին մէջ իսկ Ծրիկ ցոյց կու տայ Աստուծոյ և ճակատագրին տարբերութիւնը:

«Գարձեալ կու ասէ Ֆալաքն
Ընդ աղքատ եւ ընդ Թագաւոր:
Աստուած է տուող բարեաց
Որ առնէ զամէն զօրաւոր,
Հազար Թէ Ֆալաք եմ ես՝
Չեմ կարող որ տամ քեզ կտոր:
Հրամանն Յաստուծոյ լինի՝
Ես զուգեմ զքեզ Թագաւոր»(2):

Այս բոլորէն ետք վստահօրէն կրնանք ըսել թէ Ծրիկ կը հաւատայ Աստուծոյ ոչ թէ կուրօրէն, այլ իբրեւ գիտակից հաւատացեալ մը:

* * *

Հաստատեցինք արդէն որ Ծրիկի քերթուածներուն կարեւոր մէկ մասը աղօթքներ են Աստուծոյ ուղղուած: Ան Աստուծմէ կը

(1) Տե՛ս Ղանալաճեան, էջ 25:
(2) Տե՛ս Ծրիկ Դիւան, էջ 377, Իէ—52:

խնդրէ հոգիի և կեանքի անդորրութիւն։ Կը գրէ քրիստոնէական ոգիով բարի և մաքուր հաւատքով, իր հոգիին փրկութեանը համար։

Յաճախ իր միտքը տանջող երեւոյթներէն մին եղած է անդենական կեանքը։ Ունեցած է պահեր ուր զգացած է իր տկարութիւնը, և տարուած մտածելու անդենականի մասին, և այդ անդենական կեանքի երկիւղէն իր մէջ ծագած է խռովքը։

«Սիրտ իմ ընդէ՞ր ես խռովել
Աչք իմ ընդէ՞ր ես խաւարել
Խելք իմ ընդէ՞ր ես ճապաղել
Միտք իմ ընդէ՞ր ես շիւարել:
Էր չես զմաիու օրն անդիմել
Ի հրեշտակի գալոցն վախել:
Ջհոգոյ քակտելն է՞ր չես յիշել
ՅԱստուծոյ է՞ր ես հեռացել»(1):

Ծրիկ իր հոգիին փրկութեան բուռն բաղձանքէն ներշնչուելով գրած է իր ամենէն յաջող քերթուածները։ Բաղձանք մը՝ որ իր մէջ մնայուն տեղ շինած է։ Տանք նմոյշ մը իր այդ յաջողագոյն քերթուածներէն.—

«Նատ մի հայերէն բաներ խորհրդով դըրախտ տնկեցի
Ջաչիցս աղբերացն ջուր քաշեցի զինչ որ սնուցի:
Ջիմ լերդս զինչ զհաց կերայ, ա՛յ եղբարք, ինչ որ բուսուցի,
Երկու լոյսն ի մի դարձաւ գիշերին, ինչ ուր հասուցի:
Անկայ ի հոգոց ծովն, երբ որ զայս բաներս յիշեցի,
Ջիմ աչուերըս չափ արի ու զծովս ջուրըն չափեցի:
Ջիմ միտս լողնորդ արի, ե՛ի ծովու յատակն իջուցի,
Վասն այն մարգարտին համար, որ ծովուն յատակն լինի:
Անչափ աղաչեմ զԱստուած որ հոգոյ աչքս բացուի
Եւ իմ զգայարանքս յաշխարհիս ժանգէն մաքրի»(2):

Ծրիկ յաճախ իր մէջ Աստուծոյ պէտքը կը զգայ։ Պէտք մը որ իրեն համար զօրաւոր տենչանք մը դարձած է այլեւս։ Աստուծոյ հետ ըլլալու և իբրեւ կենդանի աղբիւր զայն ըմպելու։

«կենդանի աղբիւր դու ես
Ոուր ծարաւիս որ զովանամ

(1) Տե՛ս Ծրիկ Դիւան, էջ 405, Լգ—5:
(2) Տե՛ս Անդ, էջ 365, Իդ—49:

Ոչ ոսկոյ, ոչ արծաթոյ,
Ոչ աշխարհիս կու ցանկանամ:
Ֆու տեսոյդ եմ փափագած
Ցայս կարօտոյս զօրն երերամ
Ժողովէ զիս, տէր, ի քեզ,
Որ քո տեսուդ արժանանամ»(1):

Ծրիկ չի բաւականանար միայն իր հոգիի փրկութեանը համար աղօթելով. այլ ան կ'աղօթէ նաեւ ուրիշներու հոգիներուն փրկութեան համար: Կը խնդրէ որ Աստուած ողորմի իր ազգին զաւակներուն և զանոնք հեռու պահէ թշնամիներէն ու ամէն տեսակի փորձանքներէն: Ծրիկ երբեմն ալ հոգիի փրկութեան համար թելադրութիւններ կ'ընէ իր ազգակիցներուն, որպէսզի անոնք ճշմարիտ ճամբէն չշեղին: Ան իր քերթուածներուն մէջ ունի նաեւ թելադրութիւններ երիտասարդներուն, ըսելով թէ զոհ չերթան իրենց զպայարանական հաճոյքներուն, այլ քիչ մըն ալ մտածեն հոգիի փրկութեան համար: Ու Ծրիկ տակաւին կ'ըսէ թէ մարդը միայն միս ու ոսկոր չէ, այլ նաեւ հոգի: Խօսք կ'ուղղէ բոլոր մեծահարուստներուն և կ'ըսէ թէ միմիայն ձեր անձերը ուռճացնելով մի՛ զբաղիք:

«Ի կեր'ւ ի խում ի հետ մեղաց,
Ի շուրջ կու գաս զօրն անդադար
Ջրկես ու տաս մարմնոյդ ի վեր
Գիրացնես որդանց համար»(2):

Ու մանաւանդ խօսք ունի բոլոր մեղաւորներուն և սայթաքողներուն: Ետ կեցէք, կ'ըսէ, ձեր մեղքերէն և դարձի եկէք, ու այն ատեն ողորմած Հայրը պիտի գթայ ձեզի ու ներէ:

Ծրիկի իւրաքանչիւր մէկ քերթուածը կը ձգտի մարդուն հոգին ազնուացնելու: Ան իր կրօնական համոզումներով կը ջանայ բարձրացնել ուրիշներու բարոյականը: Կը գրէ համոզումով ու մանաւանդ կը թելադրէ ծերունի և փորձառու հօր մը պէս: Թաթթարական կործանարար աւերումներէն ետք, կը ջանայ ժողովուրդին մէջ կրկին արծարծել մարած կրակը, և զանոնք կը յանձնէ Աստուծոյ ապաւէնին:

---

(1) Տե՛ս անդ, էջ 258, Գ—16:
(2) Տե՛ս Ա. Ղանալանեան, էջ 29:

Ֆրիկ մէկն էր որ տառապեցաւ, զրկուեցաւ, բայց իր մխիթարութիւնը միշտ փնտռեց Աստուծոյ և անոր յաւիտենական կեանքին մէջ։ Եղաւ երբեմն «գանգատի մարդ» որովհետեւ միշտ եղած էր «տառապանքի մարդ»։ Եղաւ անկեղծ. պոռթկաց՝ յաճախ. ներքին իր խռովքի սարսուռով ընդվզեցաւ, բայց միշտ իր մէջ յաղթողը եղաւ հաւատքի ոյժը, յոյսը։ Աստ՛ւ ան ստեղծագործեց։ Աստ՛ւ ապրեցաւ։

ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԿ. ԹԱՊԱԳԵԱՆ
(Բ. Ընծայարան)

ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ

1) ՏԻՐԱՅՐ ԱՐՓԵՊՍ.
«Ֆրիկ Դիւան», Նիւ-Եորք, 1952:

2) Մ. ԱՒԵՂԵԱՆ,
«Հայոց Հին Գրականութեան Պատմութիւն»,
Բ. Հատոր:

3) ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ,
«Ընդհանուր Ակնարկ մը Հայ Բանաիւսութեան
Վրայ», Պէյրութ 1946:

4) Ա. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ,
«Ֆրիկ», Երեւան, 1944:

ԵՍԵՆԱՑԻ ԱՂԱՆԴԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ
ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Եսենացի աղանդաւորներուն վարած կեանքին ու կազմակերպութեան մասին մեր տեղեկութիւնները կը քաղենք գլխաւորաբար հետեւեալ աղբիւրներէն.—

1.— *Յովսեփոսի ՀՐԻՒՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄ և ՀՐԻՒՑ ՀՆՈՒԹԻՒՆՔ պատմական երկերէն*(1).

2.— *Դամասկոսի Վաւերագիրներէն*(2). և՝

3.— *Աշակերտներու Ձեռագիրներէն*(3)։

Վերջին նորագիւտ սկզբնաղբիւրէն կը քաղենք, թէ Եսենացի աղանդաւորները, ինչպէս տեսանք, նախապէս կը ճանչցուէին որպէս «Նոր Ուխտ» (New Covenant) *կամ «Համայնքի Խմբակցութիւն»* (Party of the Community) *անուան տակ ու կը ներկա-*

---

(1) ՅՈՎՍԷՓՈՍ ՊԱՏՄԻՉ, իր երիտասարդութեան ներշնչումով ցոյց տուած է իր ժամանակի հրեայ երեք աղանդներուն՝ Եսենացւոց, Սադուկեցւոց եւ Փարիսեցւոց հանդէպ. որպէսզի ծանօթանալով անոնց վարդապետութեանց, անոնցմէ ամենալաւին անդամակցի։ Վերջապէս, ան կ'ուզէ մտնել Փարիսեցիական Դպրոցը, ուր երեք տարի (16—19 տարեկանին) կ'ուսանի Բանուս անուն Փարիսեցի վանականի մը ուսոյցին տակ։ Հետեւաբար, սխալ պիտի ըլլայ ամբողջովին ճշմարիտ ու վերջնական ընդունիլ Եսենացւոց մասին հաղորդած իր տեղեկութիւնները, քանի, ինչպէս կը տեսնուի, ան մաս չէր կազմեր Եսենացի միաբանութեան ու անոնց մասին հաղորդած իր ծանօթութիւնը հաւանաբար կու գայ երկրորդական աղբիւրներէ։

(2) Այլապէս կոչուած ՁԱՏՈՔԵԱՆ ՎԱՒԵՐԱԳԻՐՔ (The Zadokite Documents,) որոնք շատ մը ուրիշ հրէական գործերու կարգին, 1896-ին երեւան հանուեցան S. Schechter-ի կողմէ, հին Գահիրէ հաղարին մէջ Karaite-ներու Սինակոկի մը Geniza-էն։

(3) Դամասկոսի Վաւերագիրները եւ Աշակերտներու Ձեռագիրները կը յիշատակեն նաեւ Դ. Ձեռագիր մը՝ Book of Magi (կամ Magu) որ ցարդ մեզի անծանօթ է։

յայուին մեզի որպէս միութիւն մը։ Անոնք կը վարէին համայնական կեանք մը՝ վանական կենցաղի յատուկ սովորութիւններով։ Եսասէր անհատը գործ չունէր համայնքէն ներս, քանի որ ամէն ինչ հասարակաց էր.

«Որովհետեւ ամէն ինչ հասարակաց պիտի նկատուի, ճշմարտութիւնը և ուղղամիտ խոնարհութիւնը և հաւատարիմ սէրը, և՝ խորհրդակցութեան մէջ՝ ճշմարիտ յարգանքը՝ իր ընկերոջ հանդէպ...

Առաջին դարու քրիստոնեաներն ալ նոյն դրութիւնը կը կիրարկէին իրենց կեանքին մէջ.

«Ամենայն հաւատացեալք էին ի միասին, և ունէին զամենայն ինչ հասարակաց» (Գործք. Բ. 44)։

«Եւ բազմութիւն հաւատացելոցն էր սիրտ և անձ մի. և ոչ ոք ի նոցանէ ասէր զընչից իւրոց թէ իւր իցէ, այլ էր նոցա ամենայն ինչ հասարակաց» (Գործք. Դ. 32)։

Եսսենացի աղանդաւորները Դամբրանը ունենալով հանդերձ իրենց կեդրոն, տարածուած էին նաեւ Պաղեստինի և Սիւրիոյ զանազան շրջանները ու կը հաշուէին մօտաւորապէս 4000 անդամներ, համաձայն Յովսէփոսի ու Փիլոնի վկայութեանց։ Անոնք կը նախընտրէին ապրիլ գիւղերու մէջ, որովհետեւ քաղաքները կը նկատէին չարիքի աղբիւր ու անբարոյութեան վայրեր։

Եսսենացի աղանդաւորներուն Դամբրանէն դուրս ալ տարածուած ըլլալու իրողութիւնը կը հաստատեն նաեւ Դամասկոսի վաւերագիրները, որոնց մէջ պրուած կը գտնենք օրէնքներ, հիւղերու (camps) վարչութեանց համար.

«Ահաւասիկ օրէնք մը եւս հիւղերու վարչութեանց համար. թող անոնք բոլորը համրուին անունով. նախ՝ քահանաները, յետոյ՝ Ղեւտացիները, երրորդ՝ Իսրայէլի Որդիները և չորրորդ՝ նորահաւատները։ Թող անոնք անունով արձանագրուին յաջորդաբար. նախ՝ քահանաները, ապա՝ Ղեւտացիները, երրորդ՝ Իսրայէլի Որդիները, և չորրորդ՝ նորահաւատները։ Այս է օրէնքը, ըստ որուն անոնք պէտք է նստին և հարցնեն իրենց հարցումները իւրաքանչիւր խնդրի առիթով(1)։

(1) Տե՛ս, SOMMER: The Dead Sea Scrolls, p. 61.

Դամասկոսի վաւերագիրներուն մէջ գործածուած այս «հիւղ» բառը, նոյն իմաստը ունի ինչպէս աշակերտներուն Գեռագիրներուն մէջ գործածուած «համայնք» բառը։ Հոս, հիւղ բառին իմաստը տառացիօրէն պէտք չէ առնել, ենթադրելով որ անոնք քաղաքէ դուրս կը բնակէին, վրաններու մէջ, այլ հիւղ ըսելով պէտք է հասկնալ թէ անոնք պարզ խրճիթներու մէջ բնակութիւն հաստատած էին։

ԵՍՍԵՆԱՑԻ ԱՂԱՆԴԻՆ ՎԱՐՔԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յարդ, բանասէրներ այլազան կարծիքներ յայտնած էին ճշդելու համար թէ ի՛նչ տեսակ վարչական դրութիւն մը կիրարկած էր, առաջին դարերուն առաքելական շրջանի քրիստոնէական եկեղեցին։

Ոմանք ըսած էին թէ անոնք առանց ոեւէ իշխանաւորի, կեանքի հասարակաց դրութիւն մը կը գործադրէին. ուրիշներ եզրակացուցած էին թէ անոնք, նման հրեայ սինակոկներու վարչակարգին, երէցներուն հրահանգներով կ'ապրէին. իսկ երրորդ խումբ մըն ալ յայտարարած էր թէ անոնք եպիսկոպոսի մը իշխանութեան տակ միապետական (monarchical) օրէնքներով կը կառավարուէին։ Այս երեք տեսակէտներն ալ փաստելու համար կրնանք օրինակներ վեր հանել Սուրբ Գիրքէն։ Այսուհանդերձ սակայն, Եսսենացւոց միաբանութեան վարչական սիստեմի մեր ուսումնասիրութիւնը կու գայ լոյս սփռել նաեւ վերոյիշեալ հարցին վրայ։

Եսսենացիք կը ներկայացուին մեզի որպէս քահանայական ու աշխարհական դասակարգէ կազմուած համայնք մը, որ կը կառավարուի Rabbim*-ներու կողմէ։* Rabbim *բառը ստուգաբանօրէն կը նշանակէ «բազում», «ամենայն», որոնցմով կը հասկցուէին համայնքի չափահաս, ուխտեալ անձերը։*

Եսսենացւոց ձեռագիրներուն մէջ գործածուած «բազում» կամ «ամենայն» բառը գործածուած կը գտնենք նաեւ Նոր Կտակարանին մէջ։ Օրինակ, Գործք Առաքելոցի մէջ կը կարդանք, թէ Երուսաղէմի ժողովին մէջ՝ «Լուեաց ամենայն ժողովուրդն և լսէին Բառնաբայ և Պաւղոսի պատմելոյն...» (ԺԵ. 12)։

Աւելի ետք երբ Պօղոս Առաքեալ և Բառնաբաս, Յուդա և Շիղա կը հաւաքեն ժողովուրդը, որպէսզի անոնց կարդան Երուսաղէմի ամենայն ժողովականներուն «խմբագրած» տեղեկագիրը. «Եւ նոքա արձակեալք իջին յԱնտիոք, և ժողովեալ ժողովուրդն ետուն զթուղթն» (ԺԵ. 30):

Ինչպէս նաեւ այն ժողովը զորս ընտրեց եօթը սարկաւագները ու զանոնք ներկայացուց Առաքեալներուն. «կոչեցին երկոտասանքն զբազմութիւն աշակերտացն և ասեն... և հաճոյ թուեցաւ բանն առաջի ամենայն բազմութեան...» (Ջ. 2, 5):

Այս «բազում»ին կողմէ ընտրուած էր դատական մարմին մը բաղկացած 12 աշխարհականներէ (որոնք կը ներկայացնէին Իսրայէլի 12 իշխանները) և երեք քահանաներէ (որոնք կը ներկայացնէին Ղեւտացիներուն երեք տոհմերը): Այդ տասներկուքը վերջին Դատաստանի Օրը, Մեսիային հետ պիտի դատեն Իսրայէլի բոլոր որդիները:

> *«Համայնքին ժողովին մէջ պէտք է ըլլան 12 անձեր և 3 քահանաներ, կատարեալ ամէն բանի մէջ որ յայտնուած է ամբողջ Թովրայէն. գործել ճշմարտօրէն, արդարօրէն և ճշդօրէն. և գթութեան սիրով, և իւրաքանչիւր անձ թող խոնարհութեամբ քալէ իր դրացիին հետ: կարգապահութիւն պահել երկրին մէջ, արդարադատութեան նպատակով. և (ըլլայ) աղքատ հոգի մը. քաւել սխալագործութիւնը ինչպէս մարդիկ որոնք ճշմարտութեամբ կը գործեն և որոնք կը տոկան հնոցի գտիչին դառնութեան...»(1):*

Ըստ Ղուկաս Աւետարանիչին, Քրիստոս ալ նմանօրինակ պաշտօն մը խոստացաւ իր 12 Առաքեալներուն, երբ անոնց ուղղեց հետեւեալ խօսքերը.

> *«Եւ դուք էք որ ցանգ կայիք ընդ իս ի փորձութիւնս իմ. և ես ուխտեմ ձեզ, որպէս և Հայր իմ ուխտեաց ինձ, զարքայութիւն. զի ուտիցէք և ըմպիցէք ի սեղան իմ յարքայութեան իմում, և նստիցիք յերկոտասան աթոռ դատել զերկոտասան ազգն Իսրայէլի» (Իբ. 28 — 30):*

---

(1) Տե՛ս, BLACK: The Scrolls and Christian Origins, p. 128. հմմտ. CROSS: The Ancient Library of Qumran, pp. 231-32.

Շատ խիստ էին Եսենացի դատաւորները։ Անոնք անաչառ կերպով կը գործադրէին օրէնքը ու կը պատժէին յանցաւորները՝ անոնց գործած յանցանքի տարողութեան համաձայն։ Անհատ մը եթէ յարաբերէր պատժուած աղանդաւորի մը հետ, ինքն ալ կ'ենթարկուէր նոյն պատիժին։ Դադափար մը ունենալու համար անոնց պատժային դրութենէն, Ալլեկրոյի թարգմանութենէն թարգմանաբար կուտանք սահմանուած պատիժներու ցանկէն մաս մը.

	ՅԱՆՑԱՆՔ	ՊԱՏԻԺ
—	Սեփական առարկայի մը նկատմամբ կանխամտածուած սուտի համար՝ «Շատերու Անբծութենէն»	1 տարի արտաքսում
—	Անձնական վրէժխնդրութեան համար՝	6 ամիս »
—	Անիմաստ-յիմար խօսքի համար՝	3 ամիս »
—	Ուրիշ անձի մը խօսակցութիւնը միջամտելուն համար՝	10 օր »
—	«Շատերու»ն նիստին ընթացքին քնանալուն համար՝	30 օր »
—	Առանց արտօնութեան կամ բանաւոր պատճառի նիստէն յաջորդաբար երեք անգամ հեռանալու (կամ բացակայելու) համար՝	10 օր »
—	Անիմաստ խնդուքի համար	30 օր »
—	«Շատերու»ն նիստին ընթացքին թքելը	30 օր »
—	Ընկեր մը զրպարտելը	1 տարի »
—	«Շատեր»ը զրպարտելը	ցկեանս »
—	Համայնքին օրէնքներուն դէմ մրմռալը	ցկեանս »
—	Ընկերոջ հանդէպ մրմռալը	6 ամիս »
—	Անդամ մը որ սխալ ճամբու մէջ իյնալով կը հեռանայ ճշմարտութենէն, սակայն ատեն մը ետք դղջալով ետ կը վերադառնայ	2 տարի »

Առաջին տարին ան պէտք չէ յարաբերի և դպչի «Շատերու Անբծութեան» խմբակին ու երկրորդ տարին ալ պէտք չէ մասնակցի «Շատերու» խրախճանքներուն... երբ իր պատիժի երկու տարուան շրջանը աւարտի, քննութեան կ'ենթարկուի անոր պարագան. և եթէ վերստին ընդունուի համայնքէն ներս, ան կ'արձանագրուի, նայած իր աստիճանին, հետեւաբար այլեւս Շատերու ժողովը կրնայ դիմել անոր կարծիքին(1)։

(1) Տե՛ս, ALLEGRO: The Dead Sea Scrolls, p. 104.

Ինչպէս կը տեսնենք, դատաւորները ի պահանջել հարկին, իրաւասութիւն ունին համայնքէն արտաքսելու յանցապարտ աղանդաւորները, ինչ պաշտօնի վրայ ալ գտնուին անոնք։

Ընդհանրապէս վտարուած անհատը կը քաշուէր անապատ ուր կ'անցնէր ապաշխարութեան շրջան մը, ու իր մեղքերը քաւելու համար նշուած որոշ ժամանակէ մը ետք, կրկին կ'ընդունուէր համայնքէն ներս։ Ան անապատին մէջ կը կերակրուէր՝ խոտ, վայրի մեղր ու մարախ ուտելով, քանի երդում ըրած էր ոեւէ բան չուտել ոչ-եսսենացիներու ձեռքէ։

Հաւանական է ենթադրել թէ Յովհաննէս Մկրտիչ, անապատի մէջ ճգնած իր օրերուն, ծանօթացած ըլլայ պատժուած եսսենացի աղանդաւորի մը հետ ու անցուցած իր երիտասարդութեան տարիները, դաստիարակուելով անոր շունչին տակ (ինչպէս էր նաեւ պարագան Յովսէփոս Պատմիչին), քանի Ղուկաս Աւետարանիչն ալ իր վկայութիւնը կը բերէ ըսելով. «Եւ մանուկն (Յովհաննէս) աճէր և զօրանայր հոգւով. և էր յանապատս մինչեւ յօր երեւելոյ նորա Իսրայէլի» (Ա. 80)(1)։

Եւ ըստ Մարկոս Աւետարանիչին. «Կերակուր նորա մարախ և մեղր վայրենի էր» (Ա. 6)։

Եսսենացւոց միաբանութեան մէջ սակայն, ամենէն բարձր պաշտօնը, անկախ քահանայէն, Վերատեսուչի (inspector) աստիճանն է։ Անոր ուսերուն վրայ կը ծանրանայ հետեւեալ զլխաւոր պատասխանատու պարտականութիւնները.—

ա.— Հսկել աղանդին ընթացիկ գործերուն:

Աղանդաւորներուն բացարձակապէս արգիլուած ըլլալով ուրիշներու հետ առեւտուր ընել, քանի պիղծ կը սեպէին անոնց ապրանքները, Եսսենացիք իրենք իրենց ձեռքով կը պատրաստէին

---

(1) Կաթոլիկ հեղինակ մը, Հայր Դանիէլու, Ղուկասի այս համարին վրայ հիմնուելով, Յովհաննէս Մկրտիչը եսսենացի աղանդաւոր կը դաւանի, առարկելով թէ մանուկ մը ինչպէս կրնայ առանձին մեծնալ ու զարգանալ *անապատին* մէջ. ու կը յայտարարէ թէ այդ «անապատ»ը ուրիշ տեղ չէր եթէ ոչ Գումրանի վանքը:

Տե՛ս, JEAN DANIELOU: The Dead Sea Scrolls and Primitive Christianity, (Trans. by Salvator Attanatio) New York, pp. 1962, 18—19.

ամէն ինչ որ հարկաւոր էր իրենց։ Վերատեսուչը կ'որոշէ ու կը սահմանէ աղանդաւորներուն օրուան ընթացքին կատարելիք աշխատանքի բաժինն ու տեսակը։ Օրինակի համար, արտերը հերկել, հօտերը արածել, ճաշ պատրաստել, հիւանդներն ու ծերերը խնամել, փոքրերը դաստիարակել, հին ձեռագիրներ ընդօրինակել, եւայլն։

բ.— Մատակարարել աղանդաւորներուն ուտեստեղէնն ու հագուստեղէնը։

Այս ձեւով իւրաքանչիւր Եսսենացի համայնք ունենալով իր մատակարարը, աղանդաւորներուն արգիլուած էր ճամբորդութեանց ընթացքին հետերնին ուրիշ առարկայ վերցնել, բացի միայն զէնքէ մը, որպէսզի կարենան ինքզինքնին պաշտպանել գողերու յարձակումներուն դէմ։

Յիսուս ալ մօտաւորապէս նոյնը ընել պատուիրեց իր Առաքեալներուն, երբ զանոնք Աւետարանը քարոզելու և ճշմարիտ լոյսը տարածելու համար ղրկեց Հրէաստանի զանազան կողմերը.

Յիսուս պատուիրեց անոնց «Մի՛ ստանայք ոսկի, եւ մի՛ արծաթ, եւ մի պղինձ ի գօտիս ձեր, Մի՛ պարկ ի ճանապարհ. եւ մի՛ երկուս հանդերձս, մի՛ կօշիկս, մի՛ ցուպ, զի արժանի է մշակն կերակրոյ իւրում։ Յոր քաղաք մտանիցէք կամ ի գեղ հարցանիցէք թէ ո՞ է ի նմա արժանի, եւ անդ լինիջիք մինչեւ ելանիցէք անտի» (Մատթ. ժ. 9—11)։

«(Յիսուս) ասէ, այլ այժմ որ ունիցի քսակ՝ բարձցէ, նոյնիսկ և մախաղ, և որ ոչն ունիցի՝ վաճառեսցէ զձորձս իւր և գնեսցէ իւր սուսեր» (Ղուկ. ԻԲ. 36)։

գ.— Նախագահիլ համայնքի նիստերուն։

դ.— Դաստիարակել նորահաւատ ընծայեալները ըստ Եսսենացի աղանդին վարդապետութեան։

Աշակերտներու Ձեռագիրներուն մէջ մասնաւոր հատուած մը կը գտնենք վերատեսուչին համար, որուն հիման վրայ ան թեկնածուին կը սորվեցնէ Եսսենացւոց հաւատալիքները։ Այս դրութիւնը շատ կարեւոր է աստուածաբանական տեսակէտէն, որուն առանձնապէս պիտի անդրադառնանք Եսսենացւոց վարդապետութիւնը քննած ատեն։

Բանասէրներէն ոմանք մեկնելով վերոյիշեալ տուեալներէն, արդէն իսկ նոյնացուցած են Առաքելական շրջանի քրիստոնեայ եկեղեցւոյ հովիւին (եպիսկոպոսին)ու Եսայեանցի միաբանութեան վերատեսուչին անձն ու պաշտօնները։

Պետրոսի Ա. Թուղթին մէջ, Յիսուսի ակնարկելով, նոյն պաշտօնը մատնանշուած է. «Բանզի էիք իբրեւ ոչխարս մոլորեալս, այլ այժմ դարձարուք առ հովիւն և Տեսուչ ոգւոց ձերոց» (Բ. 25)։

ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ (ԸՆԾԱՅՈՒՄ)

Աշակերտներու Ջեռապիրներուն մէջ մասնաւոր հատուած մը յատկացուած է թեկնածուներ ընդունելու համար։ Սակայն նախ քան այդ տեսնելը, հարկ է որ նկատողութեան առնենք Յովսէփոսի յիշատակութիւնը նորադարձներու ընդունման համար.—

«Եթէ ոեւէ մէկը փափաքի աղանդին անդամակցիլ, ան անմիջապէս ներս չ'ընդունուիր միաբանութենէն, այլ տարի մը առանձին կը բնակի, սակայն ստիպուած է ապրիլ աղանդին օրէնքներուն համաձայն։ Անոր կը տրուի բրիչ մը, գօտի մը եւ ձեռնակ պարեգօտ մը. եթէ փորձի այս ժամանակամիջոցի ընթացքին ապացուցանել իրմէ սպասուած ժուժկալութիւնն ու համբերութիւնը, ան կրնայ մօտենալ անոնց եւ հաղորդակցիլ մաքրութեան սրբազան ջուրին. բայց տակաւին արտօնութիւն չունի մասնակցելու հասարակաց ճաշին։ Ուրեմն այսպէս ապացուցանելէ ետք իր ժուժկալութիւնը երկու տարի եւս քննութեան կ'ենթարկուի ընծայեալին վարքն ու կենցաղը ու եթէ արժանի նկատուի, այն ատեն միայն միաբանութեան մէկ անդամը կը դառնայ։

Բայց նախ քան հասարակաց ճաշին մասնակցիլը, կը կատարէ այն ահաւոր երդումը՝ թէ ամէն բանէ առաջ զԱստուած պիտի պաշտէ, եւ մարդոց համար արդարութիւնը պիտի պաշտպանէ, ոչ ոքի վնաս հասցնէ կամովին կամ ուրիշներու հրամանով, ատէ անիրաւները եւ գործակցի արդարներուն. ամէնուն, եւ առաւել չափով իշխանաւորներուն հանդէպ հաւատարիմ ըլլայ, որովհետեւ առանց Աստուծոյ կամքին ոչ ոք կրնայ իշխանութեան հասնիլ։ Իսկ եթէ ինք ուրիշներուն վրայ իշխէ, վինու զօրութեան չդիմէ երբ ուզէ վինք նախատողները ինազանդեցնել. ոչ ալ հանդերձով կամ մեծապայծառ զարդերով ուրիշներէ աւելի պճնուի ու զարդարուի։ Ան պարտի սիրել ճշմարտութիւնը եւ

մտադիր ըլլալ ստախօսները միշտ սաստելու: Ձեռքերը հեռու պահել գողութենէ եւ անիրաւ շահերէ. իսկ անձը՝ սուրբ. ոեւէ բան չծածկել իր միաբանակիցներէն եւ նաեւ աղանդին մասին ոչ մէկ բան յայտնել ուրիշներուն եթէ նոյնիսկ մէկը զինք չարչարանքի ենթարկելով մահուան դատապարտէ: Ասոնցմէ զատ, ան կ'երդնու աղանդին վարդապետութիւնները չաւանդել ոեւէ մէկու բայց միայն այն ձեւով որ ինք ստացած է. նաեւ կը խոստանայ հեռու կենալ աւազակութենէ եւ աղանդին գիրքերուն եւ հրեշտակներուն անունները պահել: Այսպիսի երդումներէ վերջ է որ անոնք՝ թեկնածուն աղանդէն ներս կ'ընդունին»(1):

Իսկ Ձեռադիրներուն մէջ կը կարդանք.—

«Վերատեսուչը քննութենէ կ'անցնէ թեկնածուները. եթէ անոնց իմաստութիւնն ու արարքները գոհացուցիչ գտնուին, անոնք կը բերուին Ուխտին մէջ եւ կը ներկայացուին ժողովին:

Վիճակ կը ձգուի(2) եւ թեկնածուն կ'ընդունուի կամ կը մերժուի, նայած արդիւնքին: Եթէ ընդունուի համայնքէն ներս, տակաւին ան չի կրնար դպչիլ «մաքուրներուն», այլ տարի մը փորձաքննութենէ ետք միայն (probation). ապա դարձեալ քննութեան կ'ենթարկուի ու երկրորդ անգամ մըն ալ վիճակ կը ձգուի. եւ եթէ գոհացուցիչ ըլլայ արդիւնքը, միաբանութեան մէկ անդամը կը դառնայ, բերելով հետը իր հարստութիւնը եւ իր գործը: Բայց ան տակաւին չի կրնար մասնակցիլ «հասարակաց ճաշին», տարի մը եւս (պէտք է սպասէ) երբ երրորդ անգամ ըլլալով վիճակ պէտք է ձգուի»(3):

---

(1) Տե՛ս, JOSEPHUS: The Jewish War. Book II, chap. VIII.

(2) Վիճակ նետելու պարագան կը գտնենք նաեւ թէ Հին եւ թէ Նոր Կտակարաններու մէջ. օր. «եկայք արկցուք վիճակս» (Յովնան, Ա. 7), «Վիճակս արկանիցեն» (Նաւում, Գ. 10), «Արկին վիճակս» (Ղուկ. ԻԳ. 34), «Այլ արկցուք վիճակս ի վերա դորա», (Յովհ. ԺԹ. 24):

(3) Տե՛ս, BLACK: The Scrolls and Christian Origins, (Manual of Discipline VI 14 — 23) p. 93.

Յովսէփոսի յիշատակութեան և Աշակերտներուն Ջեռապիրներուն միջեւ եղած միակ տարբերութիւնը այն է՝ թէ Պատմիչը երեք տարուան ժամանակամիջոց մը կը դնէ թեկնածուի մը աղանդէն ներս ընդունուելու համար, մինչ Ջեռապիրներուն մէջ՝ երկու տարի: Սակայն այդ հարցը ինքնին կը լուծուի երբ Պատմիչին նշած առաջին տարին, համայնքէն դուրս փորձառութեան կամ ծանօթացման շրջան մը նկատենք:

Աղանդէն ներս ընդունուելէն առաջ թեկնածուին կը պարտադրուին հետեւեալ կրկնաւոր պարտաւորութիւնները.—

«Փնտռել զԱստուած... կատարել այն ինչ որ բարի, ճշմարիտ եւ արդար է Անոր առջեւ. կատարել այն ինչ որ Ինք հրամայած է Մովսէսի՝ եւ իր բոլոր ծառաներուն՝ մարգարէներուն միջոցաւ: Եւ սիրել այն բոլորը որ Ինք ընտրած է, եւ ատել այն բոլորը որ Ինք մերժած է: Հեռու մնալ ամէն չարէ եւ փարիլ լաւ գործերու: Եւ գործադրել ճշմարտութիւնը, արդարութիւնը եւ իրաւունքը աշխարհի վրայ: Եւ չքալել մեղաւոր սիրտի յամառութեամբ ու կրքոտ նայուածքներով, որպէս թէ յետամուտ ըլլար չարիք գործելու... Նոյնիսկ Ուխտին առաջնորդել բոլոր անոնք, որոնք կը ձգտին գործադրելու Աստուծոյ պատուէրները, որպէսզի (անոնք) կարենան միանալ Աստուծոյ ընկերութեան (այսինքն՝ Եսսենացի միաբանութեան), եւ որպէսզի (անոնք) կարենան քալել Աստուծոյ առջեւէն կատարելութեամբ այն բոլոր բաներուն մէջ, որ յայտնուած են իրենց հաւատքոյներուն, եւ որպէսզի անոնք կարենան սիրել լոյսի բոլոր որդիները... եւ ատել խաւարի որդիները...: Եւ բոլոր անոնք որոնք կը ձգտին ճշմարտութեան՝ պարտին տրամադրել իրենց բոլոր գիտութիւնը, զօրութիւնը եւ կարողութիւնը Աստուծոյ Համայնքին որպէսզի մաքրեն (սրբացնեն) իրենց իմացականութիւնը Աստուծոյ պատուէրներու ճըշմարտութեան մէջ, եւ կարգաւորեն իրենց զօրութիւնը համաձայն իր ճամբաներու կատարելութեան եւ իրենց ոյժը՝ համաձայն իր ճշմարիտ Խորհուրդին Աստուծոյ գործերէն դուրս ոեւէ քայլ չառնել (այլ զանոնք կատարել) իրենց ժամանակին, չկանխեն իրենց վայրկեաններըը, եւ իրենց ոեւէ մէկ կոչունքին չուշանալ: Եւ ճշմարտութեան պատ-

ուէրներէն չբաժնուին դէպի աջ կամ դէպի ձախ (մոլորուելով)»(1):

Աղանդէն ներս թեկնածուին ընդունումը կը կատարուի քահանայական մասնաւոր արարողութեամբ մը:

Թափօրի ընթացքին, նորընծային մէկ կողմէն կը քալեն քահանաները, իսկ միւս կողմէն՝ Ղեւտացիները, որոնք Աստուծոյ մաղթանքները կ'ընեն. իսկ նորընծան անոնց կը պատասխանէ «ամէն, ամէն» ըսելով.—

«Բոլոր անոնք, որոնք համայնքին կանոնին մէջ կ'ընդունուին՝ ուխտի կը մտնեն Աստուծոյ ներկայութեան, (խոստանալով) կատարել այն բոլոր օրէնքները զորս Աստուած հրահանգած է իրենց, անոնք պէտք չէ իրմէ հեռանան սոսկումի, կամ վախի եւ կամ չարչարանքի տակ... նոյնիսկ եթէ փորձութեան ենթարկուին Բելիաալի ամբողջ իշխանութեան կողմէ. եւ երբ ուխտի մտնեն, քահանաները եւ Ղեւտացիները պիտի օրհնեն զԱստուած անոնց փրկութեանը համար եւ Աստուծոյ բոլոր գործերուն ճշմարտութեան համար, եւ անոնք որոնք ուխտի կը մտնեն անոնցմէ վերջ պիտի ըսեն «Ամէն, ամէն»:

«Եւ քահանաները պիտի պատմեն Աստուծոյ հրաշագործութիւնները իր հզօր գործերուն մէջ, եւ պիտի հռչակեն Անոր բոլոր *շնորհն* ու *ակռը* հանդէպ Իսրայէլի: Եւ Ղեւտացիները պիտի պատմեն Իսրայէլի որդիներուն անօրէնութիւնները ու անոնց բոլոր չար ապստամբութիւնները եւ անոնց բոլոր մեղքերը՝ Բելիալի իշխանութեան տակ գործուած»:

«Եւ բոլոր անոնք որոնք ուխտի մէջ կը մտնեն, պիտի խոստովանին ըսելով անոնց հետ. «Մենք ապականած ենք, մենք ապստամբած ենք, մենք մեղանչած ետք, մենք չարիք գործած ենք, մենք եւ մեր հայրերը մեզմէ առաջ՝ Աստուծոյ պատուէրներուն դէմ քալած ենք»(2):

---

(1) Տե՛ս, SOMMER: The Dead Sea Scrolls, (Manual of Discipline col. I. II. 1 — 15) pp. 46 — 47.

(2) Նոյն անդ. (Manual of Discipline col. I. II. 16 — 26) pp. 48 — 49.

Իսկ երկրորդ տարին «խոստովանողներուն» կը պարտադրուին հետեւեալ օրէնքները.—

«Անհաւասիկ համայնքին ուխտեալ անդամներուն կանոնը: Հեռու կենալ ամէն ինչէ որ չար է եւ կաւչիլ այն բաներուն զորս Աստուած սահմանած է իր կամքին համաձայն: Իրենք զիրենք անջատել ապականեալներու ընկերակցութենէն, որպէսզի օրէնքի եւ ստացուածքներու եւ վարչական օրէնքներու մէջ պատկանին համայնքին՝ Սադովկի որդիներուն, քահանաներուն, նման անոնց՝ որոնք կը պահպանեն Ուխտը, եւ համայնքին անդամներուն նման, որոնք նմանապէս իրենց անձերը Ուխտին կապած են: Ամէն բանի մէջ գործադրել ճակատագրին վճիռը: (ծարաբերաբար) օրէնքի, ստացուածքի եւ արդարութեան: ձշմարտութիւնը կիրարկել ամէն բանի մէջ, ինչպէս նաեւ խոնարհութիւն, արդարութիւն, եւ իրաւունք. եւ սիրել բարեպաշտութիւնը, համեստութեամբ քալել իրենց ճամբան, որպէսզի ոչ մէկը իր սիրտին յամառութեամբը քալէ, մոլորելով իր սիրտին եւ աչքերուն ետեւէն, ինչպէս նաեւ իր բնազդի դաւադրութենէ: Բայց, ընդհակառակը, ան պարտի թլփատել համայնքին մէջ իր բնազդի եւ անհնազանդութեան մորթը, (foreskin) դնելով հիմքը ճշմարտութեան Իսրայէլի յաւիտենական Ուխտի Համայնքի համար. քաւել բոլորը, որոնք խոստացած են գործադրել նոյն սրբութիւնը ինչպէս Ահարոնինը եւ պատկանիլ Իսրայէլի ճշմարտութեան Տունին, որուն միացած են իրենց նոյնիսկ օրինական արարքի կամ դատաստանի պարագայի մէջ: եւ դատապարտել բոլոր անոնք որոնք կ'օրինազանցեն իրաւագիծը եւ Ուխտը. եւ ուղղել իրենց ճամբաները համաձայն այս պատուէրներուն երբ ընդունուին Համայնքին մէջ»(1):

Ասոր կը հետեւի քահանային օրհնութեան աղօթքը.—

«Թող Ան (Աստուած) օրհնէ քեզ ամէն բարիքով
եւ քեզ պահէ ամէն չարիքէ
եւ լուսաւորէ սիրտդ կեանք տուող իմաստութեամբ
եւ քեզ օժտէ երկնային գիտութեամբ
եւ իր գթութեան երեսը բարձրացնէ դէպի քեզ՝

(1) Տե՛ս, SOMMER: The Dead Sea Scrolls, (Manual of Discipline col. V. II. 1 — 7) pp. 49 — 50.

յաւիտենական խաղաղութեանդ համար»(1):

Ու արարողութեան վերջաւորութեան Թեկնածուն կը կատարէ սոսկալի երդում մը, գործադրելու համար վերեւ ըսուած Եսեենացի աղանդին բոլոր օրէնքները.—

«... Թող ան ուխտ կատարէ իր հոգւոյն վրայ, պարտաւորիչ երդումով մը: Ան, իր ամբողջ սրտով եւ իր ամբողջ հոգւով դառնայ Մովսէսի (սահմանած) օրէնքին զոր Աստուած հրահանգած է, եւ այն բոլոր յայտնութիւններուն, որոնք Աստուծմէ յայտնուեցան Սադովկի որդիներուն՝ քահանաներուն, որոնք իր ուխտը կը պահեն, եւ իր կամքը կը փնտռեն, եւ նման ուխտի անդամներուն որոնք նուիրած են իրենց անձերը գործադրելու համար (Անոր) ճշմարտութիւնը եւ Անոր ճամբայէն քալելու: Եւ ան որ իր հոգւով ուխտի մտած է այս երդումով, պարտի հեռու մնալ բոլոր ապականեալներէն, բոլոր անոնցմէ որոնք կը քալեն...»(2):

Դժբախտաբար սակայն, նախադասութեան կէսին Ջեռապիրը վնասուած է: Հետաքրքրական է գիտնալ թէ ինչ պիտի պատահէր անկէ ետք:

Եսեենացի աղանդաւորներուն արարողութեանց երկու յատկանշական մասերը կը կազմեն, ինչպէս տեսանք, Մկրտութիւնն ու Հաստարակաց ճաշը.—

1.— *ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ*

Ըստ Դումբրանի Ջեռապիրներուն, տեսանք թէ երբ Թեկնածուն իր փորձաքննութեան առաջին տարին աւարտէր, չուրով կը մկրտուէր ու ապա միայն կը սկսէր իր երկրորդ տարուան շրջանը: Սակայն նորընծայի պարապայէն անջատ (հին) աղանդաւորներն ալ ամէն տարի կը մկրտուէին, քաւելու համար իրենց մեղքը ու նորոգելու իրենց ուխտը.—

---

(1) Տե՛ս, BLACK: The Scrolls and Christian Origins. p. 95·

(2) Տե՛ս, SOMMER: The Dead Sea Scrolls. (Manual of Discipline col. V. II. 7 — 10) pp. 51 — 52.

«Բելիարի իշխանութեան օրերուն, պէտք է այսպէս կատարեն անոնք տարուէ-տարի. առաջին անգամ քահանաները պիտի մտնեն Ուխտի մէջ, իրար ետեւէ... եւ անոնցմէ ետք Ղեւտացիները պիտի մտնեն եւ երրորդ՝ ամբողջ ժողովուրդը յաջորդաբար... իւրաքանչիւրը իր պաշտօնին աստիճանին համեմատ»(1):

Այս հաստատումով, այլեւս մեզի յստակ կը դառնայ թէ ինչու Եսսենացի ճարտարապետը այնքան խոշոր չրամբարներ կառուցած է Գումրանի վանքին մէջ։

Գումրանի աղանդաւորներուն մկրտութեան այս ծիսակատարութիւնը եզակի արարողութիւն մը չէր Եսսենացւոց յատուկ, զայն կը կիրարկէին նաեւ հրեայ միւս աղանդներն ալ. ինչպէս նաեւ ուրիշ կրօնքներ (օրինակ Իսլամները). այսուհանդերձ, անոնցմէ կը տարբերին անով որ, Եսսենացւոց համար չուրով մաքրըւիլը՝ մեղքերէ քաւուիլ, սրբանալ ու նոր Ուխտի մտնել էր։

Մեղքերու քաւութեան համար չուրով մկրտուելու այս արարքը աւելի ուժեղ կերպով գործադրուած կը գտնենք Նոր Կտակարանին մէջ.

«(Ասէ Պետրոս) ապաշաւեցէք եւ մկրտեսցի իւրաքանչիւր ոք ի ձէնջ յանուն Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ի Թողութիւն մեղաց եւ ընկալջիք զաւետիս Հոգւոյն Սրբոյ» (ԴՈՐՔ Ա.ՌԱՔԵԼՈՑ, Բ. 38):

Յիսուսն ալ Հրէից Նիկոդեմոս իշխանին հետ խօսած ատեն, մկրտութիւնը պայման կը նկատէր փրկութեան համար.—

«Ամէն ամէն ասեմ քեզ, եթէ ոչ ոք ծնցի ի ջրոյ և ի հոգւոյ, ոչ կարէ մտանել՝ արքայութիւն Աստուծոյ» (ՅՈՎՀ. Գ. 5)։

Սակայն Եսսենացիներու աղանդին մկրտութեան արարողութեան և Նոր Կտակարանի մէջ նկարագրուածներուն միջեւ կային հիմնական տարբերութիւններ, նախ՝ այն որ վերջինին մէջ մկրտութիւնը մէկ անգամ կը կատարուէր և ոչ թէ ամէն տարի, և երկրորդ՝ Յովհաննէս Մկրտիչ և Յիսուս աղանդի մը յատուկ

(1) Տե՛ս, BLACK: The Scrolls and Christian Origins, (Manual of Discipline, II. 19 ff.) p. 95.

արարողութիւն մը տիեզերական կրօնքի կը բարձրացնէին երբ կը քարոզէին թէ «Ապաշխարեցէք, որովհետեւ մօտ է Աստուծոյ արքայութիւնը»։

2.— ՀԱՄԱՐԱԿԱՅ ՃԱՇ

Գումրանի քնապիրներուն մէջ երկու հատուածներ կան, ուրտեղ մանրամասնօրէն նկարագրուած կը գտնենք Հասարակաց ճաշը։

Առաջին հատուածին մէջ Հասարակաց ճաշը մեզի ներկայացուած է որպէս Եսսենացի աղանդաւորներուն ամենօրեայ կատարելիք արարողութեանց մէկ մասը.—

«Անոնք միասին պիտի ճաշեն եւ միասին պիտի խորհրդակցին, ինչ ուր Համայնքի ժողովէն 10 մարդ գտնուի, անոնց մէջ քահանայ մը ներկայ պէտք է ըլլայ։ Իւրաքանչիւրը անոր (քահանային) առջեւ պէտք է նստի իր պաշտօնին համեմատ, ու այդ կարգով է որ անոնց խորհուրդը պիտի հարցուի ոեւէ հարցի քննութեան առթիւ։ երբ որ ճաշի սեղանը դրուի եւ կամ գինի՝ խմելու համար, առաջին անգամ քահանան պէտք է որ իր ձեռքը երկնցնէ, օրհնէ եւ բեկանէ հացը եւ կամ գինին՝ խմելու համար...»(1)։

Իսկ երկրորդ հատուածին մէջ նկարագրուած Հասարակաց ճաշը՝ ծիսականօրէն ակնկալութիւնն է Մեսիական Կոչունքին։ Անոր կրնան միայն մասնակից դառնալ Եսսենացի միաբանները.—

«Ասիկա նիստն է «Անունի Մարդոց»՝ (Men of the Name) որոնք կոչունքի հրաւիրուած են Համայնքային ժողովին համար. երբ, այն ատեն Աստուած իրենց հետ ըլլալու ղրկէ Մեսիան։ Քահանան ներս պիտի մտնէ՝ գլուխը անցած ամբողջ Իսրայէլի միաբանութեան եւ Ահարոնի ցեղի հայրերուն... եւ անոնք իր առջեւ պիտի նստին իրենց աստիճանին համեմատ։ Յետոյ ներս պիտի մտնէ Իսրայէլի Մեսիան՝ գլուխը անցած, Իսրայէլի հազարաւոր մեծերուն,

---

(1) Տե՛ս, BLACK: The Scrolls and Christian Origins (Manual of Discipline VI. 2 — 8) p. 102.

որոնք Անոր առջեւ պիտի նստին նայած իրենց կարգին... երբ անոնք հաւաքուին Համայնքի սեղանին շուրջ եւ կամ գինի խմելու համար, եւ երբ սեղանը պատրաստուի եւ գինին խմուելու համար պատրաստ ըլլայ, անհատ մը պէտք չէ իր ձեռքը երկնցնէ հացին կամ գինիին քահանայէն առաջ որովհետեւ քահանան պիտի օրհնէ հացը ու բեկանէ զայն ինչպէս նաեւ օրհնէ գինին ու ինք պիտի վերցընէ հացին առաջին կտորը: Իրմէ ետք Իսրայէլի Մեսիան իր ձեռքը հացին պիտի երկնցնէ (եւ հացի կտոր մը առնէ) իսկ ամենէն ետք Համայնքին միաբանները շնորհակալութիւն պիտի յայտնեն ու (հացէն) կտոր մը պիտի առնեն իրենց աստիճանին համեմատ:

Եւ անոնք պէտք է վերոյիշեալ սահմանումին համեմատ գործեն երբ որ ճաշ պատրաստուի, երբ որ 10 հոգի իրարու քով համախմբուին»(1):

Մեսիայի այս կոչունքի ծիսակատարութիւնը նկարագրուած կը գտնենք նաեւ Հին Կտակարանին մէջ: Օրինակ, Եսայի Մարգարէն կ'ըսէ.—

«Եւ արասցէ Տէր Սաբաւովթ ամենայն հեթանոսաց ի լերինս յայսմիկ, արբցեն ուրախութիւն, արբցեն գինի. օծցին իւղով ի մրրոյ պարզելոյ, եւ ընկալցին ի լերինս յայսմիկ: Պատմեա զայս ամենայն հեթանոսաց, զի այս խորհուրդ է ի վերայ ամենայն ազգաց: Ջօրացաւ մահ եւ եկուլ եւ դարձեալ եհատ Աստուած զամենայն արտօսր յամենայն երեսաց, եւ զնախատինս ժողովրդեանն եբարձ ամենայն երկրէ, զի բերան Տեառն խօսեցաւ...»(2):

Նոր Կտակարանին մէջ ալ Հասարակաց ճաշը «Վերջին Ընթրիքի» (ու աւելի ուշ նաեւ «Մ. Հաղորդութեան») նկարագրութեամբ տեղ գտած է, որպէս ակնկալութիւնը՝ արքայական կոչունքին. ըստ Մարկոս Աւետարանիչի վկայութեան.—

---

(1) Տե՛ս, CROSS: The Ancient Library of Qumran, (Rule of the Congregation II. 11—22) pp. 87—89.

(2) Տե՛ս, ԵՍՍՅԻ, ԻԵ. 6 — 8, ՀՄՄՏ. ՆՈՅՆ, ԱՆԴ. ԾԵ. 1 — 5, ԵՐԵՄ. ԼԱ. 10 — 14.

«եւ մինչդեռ ուտէին, առեալ Յիսուս հաց՝ օրհնեաց եւ եբեկ, ետ նոցա եւ ասէ. Առէք այդ է մարմին իմ: եւ առեալ բաժակ՝ գոհացաւ եւ ետ նոցա, եւ արբին ի նմանէ ամենեքեան. եւ ասէ ցնոսա. Այս է արիւն իմ նորոյ Ուխտի, որ փոխանակ բազմաց հեղու: Ամէն ասեմ ձեզ Թէ ոչ եւս յառելից ըմպել ի բերոյ որթոյ մինչեւ ցօրն զայն, յորժամ արբից զնա նոր յարքայութեան Աստուծոյ»(1):

Նաեւ Առաքելական դարու Քրիստոնէութեան ծէսին մէջ ալ կը տեսնենք հասարակաց ճաշի արարողութիւնը (Տե՛ս, ԴՈՐԾՔ Ա-ՈՒՖԵԼՈՑ Բ. 42, 46, Ի. 7):

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՆՑՆԷԻՆ ԻՐԵՆՑ ՕՐԸ

Եսեւնացիք հարկաւոր են արթննալ արեւածագէն առաջ ու պատրաստուիլ ողջունելու համար Արեւածագը և Աստուծոյ մատուցանելու իրենց առտուան օրհներգութիւնը: Ապա կը լծուին աշխատանքի: Վերատեսուչը կ'որոշէ ու կը բաժնէ անոնց օրուան ընթացքին կատարուելիք գործերը:

Առաւօտեան ժամը 11-ին կանգ կ'առնեն աշխատանքները, որպէսզի անդամները պատրաստուին հասարակաց ճաշերուն մասնակցելու: Կը լուացուին միասնաբար, նայած իրենց աստիճանին և կը հագուին ճերմակ պարեգօտ մը ու երկիւղածութեամբ կ'ուղղուին ճաշարան, որպէս թէ ան տաճար մը եղած ըլլար: Մեղանին շուրջ կը նստին իրենց աստիճանին համար: Քահանան կ'օրհնէ սեղանը, կը բեկանէ հացը ու կը սկսի ճաշը: Կէսօրուան ճաշին ընթացքին խօսիլը բացարձակապէս արգիլուած էր. միայն երեւելոյեան ճաշին թոյլատրուած էր խօսակցիլ եթէ օտար վայրէ եկած միաբանակիցներ ունենային: Ճաշի աւարտին, քահանան գոհութիւն և փառք կը մատուցանէ Աստուծոյ, որմէ ետք անոնք կ'արձակուին ու դարձեալ հագնելով գործի զգեստները, կը վերսկսին օրուան աշխատանքը մինչեւ երեկոյ:

Գիշերները մինչեւ լոյս լսելի էին միշտ քահանաներուն երգած մեղեդիներն ու արտասանած աղօթքները, տիւ ու գիշեր փառաբանելով լոյսի Արարիչը: Իսկ կարգ մը երէց աղանդաւորներ, բարձրացած աշտարակներու վրայ, կը դիտէին երկինքը, կ'ու-

(1) Տե՛ս, ՄԱՐԿ. ԺԴ. 22 — 25, ԻՄՄԱ., ՄԱՏԹ. 26 — 28, ՂՈՒԿ. ԻԲ. 17 — 20, Ա. ԿՈՐՆԹ. ԺԱ. 23 — 25:

սումնասիրէին աստղախումբերու շարժումները, որովհետեւ կը հաւատային թէ աստղերը մեծ ազդեցութիւն ունին մարդու ֆիզիքական ու հոգեկան աշխարհին վրայ։ Նաեւ կը ջանային գտնել այն աստղը որ պիտի աւետէր Մեսիայի գալուստը(1)։

Եսսենացիք Շաբաթ օրը մեծ խստութեամբ կը պահէին և ոեւէ աշխատանք կամ գործ չէին կատարեր։ Անոնք վայր մը կը հաւաքուէին և աղանդաւորներէն մէկը կ'ելլէր և կը կարդար օրէնքի գիրքէն կամ մարպարէութիւններէն հատուածներ, իսկ ուրիշ մէկը զայն կը մեկնաբանէր ներկաներուն։

Թէեւ Մովսիսական օրէնքը հրեայ հաւատացեալներուն կը պարտադրէր Տաճարին մէջ զոհի մատուցումը առ Աստուած,(2) *սակայն Եսսենացիք՝ ըստ Փիլոնի և Յովսէփոսի վկայութեանց, իրենք զիրենք զերծ կացուցած էին սոյն օրէնքի գործադրումէն, այն պատճառաբանութեամբ թէ՝ Աստուած մարպարէներու բերնով ըսած էր. «Յափեալ եմ ողջակիզօք խոյոց ձերոց, և զճարպս գառանց և զարիւն ցլուց և նոխազաց ոչ կամիմ... այլ առնել գիրաւունս, սիրել զողորմութիւն և պատրաստ լինել երթալոյ զկնի Տեառն Աստուծոյ քո»*(3)։ *Հետեւաբար փոխան անասուններ զոհելու՝ իրենց անձերը կը մատուցանէին առ Աստուած որպէս մէյ մէկ կենդանի զոհ*(4)։ *Սակայն անգամ մը եւս նկատի ունենալու ենք որ պատմագիրները, վերոյիշեալ տողերը գրած են ի մաի ունենալով յունա-հռոմէական մտաւորական դասը և այդ ձեւով ջանացած են Պիւթագորասի աշակերտներուն նմանցնել Եսսենացիներն ալ։*

---

(1) Ըստ Ալլեկրոյի կարծիքին, մենք պէտք չունինք այլեւս բեթղեհեմէն հեռու փնտռելու մտածողութեան դպրոց մը՝ որմէ առաջ ըլլար Մատթէոս Աւաքեալ (Բ. 1 — 12) իր Մոգերու Պրուագը։ Տե՛ս, The Dead Sea Scrolls, p. 112.

(2) Տե՛ս, Բ. ՕՐԻՆԱՑ, ԺԲ. 6։

(3) ՄԻՓԵԱՅ, Զ. 6—8, ԻՄՄԻ., ԵՍԱՅԻ, Ա. 11, 17, ԵՐԵՄ., Է. 21—23, ՅՈՎ.Ս., Զ. 6, ՍԱՂՄՈՍ, Խ. 7, ԱՌԱԿՓ ՍՈՂՈՄՈՆԻ, ԻԱ. 3։

(4) Սրբազան Պօղոս Աւաքեալն ալ Հռովմայեցւոց գրած Թուղթին մէջ կ'ըսէ. «Աղաչեմ զձեզ, եղբարք, գթութեամբքն Աստուծոյ՝ պատրաստել զմարմինս ձեր պատարագ կենդանի, սուրբ, հաճոյ Աստուծոյ, զխօսուն պաշտօնդ ձեր» (ԺԲ. 1)։

Այսուհանդերձ, Գումրանէն երեւան ելած կենդանիներու ոսկորները՝ գետեղուած մասնաւոր կուժերու մէջ և Ջեռագիրներուն մէջ յիշատակուած օրէնքները զոհ մատուցանելու կերպին (1) *ինչպէս նաեւ Դամասկոսի վաւերագրերուն մէջ*(2) *Եզեկիէլի մարգարէութենէն մէջբերուած սա տողերը թէ՝*

«եւ քահանայքն Ղեւտացիք՝ որդիքն Սադովկայ՝ որք պահեցին զպահպանութիւնս սրբութեանց իմոց. ի մոլորեալ ոտանն Իսրայէլի յինէն նոքա մերժեսցին առ իս պաշտել զիս եւ կացցեն առաջի երեսաց իմոց՝ մատուցանել ինձ զոհս եւ ճարպ եւ արիւն, ասէ Տէր Աստուած» (ԽԴ. 45)։

Փաստեր են որ Եսսենացի աղանդաւորները Երուսաղէմի Տաճարը հերձանոտներուն (Հռոմէացիներուն) ձեռքով պղծուած նկատելով, և իշխող Քահանայական դասը ապօրէն, շարունակած կ'երեւին կենդանական զոհի մատուցումը առ Աստուած՝ Գումրանի զոհարանին մէջ։

Եսսենացիներու կեանքին ու կազմակերպութեան հետ սերտ առնչութիւն ունի, նաեւ, սա հետեւեալ հարցը.— Եսսենացի աղանդաւորներ ամուսնացե՞լ թէ ամուրի կեանք կը վարէին։

Ըստ Փիլոնի(3) *և Պլինիոսի*(4) *վկայութեանց, անոնք հետու կը մնային ամուսնական կեանքէ, այն պատճառաբանութեամբ թէ «կինը եսասէր ու նախանձոտ արարած մըն է և մեծ ոյժ ունի մարդոց բարոյականը փճացնելու և զանոնք մոլորեցնելու լոյսի ճամբէն»։*

Յովսէփոս պատմիչն ալ կ'ընդունի անոնց ամուրիութիւնը (5) *ու կ'աւելցնէ ըսելով թէ անոնք կը վարէին սրբակեաց կեանք մը, ու կէտ առ կէտ կը գործադրէին Մովսիսական օրէնքի պահանջքները։ Այսուհանդերձ, սակայն, ուրիշ տեղ մը. իր «Պատերազմ*

(1) Տե՛ս, CROSS: The Ancient Library of Qumran, p. 101.

(2) Տե՛ս, SOMMER: The Dead Sea Scrolls, p. 58.

(3) Տե՛ս, Philo. Apology for the Jews, (մէջբերուած՝ Eusebius: Praep. Evang., VIII. 2).

(4) Տե՛ս, Pliny the Elder: Natural History, Book V. Chap. XVII·

(5) Տե՛ս, JOSEPHUS: Antiquities, Book XVIII chap.I.

Հրէից» երկին մէջ(1), Պատմիչը յիշատակութիւնը կ'ընէ Եսսենացի միաբանութեան այլ կարգի մը, որոնք կ'ամուսնանային, շարունակելու համար մարդկային ցեղը. երկրորդ պատճառ մը եւս կը յիշէ անոնց ամուսնութեան, թէ կարգ մը անհատներ հակառակ իրենց ճիգին, չէին կրնար հաւնիլ կատարեալ սրբութեան ու նմանիլ հրեշտակներուն: Այսուամենայնիւ, այդ ամուսնացող Եսսենացիները կը կիրարկէին աղանդին նոյն օրէնքները:

Իսկ գալով Դամրանի Զեռագիրներուն՝ «միաբանութեան կանոններուն» մէջ, ամուսնական խնդրին առնչութեամբ կը գտնենք հետեւեալ սահմանուած կանոնը՝ ուղղուած երիտասարդներուն.—

> «Ան պէտք չէ կնոջ մերձենայ սեռային յարաբերութեան համար, բացի այն պարագային մինչեւ երբ արդէն քսանամեայ հասուն երիտասարդ եղած է եւ կարող ճանչնալու՝ բարին եւ չարը»(2):

Դամրանի զերեզմանատունին մերձակայքէն երեւան եկած կիներու եւ փոքրերու դիակները(3) և Դամասկոսի վաւերագիրներուն մէջ այրիներուն և որբերուն համար սահմանուած կանոնները(4), յաւելեալ համոզիչ փաստեր են որ ամուրի աղանդաւորներէն զատ կային նաեւ ամուսնացեալ Եսսենացիներ ըստ Յովսեփոսի յիշատակութեանց: Ուրեմն, եզրակացութեան մը յանգելու համար, վստահօրէն կրնանք ըսել՝ թէ ամուրիութիւնը չէր պարտադրուեր Եսսենացի աղանդաւորներուն, այլ՝ անոնց կամեցողութեան մնացած բան մըն էր:

Նոյն իմաստուն տեսութեան զօրավիգ կանգնած կը գտնենք նաեւ Սրբազան Պօղոս Առաքեալը: Ան, կորնթացւոց քրիստոնեայ համայնքին գրած առեն, երբ կը խօսի ամուսնութեան խնդրին շուրջ, ազատ կը ձգէ զանոնք, ուսուցանելով թէ ան որ կ'ամուսնանայ լաւ կ'ընէ, և ան որ չ'ամուսնանար աւելի լաւ, որովհետեւ «ժամանակն կարճեալ է այսուհետեւ» (Ի. 29):

---

(1) Տե՛ս, JOSEPHUS: Jewish War. Book II. Chap. VIII.
(2) Տե՛ս, BLACK: The Scrolls and Christian Origins. p. 28 (Rule of the Congregation. col. I. 10—11).
(3) Տե՛ս, HARRISON: The Dead Sea Scrolls. p. 24.
(4) Տե՛ս, ALLEGRO: The Dead Sea Scrolls. p. 103.

Քրիստոս արդէն ըսած էր իր խօսքը այս մասին.—

«Որդիս աշխարհիս այսօրիկ կանայս առնեն եւ արանց լինեն. իսկ որ արժանի լինիցին այնմ աշխարհի հասանել եւ յարուԹեանն որ ի մեռելոց՝ ոչ կանայս առնեն եւ ոչ արանց լինին: Քանզի եւ ոչ մեռանել եւս կարեն զի հաւասար հրեշտակաց են, եւ որդիք Աստուծոյ, քանզի յարուԹեան որդիք են» (Ղ.ՈԻԿ. Ի. 34 — 36, ՒՄՄԹ. ՄԱՐԿ. ԺԲ. 25, ՄԱՏԹ. ԻԲ. 30):

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԿ. ԹՕՓՃԵԱՆ
(ՆԱՐ. 2) (Ընծայարան Գ.)

Յանդուգն որոշում մը եւ խանդավառ գործունէութիւն մը իրենց առջեւ գտնուող դժուարութիւնները կ'ալեկոծեն:

ՄԱՐՏԻՆ

Տկար մարդիկ կը սպասեն առիթին, իսկ քաջ մարդիկ զայն կը ստեղծեն:

ՄԱՐՏԻՆ

Կը սիրե՞ս կեանքը, ուրեմն մի՛ վատներ ժամանակը, որովհետեւ ան այն կերպասն է որով շինուած է կեանքը:

ՖՐԱՆՔԼԻՆ

ԿՐՈՆԻԿ

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Տեառնընդառաջը, ժողովրդականօրէն ծանօթ որպէս Տէրնտաս, թէեւ հեթանոսական դարերէն եկող, բայց գեղեցիկ կերպով մը կապուած Քրիստոսը քառասնօրեայ Տաճար ընծայման դէպքին և անով իմաստաւորուած ու մեծ ժողովրդականութիւն վայելով ծօն մըն է Հայոց մէջ։

Ամէն տարի այս ծօնը (14 Փետրուար) արժանի շուքով կը տօնուի Դպրեվանքին մէջ։ Կանուխէն պատրաստ կ'ըլլայ մեծ խարոյկը, զոր կրտսերագոյն միաբան Հայրը որպէս «նոր փեսայ» կը վառէ եկեղեցիէն բերուած մոմով մը։

Այս տարի աւելի պաշտօնական հանդիսականք մը ստացած էր կարծէք։ Վեհափառ Հայրապետը, Միաբան Հայրերու ընկերակցութեամբ, խարոյկին շուրջն էր։ Վառեցին խարոյկը և անոր բարձրացող բոցերուն լոյսով, Հոպեշ. Կորիւն Հայր Սուրբը սկսաւ արտասանել Ռ. Զարդարեանի Բագինի Փառաբանութիւնը քերթուածը։ Անկէ ետք խարոյկին շուրջ եղան երգեր, արտասանութիւններ, պարեր և զանազան տեսակի այլ զուարճալի անակընկալներ, որոնք մինչեւ ուշ գիշեր տեւեցին։

ՄԱՐՋԱԿԱՆ ԿԵՍՆԵՐԸ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻՆ ՆԵՐՍ

Անցեալ տարի խօսած էինք մեր նոր դաշտի մասին, որուն պաշտօնական բացումը ինչ-ինչ պատճառներով տակաւին չէր կատարուած։ Այս տարի, պաշտօնական բացումի մը համար, Դպրեվանուց Տեսչութիւնը միջ-վարժարանային պասքէթ-պալի մրցաշարք մը կազմակերպեց, իր կողմէ բաժակ մը տրամադրելով յաղթական խումբին։

Դերբեկանդի մասնակիցները

Մրցաշարքին մասնակցեցան հետեւեալ դպրոցները.—

Մխիթարեան	(Հազմիէ)
Կենաց Բարձր. վարժարան	(Տպպայա)
Հայ Աւետ. Բարձր. վարժարան	(Բաղաք)
Հայ Աւետ. Բարձր. վարժարան	(Նոր-Մարաշ)
Նշան փալանճեան ճեմարան	(Պէյրութ)
Սիմոնեան Գոլէժ F. O. C.	(Պէյրութ)
Դպրեվանք Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան	

Առաջին մրցումը տեղի ունեցաւ 1 Մարտին, յետ միջօրէին, ճեմարանի և Սիմոնեանի միջեւ, ճեմարանը ճարտար խաղարկութեամբ մը ապահովեց յաղթանակը՝ 43 — 32 արդիւնքով։

Երկրորդ խաղը տեղի ունեցաւ յաջորդ օրը, Մխիթարեաններու և Դպրեվանքին միջեւ և վերջ գտաւ Դպրեվանքի յաղթանակով՝ 36 — 26 արդիւնքով։

Երրորդ խաղը տեղի ունեցաւ երկրորդէն անմիջապէս ետք Բաղաքի Աւետարանական բարձր. վարժարանի և կենացի միջեւ, և վերջ գտաւ առաջինին յաղթանակով՝ 31 — 23 արդիւնքով։

Չորրորդ խաղը տեղի ունեցաւ յաջորդ օրը ճեմարանի և Դպրեվանքի միջեւ։ Դպրեվանքը պարտուեցաւ 41 — 24 արդիւնքով։

Հինգերորդ խաղը տեղի ունեցաւ նախորդէն անմիջապէս ետք, Բաղաքի և Նոր-Մարաշի Հայ Աւետ. Բարձր. վարժարաններու միջեւ։ Բաղաքի խումբը շատ դիւրութեամբ յաղթեց Նոր-Մարաշի խումբին՝ 35 — 24 արդիւնքով։

Կը մնային երկու յաղթականներ՝ ճեմարան և Բաղաքի Հայ Աւետ. Բարձր. վարժարան, որոնցմէ յաղթականը պիտի տիրանար տրամադրուած բաժակին։

Խաղը տեղի ունեցաւ նոյն օրը, և շատ հետաքրքրական ընթացք մը առաւ շնորհիւ երկու խումբերուն լաւ խաղարկութեան։ Բայց ի վերջոյ 2 կէտի փոքր տարբերութեամբ մը (37 — 39) ճեմարանը արժանացաւ բաժակին։

Այս մրցաշարքէն դուրս, այս տարի ունեցած ենք նաեւ հետեւեալ խաղերը.

— Իշրէֆիէի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Սկաուտներուն հետ։ Դպրեվանք յաղթական՝ 42 — 56։

— Կամքի հետ։ Դպրեվանք յաղթական՝ 30 — 42։
— Սիմոնեանի հետ։ Դպրեվանք յաղթական՝ 28 — 52։
— Ճեմարանի հետ։ Ճեմարան յաղթական՝ 56 — 66։
— Մխիթարեաններու հետ։ Մխիթարեան յաղթական 20 — 21։

Վերի արդիւնքներէն կ'երեւի որ Դպրեվանքի մեր խումբը նկատի առնուելիք խումբ մըն է ուսանողական խումբերու մէջ, և ասկէ ետքն ալ, շնորհիւ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Բաղաքի վարչութեան տրամադրած մարզիչին, Դպրեվանքի խումբը աւելի կը զօրանայ։

ՄԵԿՆՈՒՄ

Մեր Միաբան Հայրերէն Հոպհշորհ Տ. Գրիգոր Վարդապետ Փիտեճեան, 7 Մարտին, օդի ճամբով Նիւ-Եորք մեկնեցաւ, հետեւելու համար տեղւոյն երաժշտանոցի դասընթացքներուն։ Հոպշ. Հայր Սուրբը, իր ուսանողութեան առընթեր շրջանի հոգեւոր հովուութեան պաշտօնն ալ պիտի վարէ։

Գրիգոր Հայր Սուրբը, որ իր երգահանի շնորհներով ծանօթ է Պէյրութի հայութեան, երեք տարի ուսուցչական պաշտօն վարած է Դպրեվանքէն ներս, աւանդելով ձայնագրութիւն և եկեղեցական երաժշտութիւն։

ԳԼԱՋՈՐ թարգմանը հանդիսանալով Դպրեվանքի ուսանողութեան, ի սրտէ յաջողութիւն կը մաղթէ սիրելի Հայր Սուրբին իր դասերուն և պաշտօնին մէջ։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

Վարդանանց Տօնին առիթով, 3 Մարտի երեկոյեան, Դըպրեվանքիս յարկելի ուսուցիչներէն՝ Պր. Բիւզանդ Եղիայեան դասախօսութիւն մը տուաւ Դպրեվանուց ամբողջ ուսանողութեան, վարդանանց դերին ու արժէքին մասին։

Պր. Եղիայեան, նախաբանին մէջ արագ ակնարկով մը, հինգհարիւրամեակներու բաժնեց Ք. Ա. և Ք. վ. եղող երկու հազարամեակները, և շեշտեց թէ այդ հինգհարիւրամեակներու աւարտին է որ տեղի ունեցած են աշխարհի մեծագոյն դէպքերն ու իրագործումները։ Ասոնց կարգին է նաեւ վարդանանց պատերազմը, որ տեղի ունեցաւ Ք. վ. եկող առաջին հինգհարիւրամեակի աւարտին, 451 թուին։

Անդրադառնալով վարդանանց դիւցազնամարտին, շեշտեց մասնաւորաբար հետեւեալ երկու գլխաւոր համամարդկային իրողութիւնները.— Առաջին՝ վարդանանց պատերազմին արժէքը, անոր ընդհանուր Քրիստոնէութեան բերած նպաստի տեսակէտէն։ Հայեր կասեցուցին Պարսից յառաջխաղացքը և առիթ տուին Արեւմուտքի Քրիստոնէութեան որպէսզի ան զօրանայ։ Երկրորդ՝ վարդանանց պատերազմը առաջինն էր, որ մղուեցաւ ի խնդիր Քրիստոնէութեան պաշտպանութեան, ի խնդիր խիղճի ազատութեան։

Ապա անդրադարձաւ անոնց ոգիին մասին, որ մինչեւ այսօր կը շարունակէ ապրիլ, ու պիտի ապրի մի՛շտ։ Եւ մենք պէտք է կարենանք հաղորդութեան գալ անոնց հետ։

+

Դարձեալ վարդանանց առիթով, Ամերիկեան Համալսարանի հանդիսասրահին մէջ կազմակերպուած յիշատակի հանդէսին մասնակցեցաւ նաեւ Դպրեվանուց ուսանողութենէն խումբ մը, որ արտասանեց վ. Թէքէեանի «ՀՈՐՀՈՒՐԴ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ»։ Նոյն առիթով դասախօսեց նաեւ Դպրեվանուց Փոխ-Տեսուչ Հոգշ. Տ. Տաթեւ Աբեղայ Սարգիսեան։

+

Դարձեալ նոյն առիթով, Դպրեվանուց աւարտական կարգի Սարկաւագներէն Բարեշ. Մինաս Սարկաւագ Թրթրեան դասախօսութիւն մը տուաւ Բառասուն Մանկանց Ազգ. վարժարանի ուսանողութեան, իսկ Աբրահամ Սարկաւագ Քաթարոյեան՝ Ազգային Նուպարեան վարժարանի ուսանողութեան։

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՀԱՆԴԷՍ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Ե. ՏԱՐՕՆԵԱՆԻ

18 Մարտի կէսօրին, Դպրեվանքի ուսանողութիւնը ներկայ գտնուեցաւ վէսթ Հօլի մէջ Ս. Նշանի Շրջանաւարտից Միութեան կողմէ՝ ի պատիւ Եդուարդ Տարօնեանի կազմակերպուած հանդէսին։

Ս. Նշանի Շրջ. Միութիւնը իր 1962-ի տարեկան ձեռնարկը յատկացուցած էր իր արժանաւոր ուսուցիչներէն յայտնի մտաւորական Եդուարդ Տարօնեանի և անոր ՀԱՄԱՍՓԻԻՌ գործին։ Դեբրասանապետ Զաւիրասի պատրաստութեամբ ներկայացուեցան Ե. Տարօնեանի ՀԱՄԱՍՓԻԻՌԷՆ հորս կտորներ։

Հանդէսի բացման Ս. Նշանի Տնօրէնն՝ Պր. Յակոբ Իսկէնտէրեան կարդաց այդ առիթով գրուած՝ Ե. Տարօնեանի մէկ շատ յուզիչ նամակը, որ պատգամ մըն էր ուղղուած Ս. Նշանի ուսանողութեան:

ՊՏՈՅՏ

Ամէն կիրակի, յետ միջօրէին, Դպրեվանքի տղաքը Բարշ. Սարկաւագներու հսկողութեան տակ խումբ-խումբ քանի մը ժամ տեւող արշաւանքներ կը կատարեն դէպի մօտակայ բլուրները: Բայց, ասկէ դուրս, կ'ունենան նաեւ մեծ պտոյտներ: Այսպէս, 22 Մարտի առաւօտուն, կանխապէս առնուած որոշումի մը համաձայն, տղաքը պտոյտ մը ունեցան դէպի Պիքֆայա: Ինքնաշարժները ճամբայ ելան առաւօտեան ժամը 8-ին, իսկ կարգ մը տղաք աւելի կանուխ, քալելով ճամբայ ելած էին Բարշ. Բարսեղ Սարկաւագի առաջնորդութեամբ: Մինչեւ կէսօր զանազան խաղերով զբաղեցան Տահր-էլ-Պազի բարձրահայեաց և գեղեցկատեսիլ զբօսավայրին մէջ: Կէսօրին ժամանեցին նաեւ Վեհափառ Հայրապետը, Խորէն Սրբազանը և Դպրեվանուց կարգ մը ուսուցիչներ:

Ճաշէն ետք տղաքը առիթը ունեցան նաեւ այցելելու Պիքֆայայի մեր վանքը: Ժամը 4-ին վերադարձան Դպրեվանք:

27 ՄԱՐՏ. — ՄԻՋԻՆՔ

Միջինքը մեզի՝ Դպրեվանեցիներուս համար, Ս. Նշանի Օրն է:

Այս տարի ալ ամէն տարուան նման, Դպրեվանքի ուսանողութիւնը Միջինքին Ս. Նշան գնաց «Արեւագալ»ի ժամերգութիւնը հոն կատարելու համար: Արարողութեանց կը նախագահէր Ս. Աթոռիս Հայրապետը Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Զարեհ Ա. Կաթողիկոս:

Ժամերգութեան աւարտին, Վեհափառ Հայրապետը շատ գեղեցիկ քարոզով մը բացատրեց Աղօթքին ներքին արժէքն ու զայն Աստուծոյ ընծայելու կերպը:

Դպրեվանեցիներուն ի պատիւ տրուած նախաճաշէն ետք, տղաքը վանք վերադարձան:

ՍԱՐԿԱՒԱԳՆԵՐ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Դպրոցական այս տարեշրջանին Ընծայարանի Սարկաւագները կարգով կը դասաւանդեն Կաթողիկոսարանիս մէջ բացուած Կիրակնօրեայ Վարժարանին մէջ, ուր կը յաճախեն Անթիլիասաբընակ Հայ ընտանիքներու զաւակները։ Բարշ. Սրա Սարկաւագ Մանճիկեան ամէն Կիրակի կը դասաւանդէ Ճիւնիի Կիրակնօրեայ Վարժարանին մէջ։

«ԳԼԱՋՈՐ» յաջողութիւն կը մաղթէ իր աշխատակիցներուն ծառայութեան այս նոր մարզէն ներս։

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

9 Ապրիլի երեկոյեան ժամը 7-ին, ժառանգաւորաց Գ. կարգի կազմակերպութեամբ, Դպրեվանուց ուսանողութիւնը առիթը ունեցաւ գրական պահ մը ապրելու, լեցուելով մեր նորաւէպի իշխանին՝ Գրիգոր Զոհրապի կեանքին ու գործին յիշատակովը։

Բաւական ճոխ յայտագիր մը գործադրուեցաւ զոր կու տանք ստորեւ.

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

1.— *Բացման Խօսք* — *ԽԱՉԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ*

2.— «Գրիգոր Զոհրապի կեանքը»
— *Բանախօսութիւն* — *ԵՐՈՒԱՆԴ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ*

3.— «Ջատկուան Առթիւ» (Գ. Զոհրապ)
— *Արտասանութիւն* — *ԳԻՈՐԳ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ*

4.— «Մանկական Յուշեր» (Գ. Զոհրապ)
— *Ընթերցում* — *ՄԻՆԱՍ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ*

5.— «Գրիգոր Զոհրապի Գրական Գործը»
— *Բանախօսութիւն* — *ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼԸՄԵԱՆ*

Յայտագրի գործադրութենէն ետք, Տեսուչ Հօր խնդրանքով, Պր. Խորէն Գաբիկեան լրացում մը ըրաւ մեր «բանախօս»ներու ըսածներուն վրայ, Զոհրապի մէջ՝ առաւելաբար շեշտելով հա՛յ մարդը։

Հանդէսը փակուեցաւ Տեսուչ Հօր շնորհաւորական խօսքով։

Գ. ԹԱՍԼԱԳԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

		Էջ
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ		3
ԳՐԱԿԱՆՔ		
ՓԱՆՈՍ ՓԱՆՈՍԵԱՆ	Գարուն	7
ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼԸՄԵԱՆ	Պապուկս	10
ԱԲՐԱՀԱՄ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ	Ջատիկը Դիւղին Մէջ	13
Գ. ԹԱՍԼԱԴԵԱՆ	Ձապրա Պապուկը	17
Մ. ՄԵԽԱԿ	Միրաժ	20
ԱՐԱ ՍԱՐԿ. ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ	Ջաւարաղաց	25
Մ. ՄԵԽԱԿ	Անճանօթները	28
ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆՔ		
ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԿ. ԹԱՊԱԴԵԱՆ	Սանը	36
Յ. ՍԱՐԿ. ԹՕՓՃԵԱՆ	Եկեղեցւոյ Միութենական Ներժուժը	45
ՔԱՐՈԶԱԽՕՍԱԿԱՆՔ		
Յ. ՍԱՐԿ. ԹՕՓՃԵԱՆ	Նաբաթը՝ Մարդուն Համար	53
ԱԲՐԱՀԱՄ ՍԲԿ. ՓԱԹԱՐՈՅԵԱՆ	Գալուստ Յիսուսի ի Քաղաքն Յերուսաղէմ	57
ՄԻՆԱՍ ՍԱՐԿ. ԹՐԹՐԵԱՆ	Երկինքի Արքայութիւնը Մեր Մէջ	62
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ		
ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԿ. ԹԱՊԱԴԵԱՆ	Ֆրիկ	66
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԿ. ԹՕՓՃԵԱՆ	Եսսենացի Աղանդաւորներուն Կեանքն ու Կազմակերպութիւնը	75
Գ. ԹԱՍԼԱԴԵԱՆ	Քրոնիկ	96

Uit de nalatenschap van de heer A.M.F. Pilikyan,
Eigenaar van Fa. Yeriwan, kleermakerij, Amersfoort

2026 P.

SÉMINAIRE

DU CATHOLICOSSAT ARMENIEN

ANTELIAS - LIBAN